

30 LET STAVKE
20 LET OSVOBODITVE
15 LET DELAVSKEGA SAMOUPRAVLJANJA

ZELEZAR

ŠT. 30

24. VII. 1965

Zemljan

Pred štiriindvajsetimi leti se je prvič v svoji zgodovini postavil mali slovenski narod v položaj enakih med enakimi. Takrat je začel uresničevati svoj delež pri uničevanju nasilja, zločinstva in zatiranja človečnosti. V sebi je začutil moralno silo in moč, da začrta novo traso svoji bodočnosti. Stopil je med tiste pomembne uresničevalce človeškega napredka, ki jim je zavest prerasla potreba po urejanju pravičnejšega sveta.

V teh dneh se z zanosom spominjamo ne le časov izpred štiriindvajsetih let, pač pa združujemo svoje spomine z dogodki, ki so bili vzrok ali posledica takratne opredelitve. Spominjamo se dogodkov, ko so pred petindvajsetimi leti delavci naše železarne organizirano in pogumno posegli po edinem sredstvu, ki jim je bilo takrat na voljo ter v splošni stavki zahtevali ne le primernejši kruh, ampak tudi jasno povedali, da ne bodo zmerom zadovoljni s sistemom kapitalističnega sveta in da bodo nekoč uveljavili svojo pravico po višku ustvarjenega dela.

Letos je minilo dvajset let od takrat, ko so bili kronani nečloveški napor za nacionalno osvoboditev in za izvojevanje socialne revolucije, ki je bila v najtežjih dneh inspirator junaštva in pobudnik za premagovanje smrti ter nečloveških naporov, kakršne so zahtevali pogoji doslej najsurovejše vojne, kar jih pozna svet. In petnajst let je že od takrat, ko smo razlomili okvire, do katerih so se utegnile razviti strukture dežel, ki so izvojevale svojo socialno revolucijo. Pred petnajstimi leti je jugoslovanski delavski razred uresničil geslo TOVARNE DELAVCEM!

Vseh teh dogodkov se spominjamo v teh dneh in vsi imajo svoje pomembno mesto v veličastni polpretekli zgodovini in v zavesti vsakega izmed nas. Če je socialistična revolucija, za katero je bil že pred našim poskusom na svetu uresničen vzorec, začetek velike transformacije človeštva v pravičnejšo in plemenitejšo smer, je uvedba delavskega upravljanja nedvomno zelo pomemben prispevek k temu, da bodoča socializirana družba kar moč hitro zaživi svoje polnokrvno življenje. Zgodovina je določila, naj bomo prav Jugoslovani tisti, ki naj pomagamo k temu odločnemu koraku v socialističnem razvoju in naj mu utremo prva pota.

Po petnajstih letih s ponosom ugotavljamo, da je od začetnih tipajočih korakov sistem samoupravljanja delovnih ljudi na jugoslovanskih tleh pognal globoke korenine in inspiriral premnoga ljudstva sveta za načrtovanje njihovih socialnih prizadevanj. Ko gledamo nazaj, v svojo bližnjo preteklost, in ko ocenjujemo našo prehojeno pot, nam je do konca umljivo, da duh in vitalnost našega ljudstva nista določena za počivanje. Natanko vemo, kje smo začeli, skozi kako strašne težave in s kolikšnimi žrtvami smo se prebijali k svojim ciljem in prav tako natanko vemo, da na svoji poti še nismo dospeli do tja, kjer bi si lahko oddahnili.

Prav v letošnjem letu, dvajset let po zmagovito zaključeni revoluciji in nacionalni osvoboditvi ter petnajst let po uveljavitvi samoupravljanja delovnih ljudi, začinjamo temeljitejše napore za popolno fundacijo ekonomike v sistemu samoupravljanja. V roke delovnih ljudi naj prideta ključ in ključavnica. Oboje naj bi preudarno uporabljali za odklepanje trezorjev svoje pridnosti, pameti in socialne pravičnosti ter s svojim delom, revolucionarnostjo in željo po napredku zagotavljali vse večje in večje duhovno in materialno blagostanje.

V dvajsetih letih smo ustvarili ogromna materialna bogastva. Do temeljev smo spremenili svojo deželo. Ogromni večini delovnih ljudi smo omogočili življenje, o kakršnem bi v nekdanjih pogojih ne mogli razmišljati in zdaj smo dosegli stopnjo, ko je treba razdeliti še tisti zadnji del odgovornosti in možnosti med ljudi in jim zaupati vse ključne za kovanje lastne sreče.

Naše praznovanje, ki združuje tri zelo pomembne obletnice, pada v čas, ko se nam budi ponos ob spominih in ko s polno odgovornostjo in resnostjo uveljavljamo pogojel za še hitrejše napredovanje naše dežele, za urejene odnose med delovnimi ljudmi, za to, da bo delo najvišje cenjena kategorija vseh etičnih kvalit in da doživi ne samo popolno kulminacijo gesla »Delu čast in oblast«, pač pa vsestransko gmotno izvednotenje. Ko dajemo delu novo ceno in smo trdno odločeni do potankosti uresničiti imperativ, da je samo in edinole delo vir srečnega, zdravega življenja, uresničujemo davni sen človeštva, težnje tistih jeseniških delavcev, ki so pred petindvajsetimi leti s stavko opozarjali na svoj položaj, smiselnost velikanskih žrtev v vojni in revoluciji ter vlogo vsakega delavca — upravljalca.

France Žvan

SPORED PRIREDITEV

19. 7. 1965	Medobratno tekmovanje v šahu — v šahovskem domu	24. 7. 1965	ob 15. uri športne prireditve in tekmovanja v odbojki, košarki in plavanju
20. 7. 1965	Šahovska simultanka — v šahovskem domu		ob 20. uri
21. 7. 1965	ob 17. uri KONCERT GODBE NA PIHALA — pred delavskim domom	25. 7. 1965	ob 5. uri budnica
	ob 18. uri otvoritev razstav v delavskem domu — likovne razstave likovne sekcije DOLIK — dokumentarne razstave muzeja železarne — razstave filatelističnega društva		ob 8. uri ZBOROVANJE PO GRUPAH OBRATOV Z UDELEŽBO STAREJSIH DELAVCEV — UPOKOJENCEV IN SVOJCEV S KRATKIM OGLEDOM OBRATOV
ob 19. uri	otvoritev razstave Ljudske tehnike v gimnaziji		ob 9. uri KONCERT GODB NA PIHALA za delavskim domom
ob 20. uri	dramska predstava »RDEČE ROŽE« v dvorani osnovne šole Javornik — Koroška Bela		ob 10. uri ZBOR UDELEŽENCEV PROSLAVE za delavskim domom — fanfare — otvoritev in pozdrav — govor pokrovitelja proslave tov. Lu- ke LESKOŠKA, člana IK CK ZKS — nastop združenih pevskih zborov in godb na pihala — po zborovanju telovadni nastop TVD Partizan Jesenice
22. 7. 1965	ob 10. uri rekreacijske športne igre na Poljanah		
23. 7. 1965	ob 15. uri rekreacijske športne igre (balinanje, kegljanje)		

Stavka - svoboda - samoupravljanje

To so trije simboli razvoja železarskih Jesenic, ki jih proslavljamo te dni s spominom na 30-letnico velike stavke, 20-letnico osvoboditve in 15-letnico dneva, ko je bila železarna predana v upravljanje njenemu kolektivu. Ti trije dogodki pa niso medsebojno povezani samo zaradi tega, ker časovno sovpadajo, temveč tudi zato, ker so ti oblikovali človeka železarja v borbi za njegove pravice.

Stavka pred 30-letji je tujcu kapitalistu pokazala, da naš narod le ni tako hlapčevski, kot so mislili in da se jeseniški železar zna boriti za svoje pravice z vso odločnostjo organiziranega in zavednega delavca. Takrat se je pod vodstvom Komunistične partije in s podporo vsega zavednega slovenskega prebivalstva jeseniški delavec dvignil zoper svojega gospodarja, ki ga je hotel prikrajšati za njegove pravice. Možje in žene so takrat enakopravno stali v borbi v in izpred tovarne in s svojo odločnostjo prisilili takratno vodstvo KID, da je popustilo.

Le malo let po stavki pa je železarje Komunistična partija zopet poklicala k borbi. Tokrat pa ni šlo samo za pravice jesenškega delavca, nego za ves slovenski narod v borbi za njegov obstoj in njegovo pravico. Ta borba je zahtevala velike žrtve v teku štirih dolgih let ter nemalo število železarjev je dalo svoje življenje v borbi kot talci ali pa v koncentracijskih taboriščih. Vsakemu obratu železarne so njihova imena na spominskih ploščah, od koder nas stalno opozarjajo, kako težko je bila priborjena naša svoboda. Pred 20 leti je bil slovenski narod osvobojen in se z ostalimi slovanskimi narodi združil v federativno Jugoslavijo ter s tem začel svojo pot v socializem.

Tretja obletnica pa nas spominja na dan, ko so bile na osnovi ideje Komunistične partije izročene tovarne v upravljanje kolektivu. Samoupravljanje pa ni samo pravica, temveč vsakemu članu kolektiva nalaga tudi dolžnosti. Zaradi tega tudi samoupravljanje predstavlja borbo, in to borbo za večjo proizvodnjo, večjo produktivnost, za zmanjšanje stroškov proizvodnje ob povečanem standardu človeka.

Če smo se jeseniški železarji ob prvih dveh dogodkih borili za pravice delavca in pravico slovenskega naroda, je pa sedanja naša naloga priboriti si odgovarjajoče mesto v mednarodni delitvi dela. Ta borba pa še daleč ni končana, vendar tudi v tej borbi zaznamujemo že lahko nekaj napredka, zahvaljujoč dobremu delovanju organov samoupravljanja in velikemu požrtvovalnemu delu posameznih borcev za samoupravljanje. V okviru proslave se bodo sestali organizatorji štrajka, borci za našo osvoboditev in požrtvovalni organizatorji samoupravljanja, ki so pod vodstvom Komunistične partije stvorili lik jeseniškega železarja — borca. V vseh treh akcijah je pa igral vidno vlogo tovariš Luka Leskošek, ki je bil eden od organizatorjev štrajka, prvi poveljnik partizanskih enot Slovenije in predstavnik vodstva države, ki je izročil železarno v upravljanje kolektivu.

Gospodarske smernice, zaključene te dni od skupščinskih zborov, nam ob proslavi tako pomembnih obletnic dajejo nalogo, da izpopolnimo naše samoupravljanje in da se v popolnejši meri zavedamo tudi dolžnosti, ki nam jih isto nalaga.

inž. Matevž Hafner

Rast in nasprotja samoupravljanja

Skromna spominska plošča na upravnem poslopju priča, da je 20. avgusta 1950 na tem mestu, jeseniški kovinar prevzel v upravljanje to železarno, v kateri so cele generacije naših ljudi najemniško ustvarjale, bogastvo iz njihovih otrdelih dlani pa se je stekalo v tuje žepe, katerih lastniki so podjetje komaj poznali.

Nezadovoljstvo z obstoječo delitvijo presežkov dela in proizvodnimi odnosi je preprosti mezdni delavec pred vojno različno izražal in še to z osamljenimi primeri, zaradi tega tudi večinoma neuspešno. Idejno združevanje in aktivnost v prvih delavskih organizacijah je vzbujalo v članih zatirano zavest pripadnosti najmočnejšemu družbenemu razredu in spoznanje, da s posameznimi skromnimi poizkusi ni mogoče spremeniti obstoječega družbenega reda.

Na oblikovanje napredne in zaradi tega za obstoječe režime tudi najbolj nevarne miselnosti članov, je imela na Jesenicah največ

zaslug komunistično usmerjena delavska organizacija SMRJ. Ta organizacija je pripravljala in vodila članstvo v vedno bolj enotne akcije, ki so bile povsem jasno izražene in utemeljene, obenem pa tudi vedno glasnejše. Zadnje dovolj potrjuje tudi velika stavka, katere tridesetletnico praznujemo letos. Pred istim upravnim poslopjem, kjer je množica delavstva, zrevoltirana zaradi zavlačevanja in odklanjanja sklenitve nove kolektivne pogodbe Kranjske industrijske družbe z delavstvom, ki so ga zastopali zaupniki posameznih organizacij, dvigala proti oknom direkcije leta 1935 pesti, je čez petnajst let prvi predsednik CDS železarne tov. Srečko Jagodic v imenu kolektiva prevzel simbolično ključ železarne. Predal mu jih je takratni minister za težko industrijo in eden od glavnih organizatorjev, ter voditelj zadnje stavke Franc Leskošek - Luka.

Kolektiv železarne Jesenice, kakor smo jo preimenovali, je tega dne prisostvo-

val najbolj revolucionarnemu zgodovinskemu preobratu v proizvodnih odnosih in delavskem gibanju sploh, kot vrhunski stvaritvi porojeni v najburnejšem štiriletnem herojskem spopadu naprednih ideologij z nasiljem in izkoriščanjem.

Po zunanjem videzu sicer skromen, je ta slavnostni dogodek le premalo reprezentativno odjeknil med ljudmi, med upravljavci, ki so se prvi v novi Jugoslaviji tudi praktično spoprijeli z obsežnimi in odgovornimi nalogami, odločati o gospodarjenju in presežkih svojega dela, kar so doslej desetletja izražali le v svojih težnjah in ideoloških deklaracijah.

Letos, ko slavimo petnajstletnico polne vsebine gesla »Tovarne delavcem«, je potrebno, da pogledamo v »ogledalo samoupravljanja«, v katerem bo vsak lahko videl svoj pravi obraz in doprinos k njegovi rasti in odklonom. Posamezna poglavja njegovega razvoja, ki še večno traja, piše čnevno utripanje življenja v kolektivu

takšnega, kakršno je. Prav zaradi tega tudi ni slika v vseh primerih najlepša, tako kot je resnica velikokrat trda. Točna ugotovitev naših slabosti pa je najmočnejše zdravilo za njihovo odpravo in napredek samega sistema samoupravljanja.

PROCES PREOBRAZBE OD NAJEMNIKA DO UPRAVLJAVCA

Smo v dobi menjave generacij. Ljudje, ki so delali v železarni še pred drugo svetovno vojno, izčrpavali svoje moči v narodni revoluciji in povojni obnovi, odhajajo. Na njihova mesta stopajo mladi. Prevzemajo poverjeno dediščino in vnašajo v življenje kolektiva nova mišljenja, vrenja in aktivnost, ki toliko bolj izstopajo, čimbolj se povečuje število novih sodelavcev naše železarne, starih pa zmanjšuje. Pravimo, da ima vsako obdobje svoje značilnosti, ki jih povzročata stopnja razvoja družbenih odnosov, znanosti in tehnike, izražajo pa se v načinu življenja ljudi. Tisti, ki poznamo tudi predvojno stanje, lahko znanimo te razlike v načinu reagiranja starejše in nove generacije ljudi na ista ali podobna dogajanja in situacije, ki zahtevajo njihove odločitve, osebni ali kolektivni doprinos k rešitvi nekega problema.

Naše prednike so upoštevali le kot proizvodno sred-

stvo. Kontrolirana je bila njihova miselnost in aktivnost. Vsako nasprotovanje tistemu, kar je dajalo koristni lastnikom podjetja, je bilo nevarno in drago plačano. Odpust je bil večkrat še mila represalija, da ne govorimo o pregonih in internacijah ljudi, ki se niso hoteli ukloniti, po raznih zloglasnih zaporih. Na ta način je lastništvo ustrahovalo ljudi, ki so morali, pa četudi le previdno, upogniti hrbet.

Skrajno sredstvo, ki se ga je delavstvo posluževalo, kadar so lastniki svoj profitni lok na škodo proizvajalcev le preveč napeli, je bil štrajk. Če so uspeli s svojimi zahtevami, ali so jih zlomili, v vsakem primeru so se po vrnitvi na delo morali ponovno podrediti notranjemu proizvodnemu režimu in odnosom.

Ko je kovinar po štirih letih ljudske revolucije končno le strmoglavil osovraženi režim in odložil puško, se je naenkrat znašel v nevarni vlogi, da mora hkrati fizično proizvajati in odločati, pri tem pa še vedno, to pot le preko drugih oseb in za svoje cilje, slediti ter izvajati naloge vodstva železarne. S seboj je prinašal tudi ostanke stare dediščine zakoreninjene v podzavesti, prisvojen občutek odgovornosti za svoje delo, in zavest, da pripada najmočnejšemu družbenemu redu. Čutil pa je potrebo, da (Nadaljevanje na 4. strani)

Rast in nasprotja samoupravljanja

(Nadaljevanje s 3. strani)
ga še vedno nekdo politično in tehnično vodi. Zaradi tega je bil tudi vedno pripravljen, da se na kakršenkoli poziv v primeru potrebe odzove z akcijo kot prej. Potrebe, ki so jih narekovale bodisi notranje situacije v železarni ali obnova dežele, je reševal takrat naš železar nekaj let tudi po več mesecih z neprekinjenim delom, kar danes kljub nujnosti in neodložljivosti reševanja nekaterih situacij -- (vzemimo npr.: pri obnovi zaradi sedanjih katastrofalnih poplav bo sigurno morala sodelovati izven plansko tudi industrija) z največjimi težavami uspevamo v mnogo skromnejšem obsegu ali pa sploh ne.

Nov rod, ki raste in ga vzgajamo po vojni, doživlja le absolutno svobodo, vse ostalo pa pozna le iz pripovedovanja knjig in filmov, ki ne morejo pokazati ostrine vtisov direktnega doživljanja vojnega in predvojnega časa ter razmer. Mlad človek raste v času, ko na vsakem koraku sliši, koliko gradimo nanj in kaj vse od njega pričakujemo. Že v šolah je upoštevan kot osebnost in ima svoj glas, ne čuti se več najemnika v vajenski dobi, še manj pa, ko vstopi skozi vrata železarne. Današnji mladi svet je svest si svoje pomembnosti toliko samozavesten, da zelo nerad priznava še kakšno drugo avtoriteto iznad svoje. V kolikor bo družba z vsemi širokimi možnostmi uspela višek življenjske sile, ki vre iz mladih ljudi, koristno usmeriti in mobilizirati, se nam ni treba bati prihodnosti, ker ima novi rod le tudi velik smisel za tehniko. Odgovorni pa smo, da negativne pojave, posebno tiste, ki načenjajo novost delovne enote ali skupnost, energično preprečujemo. Združiti moramo naše napore v prizadevanju, da se bo vsak član našega kolektiva dobro zavedal, da je izkoriščanje demokratičnih pravic, ki jih ima vsak, nerazdružljivo odvisno od istočasnega in odgovornega izpolnjevanja poverjenih dolžnosti na kateremkoli delovišču.

Delavski sveti, ki smo jih izvolili leta 1953 v 21 obratih železarne, so bili prvi večji praktični poizkus približati proizvajalcem pojem in vsebino samoupravljanja. V tej fazi razvoja obratni delavski sveti niso imeli važnejših kompetenc in materialnih osnov in so bili več ali manj le posvetovalni organi. Kljub ponovni reorganizaciji leta 1955, ko smo od teh 21 izvolili 9 grupnih delavskih svetov, sestavljenih iz sorodnih obratov, nismo osvojili odgovarjajočih metod za njihovo upravljavsko funkcijo. Zaradi tega so kot ohromela telesa brez pristojnosti kmalu pre-

nehali delovati, nasprotno pa so si centralni organi upravljanja krepko utirali pot in vedno bolj posegali v dogajanje železarne.

Trenja in nasprotja med vodstveno tehnično generacijo ter samoupravljavci, sicer nejasna, ne moremo pa jih zanikati, so tudi vplivala na počasno porajanje prvih delavskih svetov. Prvi, sicer dobro misleči, le navajeni svojih vodstvenih funkcij in nekakšne oblike absolutizma na vseh področjih proizvodnih odnosov, ki pa so jim ga pričeli naenkrat upravni organi omejevati vedno bolj le na tehnično področje procesov, drugi pa zavedajoč se vedno močnejše svojega zgodovinskega poslanstva, kateremu še niso jasno opredelili vsebine izražanja in uveljavljanja in so zaradi tega večkrat tudi ekstremno izstopali.

Precej razširjeno je bilo v tem času, in nekoliko manj je še danes mišljenje, da so vsi, ki nimajo v rokah klešč, kladiva ali drugega orodja, nepotrebni in žive na račun fizičnih delavcev, ker nič ne ustvarjajo. V kolikor jih ne znamo zaposliti in njihovo ne delavnost tam kjer je dopuščamo, je ta trditve umestna, mišljenje samo pa je zelo primitivno. Čas je že, da opazimo, kako nam počasi, vendar vztrajno ti »brezdelneži« s svojim odgovornim delom le pulijo težka orodja iz rok in jih postopoma zamenjujejo s komandnimi puliti, kar bo posebno v novih obratih že zaključen proces.

Po enoletni prekinitvi obstoja obratnih del. svetov, je komisija imenovana od CDS predlagala, po analizi dotedanjih napak in novih pogojev s formiranjem ekonomskih enot, ponovno izvolitev obratnih del. svetov z večjo materialno osnovo in pristojnostmi. Tako danes ti odločajo o delitvi ustvarjenega osebnega dohodka, o uporabi manjšega dela amortizacije in o presežkih na prihrankih za bolovanja ter nesreče. V tem obdobju smo bistveno spremenili način delitve presežka dela, ki smo ga prej ugotavljali na ravni železarne in po odločitvah centralnega delavskega sveta v enakem odstotku po imenu »dobiček« delili v daljših časovnih intervalih na vse ekonomske enote, ne oziraje se na različne proizvodne uspehe. Z novim načinom formiranja osebnih dohodkov s ceniki za enoto proizvodnje, v katerih smo že upoštevali tudi del »dobička«, ki ga prinaša tona nekega izdelka, so se upravljavci v ekonomskih enotah srečali že vsak mesec z licem v lice, kako direktno je naša prizadevnost v proizvodnji premo sorazmerna z osebnimi dohodki, ki nam jih dovoljuje-

jo objektivna merila. Tarifne urne postavke, kot ostanek mezdnih najemniških odnosov so s tem izgubile svoj primarni značaj ter ostale pri nas le še kot eno od meril, po katerih ocenjujemo vrednost delovnega mesta. Večji osebni doprinos pa samoupravni organi nagrajujejo po drugih obstoječih merilih nagrajevanja, da bi geslo »vsakomur po delu« dobilo tudi praktičen pomen in veljavo, ki mu po važnosti pripada. Osebni dohodki so danes prevečkrat predmet žolčnih dolgotrajnih razprav s številnimi predlogi za spremembo sistema nagrajevanja za uvedbo stimulativnejših meril, skratka iščemo rešitev le v načinu nagrajevanja. Lahko smo prepričani, da na tem področju ne bomo odkrili Amerike oz. takega sistema, ki bi nam le s spremenjeno tehniko izračuna zagotovil boljše pogoje, brez istočasnega enakovrednega povečanja proizvodnje.

Interesantno in za razmisлити je dejstvo, da vsak, ki v zamejstvu, večinoma le začasno, išče večji kos kruha, takoj poveča svojo proizvodnost v primerjavi s tisto, ki jo je dosegel v domovini in za katero trdi, da je še prevelika. Pri tem pa nikogar ne moti, da poleg dejansko večjega deleža za tako proizvodnost (ki s takim proizvodnim učinkom tudi pri nas ne bi bil manjši) pušča ostali del dohodka, ki ga je ustvaril lastniku, pri nas mu pa iz našega ostanka dohodka zgradimo stanovanje in ostale objekte družbenega standarda, ki jih izkorišča v vsakdanjem življenju izven železarne.

Nesimpatično se sliši, vendar lahko trdimo, da se kolektivni majhnih zunanjih samostojnih delavnic ali gospodarskih organizacij bolj direktno srečujejo in spoprijemajo z vsemi področji in vsebino samoupravljanja, kakor naše ekonomske enote. Te male delavnice običajno niso visoko akumulativne, zaradi tega jih vsako nihanje tržišča takoj prizadene. Vsak človek, ki sodeluje v proizvodnji, lahko vpliva na rentabilnost delavnice. Zaradi tega so ti kolektivi velikokrat v težkem položaju. Ker nimajo centralnega delavskega sveta, na katerega bi se lahko obrnili, morajo skupno v akcijo za izboljšanje, ki večkrat zahteva tudi uvedbo 80 odstotkov osebnih dohodkov. Če pa te in druge mere niso učinkovite, je likvidacija neizbežna. Kako je v železarni, v kakšnem gospodarskem stanju smo ob vsakočasnih obratnih razdobjih ali vmes, s temi problemi se srečujejo v prvi vrsti le centralni organi upravljanja, upravljavci v ekonomskih enotah pa po doživljajo le slab odmev teh.

Ugotavljanje in delitev dohodka na ravni delovnih enot, je kljub raznim pomislekom in ugovorom življenjska potreba

Se nikdar pa niso bili v položaju, d. bi morali reševati obstoj železarne. Primerjava mogoče ni povsem objektivna, vendar zaključki zadnjega zbora samoupravljavcev v Ljubljani potrjujejo mišljenje, da smo v večjih kolektivih zaostali na pol poti, ker nismo celotni sistem gospodarjenja in odgovornosti za izvajanja po samoupravni plati programirali tudi v delovnih enotah.

Ugotavljanje in delitev dohodka na ravni delovnih enot, je kljub raznim pomislekom in ugovorom življenjska potreba. Če zaupamo danes delovnim enotam osnovno proizvodna sredstva milijardne vrednosti v upravljanje in uporabljanje, s katerimi ustvarjajo dohodek železarne, večkrat še večjega kot smo predvideli, potem ni na mestu nezaupanje, da isti človek ne bo v stanju tega racionalno razdeliti in uporabiti. Negativni odziv takega preobrata lahko povzroči le slaba tehnična obdelava sistema in neobjektivnost, kar je odvisno skoraj izključno od stanja organizacije železarne, ki pa ne sme biti odgovor ter zavora družbenega napredka, ker vemo za slabosti in jih zato lahko tudi odpravimo.

Proizvajalec bo v polni meri občutil svojo upravljavsko funkcijo, kadar bo izven osebnih dohodkov tudi na ravni delovne enote odločal koliko stanovanje bo financiral, o investicijah v proizvodnji, koliko bo dal za kulturno športno dejavnost, v sklade za slabša obdobja itd.

Skratka, vsakdanji problemi proizvodnje ga morajo okupirati in zahtevati njegovo sodelovanje ter odločitve. To pa pomeni tudi psihološko preobrazbo miselnosti in lika samoupravljavca.

So tudi mišljenja, da bo delavsko samoupravljanje preživelo, da je današnji način vodenja le formalno potrjevanje nekih zamisli uprave, brez odločilnih posegov v njihovo bistvo. Te zgodovinske preobrazbe v proizvodnih odnosih tudi kapitalistični svet ne ignorira več. Spoznali so, da ga lahko tudi oni obojestransko koristno uporabljajo, če ga njihovim interesom primerno prikrojijo. Kdor danes ne upošteva osebnosti človeka in njegov odločilni vpliv na vsa proizvodna gospodarska dogajanja, je v naprej na slepem tiru. Zaradi tega procesa upravljanja ne bo nihče zavrl, kljub raznim težavam pri razvoju, ki pa jih prinaša vsaka sprememba v družbenih odnosih.

NASPROTJA V ŽIVLJENJU SAMOUPRAVLJANJA

Samoupravni organi izražajo s sklepi svoja stališča ter navodila za operativno pripravo in urejanje nekega problematičnega izreza iz množice njih v naši železarni. Predvidevanja posledic sklepov so večkrat povsem druga kot je pa praktični odziv prizadetih grup ali vsega kolektiva, skratka tistih, ki bi morali politiki svojih organov siediti in jo praktično uporabljati v dnevnem protoku. (Nadaljevanje na 13. strani)

Vencelj Perko

Velika stavka jeseniških kovinarjev leta 1935.

- I. RAZMERE V TOVARNI POD WESTNOM
- II. DELAVSKE STROKOVNE ORGANIZACIJE, DELAVSKI ZAUPNIKI IN VPLIVI, KI SO SLABILI NJIHOVO MOČ
- III. VPLIV KPJ NA BORBENO RAZPOLOŽENJE JESENISKIH KOVINARJEV
- IV. PRIPRAVA NA STAVKO, NJEN ZACETEK IN NJENA LEGALIZACIJA
- V. V STAVKO STOPIJO TUDI DELAVCI SAVSKIH OBRATOV
- VI. VODSTVA DELAVSKIH STROKOVNIH ORGANIZACIJ NA SAVI SE ZDRUŽIJO V MEDSTROKOVNI AKCIJSKI ODBOR IN AKTIVNO POSEŽEJO V STAVKO
- VII. ŽIVLJENJE DELAVCEV MED STAVKO
- VIII. POGAJANJA IN KONEC STAVKE
- IX. ODMEVI NA STAVKO IN NJEN POMEN

Pred 30. leti je moral jeseniški kovinar v obrambo svojih ogroženih in stalno kršenih pravic poseči po skrajnem sredstvu — stavki. Po šestojanuarski monarhistični diktaturi 1924 je bilo prepovedano politično združevanje delavcev v njihovih organizacijah, omejena je bila svoboda govora in zborovanja, oblast je brezobzirno preganjala vse napredne delavce. Delavske strokovne (sindikalne) organizacije — kot takrat edine legalne oblike organizirane borbe delavskega razreda — je notranje razjedala ideološka razdvojenost in je njihovo udarno moč slabil skrajni oportunistični nekaterih vodstev teh organizacij. Podjetja so brezobzirno izkoriščala delavce in kršila njihove že priborjene pravice, samovoljno diktirala pogoje delovnih odnosov in ignorirala zakonite predstavnike delavstva.

Pod takimi pogoji je šel jeseniški kovinar v stavko, zaradi česar ima to še prav poseben pomen. Njen pomen pa se je odražal tudi v tem, da je zaradi borbenih tradicij jeseniških kovinarjev in njihove moči imela pomembno vlogo na vpliv in borbeno razpoloženje delavstva po drugih industrijskih krajih. Zaradi lažjega razumevanja tistega, kar se je dogajalo pred stavko samo in za njo, je potrebno vsaj nekaj povedati o splošnem stanju in razmerah, ki so vladale takrat pri Kranjski industrijski družbi (KID), o odnosih med delavsko — strokovnimi (sindikalnimi) organizacijami in o odnosih v njih.

I. RAZMERE V TOVARNI POD WESTNOM

Leta 1929. so - Nemca Westen Avgust, Pfäifer, Slovenec Praprotnik in drugi - od Italijanov odkupili delnice KID. Westen — kot glavni lastnik delnice je prišel že z izdelanim konceptom rekonstrukcije tovarne. Modernizacija tovarne in njena razširitev je sicer pomenila gospodarski napredek kraja. Toda Westenov namen, da bi to izvedel predvsem na račun delavcev, je predstavljal novo poglavje borbe jeseniškega delavca. Z rekonstrukcijo tovarne je začel Westen tudi s sistematičnim uvajanjem novih metod v odnosih med delavci in tovarno. S temi odnosi je postopoma — korak za korakom slabil in odvzemal že priborjene pravice. Zaradi tega in zahteve delavstva, da s porastom draginje življenjski standard ne sme pasti, je bilo nujno, da so bili odnosi med podjetjem in delavstvom vedno napeti. Postajali so nezdružni in so se leta 1935 tako zaostri, da je moralo priti do splošne stavke.

Leta 1930 je vsililo podjetje nove akorde, s katerimi je bilo delavstvo zelo nezadovoljno. Hotelo je ta problem, obenem pa tudi druge, urediti s kolektivno pogodbo. Ta je bila sklenjena oktobra 1931. leta. Podjetje pa jo je že čez dober mesec odpovedalo. Začela so se dolgotrajna pogajanja. Podjetje je zahtevalo znižanje plač, stalež delavstva pa se je znižal od 2.400 na 2.100. Posledice splošne gospodarske krize je podjetje hotelo prevaliti na ramena delavstva. S 15. marcem 1932. je Westen odpovedal službo vsem delavcem in ustavil obratovanje tovarne. Delavci martinarne so bili zaradi grobe izjave šefa tega obrata — češ, da je za delavca dovolj, če ima čebulo in cikle — tako

ogorčeni, da so ga odnesli iz tovarne na cesto. Žene pa so demonstrirale pred njegovim stanovanjem in mu prinesle jerbasa, čebule in cikle.

Po 14 dneh je začelo podjetje s postopnim obratovanjem. 600 delavcev je ostalo na cesti. Odpovedali so tudi nekaterim delavskim zaupnikom, kar pa je podjetje na pritisk strokovne organizacije SMRJ kasneje preklicalo. Podjetje je znižalo tudi mezde (plače) za 10 %, ukinilo cenejšo nabavo kuriva delavcem ter stanovanjsko in družinsko doklado. Pod takimi pogoji je podpisana nova za delavstvo spet neugodna kolektivna pogodba. Proizvodnja je rastla, draginja življenjskih potrebščin pa se je dvignila za 19 %. Zato je delavstvo oktobra 1932. leta odpovedalo kolektivno pogodbo in zahtevalo nazaj, kar je izgubilo. KID je zopet hotela novo znižanje plač od 10 do 20 % in redukcijo delavstva.

Pogajanja o spornih vprašanjih so se vlekla v nedogled. Preteklo je leto in pol, a nove pogodbe še ni bilo. Ker se stvar ni premaknila z mrtve točke, je delavstvo mimo svojih strokovnih (sindikalnih) organizacij 27. aprila 1934. leta prekinilo delo. Najprej na Savi, nato pa še na Javorniku in šlo protestirat pred pisarno direkcije. H generalnemu direktorju je odšla posebna delegacija in mu povedala, zakaj delavstvo protestira.

Naslednji dan, 28. 4. 1934. leta, je bila kolektivna pogodba podpisana. Z njo so se le delno izboljšali plačilni pogoji. Toda kmalu po njenem podpisu je prišlo do pomembnih sporov. Podjetje je kršilo ko-

Vencelj Perko
takratni
glavni
zaupnik

lektivno pogodbo s samovoljnim postavljanjem akordov in samovoljnim tolmačenjem njenih določil. Intervencije delavskih zaupnikov so bile brezuspešne. Odnosi pa so se zlasti zaostri v obratih na Javorniku — spor Vister — Lautenschläger. Nemški državljani Lautenschläger je bil tehnični vodja novega obrata fine pločevine. V spor se je vmešal celo nemški konzul iz Zagreba, obenem pa sta ga reševala tudi delavska zbornica in banovinski inšpektor dela. Vister je bil prestavljen iz obrata na slabše delovno mesto — na prosto. Kaznovana in premeščena na slabše delovno mesto sta bila tudi delavca Grintov Ciril in Glavič.

V decembru 1934 so se odnosi v obratu fine pločevine ponovno zaostri, ker so delavce tam vodeči Nemci priganjali do skrajnosti. Bili so primeri, da je delavec zaradi vročine in izčrpanosti padel v nezavest. Proizvodnjo so dvignili za 1/3, pri tem pa je mezda ostala ista. 21. decembra je obratovodja tega obrata sporočil delavcem, da bodo zaradi pomanjkanja dela šli na brezplačen dopust in to od 22. decembra do 3. januarja 1935. Delavci so takoj ustavili delo, stavkali 4 ure in zahtevali drugo delo. Zato je podjetje, ne da bi vedelo, kdo je organizator tega, odpustilo pet delavcev. Ker podjetje ni hotelo sprejeti odpuščenih nazaj, je bil na sestanku strokovnih organizacij na Javorniku dne 6. januarja 1935 stavljen predlog, da začno javorniški delavci s stavko, če ne bi KID do 10. januarja sprejela nazaj odpuščenih delavcev. Strokovni organizaciji SMRJ in NSZ Javornika sta bili za to, dočim je JSZ odklonila stavko z izgovorom, da je neprimeren čas zanjo. Tako je ostalo samo pri protestnem shodu delavstva in pri številnih brezplodnih intervencijah zaupnikov.

Posebno sporne zadeve v javorniških obratih so še bile: plačevanje akordnih tarif za nedoločene caglje (umbestimt), na katere bi se moralo po pogodbi pribiti 20 %, podjetje pa tega ni delalo. Predelava posebno trdih materialov — označenih pod 6A, ki jih niso plačevali po pogodbi, spornost akordnih tarif za adjustažo in grobo progo, spornost nadomestnih mezd, ureditev plač v lužilnici itd. Vsi poizkusi delavskih zaupnikov in neodločne intervencije strokovnih organizacij so ostali brez rešitve spornih vprašanj. Po pogajanjih na direkciji, 2. aprila, so glavna vprašanja ostala še nadalje odprta.

Neposredni kršitelji določil pogodbe so bili šefi poedinih obratov, ki so bili skoraj vsi Nemci. Tudi druga vodilna mesta so zasedali večinoma tujci. Izjema sta bila le generalni sekretar dr. Obernel in pa šef martinarne ing. Rekar. Tako je bilo v tem času kar 45 vodilnih oseb podjetja — tujcev. Ti ljudje so bili svet zase, ki jim je bil edini cilj profit podjetja in lastni položaj. Zato je bil tak odnos do spornih vprašanj, izigravanja kolektivne pogodbe, nepriznanje delavskih in organizacijskih zaupnikov. Tudi v obratih na Savi so se ta vprašanja množila (zamudne dneve v žičarni in pocinkovalnici, nadomestne mezde za zidarska dela v martinarni, higiensko — tehnična zaščita delavcev — njeno ureditev so zahtevali delavski zaupniki v posebni resoluciji).

Novi delavci so se sprejemali brez upoštevanja predlogov delavskih zaupnikov. Humer Lovro, ki je urejal sprejem delavcev, je izjavil, da bodo sprejeti le tisti, ki so volili (— za volitve v parlament 5. 5. 1935, na Jesenicah pa so kandidirali le kandidati JNS in JRZ).

Posebno oster odnos je bil napram pristašem marksističnih delavskih organizacij, ki so bili vsa leta nosilci borbe jeseniških kovinarjev. Ti so bili prvi na listi kaznovanj, premeščanj na slabše delovno mesto, ali pa so bili odpuščeni. Njihovi sinovi in hčere so zaradi tega zelo težko dobili službo v tovarni.

Zadeve, ki so jih zaupniki ponovno predložili v rešitev 18. aprila 1935, pri tehničnem direktorju Dostalu, je ta vse odklonil, obenem pa še tiste, ki jih je prej že odobril. Pri intervencijah zaupnikov pri obratnih šefih so se ti izgovarjali, da bodo že vse uredili, da sedaj nimajo časa, mnogokrat pa da za to niso pristojni, ker je to stvar direkcije. Tehnični direktor Dostal in drugi iz direkcije pa so se izgovarjali, da je to stvar obratovodij, ali da se morajo še s tem in onim pogovoriti. Stvari so lebdele v zraku in se niso premaknile nikamor. Zato je strokovna organizacija SMRJ na zahtevo glavnih delavskih zaupnikov Kralja Ignaca in Perko Vencelja sklicala velik protestni shod, ki se je vršil 31. maja v nabito polnih dvoranah Delavskega doma pri Jelenu. Na shodu so bili tudi tovariši iz »Tovarne verig« v Lescah, ki so prav v tem času stavkali in vodili borbo za obrambo svojih pravic. Kralj Ignac in jaz sva poročala o spornih zadevah, o tem kako je KID ignorirala vsa naša prizadevanja, razjasnila težko stanje, ki bi peljalo v negotovost, če se sporne zadeve ne bi uredile. Kralj je omenil

tudi to, kar je izjavil Dostalu, da bodo v primeru, če se stvari ne bi uredile, zaupniki odklonili vsako odgovornost za posledice, ki bodo iz tega sledile. Dostal pa mu je nato odgovoril, da bo zaradi tega zahteval njegovo razrešitev kot delavskega zaupnika. Ko smo na shodu govorili o naši solidarnosti s stavkajočimi v Lescah, so zborovalci manifestirali svojo neomajno odločitev, da bomo, če bo treba, tudi mi na Jesenicah šli v stavko.

Ignac Kralj

II. DELAVSKE STROKOVNE ORGANIZACIJE, DELAVSKI ZAUPNIKI IN VPLIVI, KI SO SLABILI NJIHOVO MOČ

V času stavke leta 1935 je bilo zaposlenih v vseh obratih KID na Savi, Javorniku in Dobravi približno 2.470 delavcev. V delavskih strokovnih organizacijah je bilo organiziranih okrog 1.870 ali 76 % delavcev, neorganiziranih pa je bilo okrog 600 delavcev. Po številu je bila najmočnejša marksistično usmerjena strokovna organizacija, imenovana Savez metalskih radnika Jugoslavije (SMRJ), ki je imela takrat 1.070 članov ali 43 % zaposlenih delavcev oziroma 57 % vseh organiziranih. Druga je bila Jugoslovanska strokovna zveza (JSZ) z 19 %, tretja

pa Narodna strokovna zveza (NSZ) s 14 % organiziranih zaposlenih delavcev.

Ob času volitev delavskih zaupnikov (*/ glej stran 7-a) januarja 1935 je bilo zaposlenih le nekaj preko 2.200 delavcev. Kakšen vpliv so imele posamezne organizacije na delavstvo, nam pove izid teh volitev, ki so bile 25. januarja 1935. SMRJ je dobila 1.314 ali 59,18 % glasov in 21 delavskih zaupnikov, JSZ 495 ali 22,27 % glasov in 7 zaupnikov, NSZ je dobila 351 ali 15,79 % glasov in 6 zaupnikov.

Skupno smo imeli 34 delavskih zaupnikov in to za obrate na Savi 16, na Javorniku 12 in Elektrodna tovarna na Dobravi 6. Za starešino delavskih zaupnikov celotnega podjetja in obrata na Savi je bil izvoljen Perko Vencelj, za obrate na Javorniku Kralj Ignac in za Elektrodno tovarno na Dobravi Bucek Jože — vsi izvoljeni na listi SMRJ.

Nameščenci KID so imeli svojo strokovno organizacijo, ki pa z nami ni imela nobene zveze in je javno sploh ni bilo čutiti.

Odnosi med strokovnimi organizacijami niso bili dobri, čeprav je šlo za enotne ekonomsko — socialne interese vseh zaposlenih delavcev in je stalni pritisk podjetja na že priborjene pravice delavcev zahteval odločnih akcij. Vzrok takih odnosov je bil tudi v tem, da sta bili JSZ in NSZ pod močnim vplivom političnih faktorjev iz vrst državnih političnih strank. JNS, in JRZ ali bolje rečeno pod vplivom duhovščine in nekaterih vodilnih ljudi pri KID, ki so bili pripadniki teh strank. S tem pa ne trdim, da v teh organizacijah ni bilo delavcev, z razredno zavestjo, ki so zahtevali skupne akcije in so bili pripravljeni tudi na ostrejšje spopade s podjetjem, kar je pozneje pokazala tudi stavka.

Marksistično sindikalno gibanje v Železarni na Jesenicah je imelo od prve svetovne vojne naprej vodilno vlogo. Vpliv te vloge je bil v različnih obdobjih različen, odvisno od ljudi, ki so stali na vodstvu organizacije in njene notranje trdnosti. Kot odraz takega stanja v sindikalnem gibanju pa se je manifestirala tudi taktika podjetja proti delavstvu.

Institucija delavskih in nameščenskih delavskih zaupnikov je bila na zahtevo delavskih organizacij uzakonjena v Zakonu o zaščiti delavcev v decembru leta 1927. Delavske zaupnike so volili delavci na splošnih tajnih volitvah po proporcionalnem sistemu vsako leto v mesecu januarju.

Delavski zaupniki so imeli nalogo da

- delujejo na zaščito gospodarskih, socialnih in kulturnih koristi delavcev, zaposlenih v podjetjih;
- vplivajo na vzdrževanje dobrih odnošajev med delavci in njih delodajalci;
- sodelujejo pri pripravljanju in izdelovanju kolektivnih delovnih pogodb med delavci in delodajalci;
- skrbe, da se delodajalci in delavci strogo držijo vseh kolektivnih in individualnih delovnih pogodb;
- posredujejo med delavci in delodajalci v sporih, ki izvirajo iz delovnega razmerja;
- posredujejo pri določanju akordnih tarif;

Vsi poizkusi zaupnikov so bili brezuspešni. Glavna vprašanja so ostala nerešena

f) stremijo za tem, da se strogo uporabljajo vse odredbe, ki jih predpisujejo zakonodajna in administrativna oblastva za zaščito delavcev;

g) stremijo za tem, da se vzdržuje v podjetjih red in disciplina;

h) podpirajo delavce in delodajalce z nasveti ob izstopu z dela ali odpustu delavcev;

i) vračajo delodajalcem vloge za izboljšavo organizacije dela v podjetjih.

Delovanje delavskih zaupnikov je bilo posredniškega — pomirjevalnega značaja. O sprejemanju in odpuščanju delavcev, o določanju mezd in akordov so imeli zaupniki izključno samo posredovalno funkcijo. Zbor delavskih zaupnikov je na prvi seji po volitvah izvolil predsednika imenovanega »starešina zaupnikov«, ki smo ga nazvali glavni delavski zaupnik. Starešina je bil zakoniti predstavnik delavcev v podjetju. Delavskim zaupnikom je zakon predvideval zaščito, da zaradi opravljanja svoje funkcije ne morejo biti odpuščeni ali drugače preganjani.

Prošnje in pritožbe so sprejemali delavski zaupniki za tisti oddelek, v katerega so bili izvoljeni in jih posredovali starešini zaupnikov, da bi jih rešil na pristojnem mestu. Če starešina ni uspel v svojih intervencijah in če je zaradi tega grozila stavka, je moral o tem nujno obvestiti pristojno inšpekcijo dela ter zahtevati, da bi ta posredovala in bi se tako nevarnost odvrnila. Med stavko ali izporem ni smel starešina zaupnikov, dokler stavke ali izpore ni bilo konec, nastopati — niti kot govornik, če bi nameraval s svojimi govori zavleči nastali spor, niti kot vodja stavke v dotičnem podjetju.

Tudi v naši (SMRJ) strokovni organizaciji sta obstojali dve struji. Eno smo tvorili mlajši tovariši, ki smo gradili svojo razredno zavest v delavsko prosvetnem društvu »Svobodi«, oziroma v »Enakosti« in delovali pod vplivom KPJ. Desno strujo pa so predstavljali v glavnem takratni vodilni tovariši v podružnici SMRJ. Ti so se izogibali ostrejši borbi in hujšim spopadom tako s podjetjem kot z oblastmi. Ta struja je bila pod političnim vplivom social demokratov. Prvi ostrejši spopadi med obema strujama so bili ob sklepanju kolektivne pogodbe aprila 1934, ko smo mlajši nasprotovali predlogu čl. 16 kolektivne pogodbe, po katerem bi podjetje lahko avtomatično znižalo mezde, če bi na trgu padle cene izdelkom železarne in zato, ker je vodstvo podružnice grozilo in kritiziralo mlajše zaradi ustavitve dela in demonstracij pred direkcijo 27. aprila, čeprav je ta akcija omogočila takojšen podpis kolektivne pogodbe. Ideološka razdvojenost in različna gledanja na metode borbe so slabili našo borbno sposobnost.

Tiste, ki se niso strinjali s taktiko vodstva, so nazivali »opozicija«. Ta je zahtevala od sindikalnega vodstva, da organizira odločne akcije proti podjetju in da se razmere v organizaciji normalizirajo. Vodstvo organizacije je odklanjalo predloge opozicije in se izmikalo borbi. Predlogi opozicije, da bi se sporazumno formulirala platforma za nadaljnje akcije so naleteli na gluha ušesa. Stanje je bilo tako, da je večina članstva zahtevala akcije, vodstvo pa se je izogibalo borbi. Podobno stanje je bilo tudi v Jugoslovanski strokovni zvezi (JSZ) in v Narodni strokovni zvezi (NSZ). Delavstvo je bilo prepuščeno na milost in nemilost podjetja. Delavski zaupniki so hodili na intervencije, toda brez uspeha.

Posebno mesto v gibanju jeseniških kovinarjev je pripadalo delavsko kulturno prosvetnemu društvu »Svobodi« oziroma »Enakosti« in podružnici »Zveze delavskih žena in deklet«. Jedro najbolj borbenege dela jeseniških delavcev so poleg članov KP predstavljali prav člani »Enakosti«. Zato so bili njeni člani tudi pod posebnim nadzorstvom oblasti in so bili preganjani. V »Enakosti« je imel pomembno vlogo naš delavski pesnik in pisatelj Tone Cufar. Njegova drama »Polom« je takrat izredno močno vplivala na zavest delavcev. To kar smo pred letom dni igrali, smo v letu 1935 v nekem smislu doživljali v veliki stavki.

Naše žene, organizirane v Zvezi delavskih žena in deklet, prekaljene v preteklih borbah — saj so že leta 1932 pri izprtju vsega delavstva manifestirale svojo visoko borbena zavest, so bile pripravljene tudi na to borbo, ki nas je čakala.

III. VPLIV KPJ NA BORBENO RAZPOLOŽENJE JESENIŠKIH KOVINARJEV

Meseca decembra je bila v Ljubljani IV. konferenca KPJ. Sklepi te konference so bili objavljeni v brošuri, ki je nosila prikriti naslov »Zima v Sloveniji«. Ta brošura je krožila med jeseniškimi komunisti in simpatizerji, saj so bili v njej objavljeni sklepi izrednega pomena za delo med delavci.

Sklepi te konference so predvidevali naslednja sredstva borbe razrednega boja v tem obdobju:

1. stavke in množična gibanja delavcev (zborovanja, demonstracije in shodi) za uresničenje neposrednih zahtev;

2. razvijanje dnevnih ekonomskih bojev v velika politična gibanja in stavke; razširjanje stavk in gibanj iz posameznih podjetij, vasi in krajev na celotne industrijske panoge in področja itd.

Za pripravljanje odločilnih bojev za oblast pa je konferenca postavila naslednje neposredne naloge borbe:

1. borba za izplačevanje, proti znižanju in za povišanje mezd;

2. skupne akcije vsega proletariata proti poslabšanju socialnega zavarovanja delavcev in za takojšnjo pomoč brezposelnim na račun države in podjetnikov;

3. borba celih vasi proti rubežnemu in prisilnemu izterjevanju davkov in dolgov ter proti kuluku;

4. borba proti vsem oblikam nacionalnega zatiranja;

5. borba za pravice političnih obsojencev in njih amnestije; borba za ukinitve zakona o zaščiti države, za svobodo tiska in organizacije;

6. borba za ostvaritev akcijske skupnosti delavskega razreda in enotnosti delavskih socialnih organizacij na osnovi razrednega boja.

Sklepi IV. partijske konference so imeli močan vpliv tudi na naše delo, saj so bili odraz teženj širokih delavnih množic, posebno pa odraz borbene razpoloženja naprednih delavcev v industrijskih centrih.

V tem času je Slovenijo zajel širok stavkovni strokovnih organizacij. Edina organizirana politična

sila, ki je stala za tem razpoloženjem, je bila mlada, sorazmerno maloštevilna partijska organizacija, ki je naslanjala svoje delo na širok krog simpatizerjev in borbena razpoloženih delavcev in tako usmerjala nadaljnji tok dogodkov.

IV. PRIPRAVA NA STAVKO, NJEN ZAČETEK IN NJENA LEGALIZACIJA

Tretjega julija svz šla s predsednikom podružnice SMRJ Celesnik Ivanom k tehničnemu direktorju KID, da bi še enkrat poizkusila spraviti v tok reševanje spornih zadev. Toda Dosta naju ni sprejel. Proti takemu postopanju sva protestirala pri generalnem tajniku dr. Obersnelu, ki je zadevo sporočil generalnemu direktorju Nootu, kateri je za dan razprave določil 5. julij. Ob razgovoru 5. julija pa je Noot samo obljubil, da bomo obveščeni kdaj se bodo naše zahteve reševale.

To je bila pred stavko naša zadnja intervencija na direkciji. Vsak nadaljnji poizkus rešitve obstoječih nesoglasij potom posredovanj se nam je zdel zaradi vedno hujšega izigravanja uprave KIN nesmiseln. Intervencij zaupnikov je bilo dovolj, saj je samo glavni zaupnik od izvolitve koncem januarja pa do 7. julija napravil 71 raznih intervencij, da ne omenim intervencij glavnih zaupnikov Kralja in Buceka ter po drugih.

Kaj sedaj? Delavski zaupniki so svojo posredovalno nalogo, ki jim je določil zakon, opravili. Vodstva delavskih strokovnih organizacij niso bila pripravljena na ostrejšje intervencije. Stalo nam je le, da mimo strokovnih organizacij stopimo v ak-

Naše žene, organizirane v Zvezi delavskih žena in deklet, prekaljene v preteklih borbah — saj so že leta 1932 pri izprtju vsega delavstva manifestirale svojo visoko borbena zavest, so bile pripravljene tudi na to borbo, ki nas je čakala

val. Januarja 1934 je bila stavka kovinarjev v Guštanju (Ravne), v maju so stavkali tekstilci v Mariboru, 5. junija so zasedli trboveljski rudarji rudnike in šli v težko gladovno stavko. V Hrastniku so rudnik zasedli žandarji. Septembra so stavkali grafični delavci v Ljubljani in tekstilci v »Ika« v Kranju. Februarja 1935 so začeli s stavko gradbinci v Celju, aprila rudarji v Libojah in od 2. maja do 6. junija so stavkali tekstilci v Kočevju zaradi odpuščanja delavcev.

Tudi jeseniški kovinar je moral seči po zadnjem orožju — stavki, čeprav so ga bremenile stvari, ki so slabile njegovo moč. Ta spopad je bil neizbežen, saj je že dolgo lebdel v zraku. Nerešena vprašanja, polno drobnih spopadov in pa psihološka pripravljenost delavcev za borbo so bili močnejši faktorji, kot pa borbena nerazpoložena vodstva

cijo in da odločno povemo, da tako ne moremo in nočemo več.

Odločili smo se za stavko!

Stavkati bi začeli že prej, pa smo se pripravljali na »Izlet Svobode«, ki je bil v nedeljo, 7. julija v Celju. Na izlet smo se peljali s posebnim vlakom. Velike manifestacije delavske solidarnosti in izrazi borbenege razpoloženja v Celju so izredno močno vplivali na naše tovariše. Ta faktor nam je zelo olajšal odločitev za stavko, ki smo jo večkrat omenjali po zadnjih razpravah pri generalnem direktorju Nootu 5. julija.

Zadnji sestanek, na katerem smo govorili, kdaj in kako bomo začeli s stavko, smo imeli v četrtek pozno popoldne pri Koniču. Prisotni so bili le nekateri delavski in organizacijski zaupniki SMRJ. Računali smo, da bo na njih ležalo glavno breme

Poziv delavstvu železarskih obratov.

Vodstvo podjetja poziva vse stavkajoče delavce, ki so nahajajo v tovarniških prostorih, da brez vsakršnega obotavljanja takoj zapuste tovarniška tla. Kdor bo izmed stavkajočih v sredo ob 12. uri popoldne še na tovarniških tleh, naj pripiše sebi posledice svojega protipravnega postopanja.

Kranjska in austrijska družba.

Kranjska industrijska družba.

Poziv delavstvu železarskih obratov.

Jesenice, dne 16. julija 1935

Vodstvo podjetja poziva vse stavkajoče delavce, ki se nahajajo v tovarniških prostorih, da brez vsakršnega obotavljanja takoj zapuste tovarniška tla.

Kdor bo izmed stavkajočih v sredo ob 12. uri popoldne še na tovarniških tleh, naj pripiše sebi posledice svojega protipravnega postopanja.

Kranjska industrijska družba.

stavke. Navzoči so bili: Ignac Kralj, Franc Sirc, Alojz Znidar, Janko Noč, Janez Smid, Viktor Stražišar, Karel Preželj, Vencelj Perko, Franjo Federle, Edi Giorgioni in morda še kdo. Dogovorili smo se, da bodo začeli delavci stavkati v petek, 12. julija ob 6. uri zjutraj, tako, da ostaneta v tovarni nočna in dopoldanska izmena. Ob 14. uri naj bi se jim pridružila še popoldanska izmena. Za vsak obrat je bil zadolžen po eden od prisotnih, da bo poskrbel, da bo delo ustavljeno in da bodo pazili, da ne bi v obratih nastala kaka škoda. Dogovorili smo se tudi, kako bi zavarovali izhode, da bi onemogočili poizkus odhoda kakega stavkokaza iz tovarne, oziroma prihod kakšnega provokatorja v tovarno. Federle in Giorgioni sta prevzela nalogo, da bosta obvestila naše žene in dekleta, da bodo zjutraj ob 6. uri že ob tovarni in tako z zunanje strani zavarovali tovarno, med drugim tudi pred žandarji.

Zvečer sva se z Ignacem Kraljem pogovorila, kako bova v stavki nastopala kot delavska zaupnika, da ne bi ustvarila videza, da sva med organizatorji stavke. Pogovorila sva se tudi, kako bi legalizirali stavko. V tem tednu sva oba delala v dopoldanski izmeni, Kralj v obratu grobe proge na Javorniku, jaz pa v obratu žične valjarne na Savi. Domenila sva se, da mi bo Kralj takoj, ko bo »izvedel« za stavko, sporočil po telefonu kot starešini vseh delavskih zaupnikov KID, jaz pa bom poskrbel, da se stavka legalizira.

Tisto noč nisem mogel zaspati, ker sem razmišljal samo o tem, kako bo stavka izpadla. Zavedali smo se, da bo ta borba težka, da bomo imeli proti sebi ne samo podjetje in državno oblast z žandarji, temveč, da stavke ne bodo podprla tudi uradna vodstva strokovnih organizacij na Jesenicah. Zato smo morali izbrati previdno taktiko, s katero smo iznenadili vodstvo KID, ki je bilo v prvem trenutku stavke popolnoma dezorientirano.

Dne 12. julija sem bil že kot običajno približno 10 minut pred 6. uro v svojem obratu na Savi. Ko sem z žerjavom prekladal caglje, me je okrog 6.30 prišel nekdo klicati, naj grem takoj k telefonu v pisarno, ker me nujno zahteva glavni zaupnik na Javorniku Kralj Ignac. Ta mi je z »zaskrbljenim glasom« sporočil, da so delavci javorniških obratov začeli stavkati in so ostali v tovarni. O tem sem hotel obvestiti dr. Obersnela, a je bil ta dan odsoten, zato sem poklical po telefonu ing. Rekarja Cirila, šefa martinarne in mu povedal o stavki na Javorniku. Prosil sem ga, da o tem nemudoma obvesti generalnega direktorja Noota. Sam nisem mogel Noota neposredno obvestiti, ker nisem znal nemškega jezika, Noot pa slovenskega besedila ni razumel.

Po razgovoru z ing. Rekarjem sem se z motorno železnico odpeljal na Javornik. S Kraljem sva našla direktorja javorniških obratov ing. Fischerja in mu očitala, da je stavka posledica njihovega izigravanja pravic delavcev in da ti sedaj nočejo poslušati svojih zaupnikov. Imel sem vtis, da je bil zelo prizadet. Njegovo reagiranje je bilo zelo umirjeno — defenzivno.

Kako se je stavka začela naj povedo oni, ki so takrat v stavki na Javorniku sodelovali. Tovariš Stražišar Jože pripoveduje o tem takole:

»Drugi dan ob 3/4 na 6 grem mimo vratarja javorniške tovarne na delo. Pri vratarju ni bilo nobene podobe za stavko; delavci so hodili na delo kot ob drugih dnevih. Grem skozi dvorišče v obrate, ne opazim nobenega izrednega gibanja; pozdrav na desno, pozdrav na levo, brez kakih opazk. Vse to je šlo normalno naprej, nikjer nobenega znamenja za stavko. Pet minut pred 6. uro je nenadoma zažvelo v vseh obratih cele tovarne. V vseh obratih so se pojavili ljudje, ki so poročali, da je izbruhnila stavka, da nihče ne sme iti domov in da ženske že pred vratarnico ne pustijo nobenega delavca iz tovarne. Jaz sam sem ravno ta čas delal na Javor. Na mali progji in sem se znašel v stavkovnem gibanju. Usodnega dne, par minut pred 6. uro, ko je bilo treba zamenjati nočno dnino, ki nas je že klicala na zameno, smo zankarji dnevne dnine imeli posvet o ustavitvi male proge. Vendar, preden smo do sklepa prišli, da ne gremo zamenjati nočne dnine, je od adjustaže prišlo 15 delavcev pred predprogo male proge. Postavili so se tako blizu proge, da predprogarji niso mogli valjati caglje, iz peči pa ne dovažati. Tako je mala proga obstala.

K tej grupi 15 ljudi, ki je ustavila malo progo, smo se pridružili tudi mi ter odšli proti grobi progji. Groba proga je že obstala in šli smo naprej na progo grobe pločevine. Tudi ta je ob našem prihodu takoj obstala. Zadnja proga, ki smo jo ustavili, je bila proga fine pločevine; tu se je narpalo toliko ljudi, da je bil prostor med pečmi in progami popolnoma napolnjen in ni bilo mogoče več valjati. V dobrih petih minutah so obstale vse proge na Javorniku. Nekdo iz množice je zavpil:

»Vsi v adjustažo grobe pločevine!« Zanimalo me je kaj je delal ta čas Kralj, glavni zaupnik delavstva na Javorniku. Prepričan sem bil, da za stavkovnim gibanjem so bili v ozadju Kralj sam, Perko Vencelj in nekaj njunih najožjih prijateljev. Kot zaupnik ni mogel z drugimi delavci ustavljati obrate, držati ognjevite govore, zagovarjati stavko pred delavci, njegova naloga je bila posredovalna. Zato je izgledalo kot da delavci vodijo stavko brez vodstva. Ko smo šli skozi obrat grobe proge mimo globoke peči, sem videl Kralja, ko je zapisoval kvalitete ingotov v svoj notes. Globoko zaverovan v svoje delo ni videl množice delavcev, ki so ustavljali delo v obratih. Šele ko je bilo delo ustavljeno, je šel za množico v adjustažo grobe pločevine.

Ko je Kralj prišel med delavce, je opravil prvo formalno dolžnost, ko jih je vprašal zakaj so ustavili delo, zakaj ne delajo. Delavci so drug za drugim začeli stavljati pritožbe in zahteve.

Tovariš Zumer Franc pa se spominja tegale:

»Da se pripravlja stavka, se je že dalj časa govorilo. Takrat sem bil predsednik javorniške »Svobode«. O stavki je bilo govora tudi na izletu v Celju. Znidar Lojze je dobil nalog, naj zjutraj ustavi obrat. Sestanek je bil v četrtek, dne 11. julija proti večeru — navzoča sta bila tudi Perko in Kralj. Na sestanku pa nisem bil. Zjutraj ob pol šestih sem stopil k Tomažu in dejal naj konča. Rekel je, da ima še nekaj caglje, ko to podela, konča. Delavci so vedeli, zakaj gre in niso odhajali domov, temveč so čakali. Medtem je prišla že jutranja posada. Ko so vprašali, zakaj stojimo, je bil odgovor: »Strajkamo«. Ob 6. uri je prišel mojster Kučina in zahteval, da začnemo z delom.

Potem smo ustavili delo še v adjustaži in težko progo. Nato smo vsi odšli v obrat fine pločevine. Šel sem k Lautenschlägerju, ki je rekel, da naj počakamo, da podelamo, kar je v peči. V tem je pritekkel k meni obratovodja ing. Zemljak in kričal, da sem jaz tisti, ki ustavlja delo. Rekel sem: »da«. Potem se je umaknil. Ljudje so ga napadli. Pozneje se je govorilo, da je Zemljaku delavec Tavčar grozil z nožem. Res je imel majhen žepni nož, ki ga je kazal Zemljaku. Nato smo šli pred pisarno. Pred vratarjem je nekdo namenoma padel, bil je Ramuš. Ko nas je videl, je odšel v pisarno. Ljudje pa za njim. Bil je asistent v glavni pisarni na Javorniku. Šli smo ga iskat. Kragulnik ga je oplazil z drobno vejico, Cimpkov Albin pa ga je udaril z vejo. Pred vrati so ga že čakale ženske.

Po obratih smo potem organizirali red. Postavili smo stavkovni odbor.

Tako kot delavci v obratih, so tudi žene izvršile svojo nalogo, še bolje kot smo si mislili. Blokiranje so vse dohode v tovarno in manifestirale svojo borbeno solidarnost z možmi, brati in sinovi. Začetek je bil dober in prva skrb je bila premagana.

S Kraljem sva o nastali situaciji telegrafsko obvestila glavnega inšpektorja dela pri banski upravi ing. Evgena Baraga, delavsko zbornico in oblastnega tajnika SMRJ za Slovenijo v Ljubljani tov. Leskoška Franca. Nato me je delavec Čemažar peljal z motornim kolesom na sresko načelstvo v Radovljico. Tam sem obvestil sreskega načelnika dr. Vrečarja o stavki in o vzrokih, ki so jo povzročili.

Ko smo pripravljali stavko, smo na nekaj pozabili. Nismo vnaprej pripravili zahtev stavkajočih. Zato je bilo potrebno, da povemo in napišemo, zakaj so delavci ustavili delo. To sem omenil Kralju in predlagal, da bi to napravila skupina, ki naj bi jo sestavljali pripadniki vseh treh strokovnih organizacij. Skupino so sestavljali iz SMRJ Kralj Ignac in Perko Vencelj, iz JSZ Smolej Valentin in Smolej Anton, iz NSZ pa Kalan Matevž in Praprotnik Cena. Ta skupina se ni smatrala kot uradni predstavnik teh organizacij, temveč le kot predstavnik vsega delavstva. V adjustaži grobe pločevine, kjer smo imeli sestanek, je skupina na hitro sformulirala zahteve stavkajočih delavcev v 18 točkah, ki jih navajam v originalu kot so bile predložene ravnateljstvu:

»Delavci obrata Javornik vlagajo sledeče zahteve:

1. Priznanje obratnih zaupnikov in organizacijskih zaupnikov;
2. Nedoločeni caglji fine proge.
3. Fina proga — računano moštva 32 mesto 36 mož, kakor je v pogodbi;
4. 6. A material naj se plačuje po pogodbi;
5. Akord adjustaže fine proge;
6. Rezervarjem adjustaže fine proge 55 dinarjev dnevno;
7. Mehanična delavnica — zvišanje plač;
8. Akord težke proge, odprava nadomestne mezde med obratovanjem;
9. Takojšnja rešitev vloženih predlogov pri direkciji KID;
10. Ureditve plač v lužilnici in cinkarni kot dodelek kolektivne pogodbe;
11. Da se izda nov delovni red;
12. Reducirani in kaznovani naj se vrnejo na svoja mesta v obrate;
13. Sprejem delavcev na Javorniku v sporazumu z obstoječimi organizacijami;
14. Še enega tekača na fino progo;
15. Nobenih konsekvenc napram posameznikom zaradi ustavitve dela in spornosti, kakor tudi za plačilo zamujenega dela;
16. Škarjevcev in ravnalcev fine proge še enega rezerverja;
17. Priznanje lažjega dela rekonvalescentom;
18. Delavstvo vztraja na tem, da se tozadevne razprave vršijo na Javorniku.

Delavska deputacija:
Sledijo podpisi
Perko Vencelj
Kalan Matevž
Smolej Valentin.

Podpisniki in glavni zaupnik Kralj so bili zadolženi, da te zahteve posredujejo direkciji.

Iz formulacije zahtev se vidi, da so bile na hitro sestavljene in ne vsebujejo podrobnejših utemeljitev. Točke so imele tako bolj obliko tez ali gesel. Sicer so pa na direkciji dobro vedeli za kaj gre. Podrobno obrazložitev smo potem dali na razpravi. Tam se je pokazalo, da tako formulirane zahteve niso predstavljale take nejasnosti, da se ne bi vedelo, kaj se s tem hoče. Bile so zadostna osnova za pogajanja.

Z vložitvijo zahtev je bila stavka legalizirana.

Okrog 11. ure dopoldne je prišel na Javornik zastopnik sreskega načelnika komisar Bizjak Andrej. Zbrane žene pred tovarno ga niso pustile v tovarno. Ob tem mi je neka žena zaklicala: »Ven-celj, glej, da boš tak kot Jurman v Čufarjevi drami Polom!« Jurman je namreč predstavljal delavskega voditelja in odločnega borca.

Bizjaku je uspelo priti v tovarno šele z našo intervencijo skozi stranska vrata. Sestali smo se v obratni pisarni, pred njo pa so se zbrali delavci. Bizjak jih je skozi odprto okno pozival, naj se vrnejo na delo in jim rekel, da niso upravičeni stavkati. Da bi lažje vplival na delavce, se je skliceval na mene, češ da sem tudi jaz njegovega mišljenja. To je bila provokacija. Zato sem se oglasil in povedal delavcem, da ne mislim tako kot pravi

bilo. Nekateri od teh so se ta dan umaknili z Jesenic, eden pa je celo izjavil: »Kar ste skuhalo, to sedaj pojejte!« Prepričani so bili, da stavka ne bo uspela, ker niso verjeli, nekateri pa tudi ne želeli zmage te stavke.

Domača žandarmerijska straža je bila pojačana s 40 specialnimi orožniki pod vodstvom orožniškega majorja. Orožniki so zastražili tovarno, najmočnejša straža (okrog 12 orožnikov) pa je bila pri glavnem vhodu. Žandarjem je KID dala brezplačno hrano in stanovanje in še dnevnice od 150 do 300 din. Nastanjeni so bili v Sokolskem domu, nekateri pa tudi privatno. Hranili so se v gostilnah Dežman in Kosmač. Vsak žandar je dobil pri kosilu pol litra vina, da bi bila njegova borbena pripravljenost čim boljša.

miti stavko. Stališče KID ni omajalo naše odločnosti, ker smo računali na pomoč delavcev savskih obratov. Naši tovariši na Jesenicah so med tem že začeli pripravljati teren za razširitev stavke na obrate na Savi.

Na razpravi v ponedeljek, 15. julija, je bil dosežen sporazum o nekaterih nebistvenih vprašanjih; podjetje pa je vztrajalo, da naj se najprej začne z delom in da naj se sporna vprašanja na Javorniku najprej obravnavajo s šefom javorniških obratov ing. Fischerjem. V to nismo zaupali, ker smo v tem videli poizkus KID, da po ovinku zlomi stavko. Prav zaradi tega in pa ker so popoldne tega dne stopili v stavko tudi delavci obratov na Savi, je delavska delegacija zapustila pogajanja.

V. V STAVKO STOPIJO TUDI DELAVCI SAVSKIH OBRATOV

Že pri dopoldanski razpravi v šoli so zastopniki podjetja izjavili, da so obveščeni, da bo tudi delavstvo na Savi ob 14. uri ustavilo obratovanje. Odgovorili smo, da bomo vplivali, da do tega ne bo prišlo, če bodo razprave normalno potekale, da pa ne moremo jamčiti za to, če se hoče delavstvo Save solidalizirati z delavci Javornika.

Obvestilo, da se delavci na Savi pripravljajo na stavko, je Dostal ob 11. uri poslal Nootu in to tako: »Stev. 21 15. 7. 1935

Zelo spoštovani gospod generalni direktor!

1. Gospod Praprotnik je ob 10.45 telefoniral, da bo ob 2h prispel na Jesenice.

2. Gospod Luckman pravkar sporoča, da je bilo pri Jelenu sklenjeno, danes ob drugi uri začeti stavkati. Jutranja posada naj ob dveh ne odide, pač pa naj prideta popoldanska in nočna posada v obrat. Prosim, izposlušajte pri g. okrajnem načelniku, da bo orožništvu izdan nalog, naj že ob četrt na dve zasede (na Jesenicah) vrata, dohode in obratne ograje, da popoldanska posada ne bo mogla v obrat.

Za interno obratno varnost skrbim jaz! Šarže, plin itd.

Ob 11. uri odpravljen!

Dostal«

Kako dramatičen učinek je imeio to obvestilo, nam pove odgovor, ki ga je generalni direktor Noot poslal Dostalu. Odgovor se je glasil:

»Odičitev je strašno težka. Zastopnik okrajnega načelstva in inž. Baraga menita, da če je bilo sporočilo le strašilni srel in ne bodo stavkali, mi sami napravljamo položaj nevzdržen.

Gospod Baraga bi se o vprašanju negotove situacije rad pogovoril z vami.

Povedal sem mu, da pride g. Praprotnik ob pol treh in se bo z vami o vsem pogovoril. Zaupniki trdijo, da stavka še ni sklenjena, da pa ljudje iz Javornika silijo k odločitvi.«

Odločitev je padla. Pibernik Albin, Pogačnik Nande, Thaler Anton, Rozman Franc, Mlakar Janez, Fe-

Albin in Janka Pibernik s sinom

Med razpravo o tej izjavi se seja prekine ob 19. uri.

Nadaljevanje dne 19/7.1935 ob 16. uri.

Ad 1./ Sporne točke iz veljavne kolektivne pogodbe.

Komisija, določena dne 17. t. m., predloži zapisnik o nadaljnjih ugotovitvah in predlogih o spornih točkah, ki se tičejo obrata na Javorniku. Te sporne točke so sledeče:

5. Sporne točke, ki se tičejo težke proge:

- a/ Nadomestna mezde med vročinskih odmorom.
- b/ Opredelitev med reparaturnimi in nadomestnimi mezdami.
- c/ Poskusno valjanje.
- d/ Spor v pogledu razlike pri 13 vagonih izdelka.
- d/ Spor zaradi dveh mož pri škarjah.

6. Spor zaradi prebitka tesarjev.

Svoje ugotovitve in predloge je komisija zabeležila v zapisniku z dne 19. 7. 1935, ki je napisan v 3 enakih izvornikih, katere so za komisijo podpisali gospodje: inž. E. Baraga, dr. A. Obersnel in Ferko Venceslav.

V imenu komisije poda poročilo o ugotovitvah in predlogih g. dr. Obersnel.

Vsi predlogi komisije se soglasno odobrijo.

Ad 3./ d/ amnestija.

K. izjavi podjetja, zabeležni dne 18. t. m. ...

Odlomek iz zapisnika o poteku pogajanj

podnačelnik in da je za stavko odgovorno podjetje zaradi svojega brezobzirnega ravnanja. Po daljšem razgovoru z zaupniki nam je podnačelnik Bizjak naročil, da skličemo vse stavkajoče delavce in jih pozovemo, da se vrnejo na delo. Ker so bili delavski zaupniki po zakonu dolžni v takih primerih pomirjevalno vplivati na delavce, smo sklicali vse delavce v obrat fine pločevine in jim povedali to, kar je »želel« Bizjak. Pred zborom smo naročili našim zanesljivim delavcem, da na poziv za prenehanje stavke ostro reagirajo. Delavci so ogorčeno odgovorili, da ne bodo nehali stavkati, dokler KID ne bo zagotovila, da bo uredila sporne zadeve. Padali so vzkliki na račun zaupnikov: »Tudi vi držite s podjetjem!« Tako reagiranje nam je omogočilo, da smo lahko ostreje nastopili proti podjetju.

Očitno je bilo, da je sreski načelnik poslal Bizjaka z nalogo, da likvidira stavko. Ta pa je naletel na odločen odpor delavcev. Niti za to priliko izbrani orožniki, ki so prišli takoj za Bizjakom na Javornik, niti Bizjakove besede: »Pazite, če bomo morali to noč tu prespati, jo boste drago plačali!« niso omajale borbenega razpoloženja stavkajočih.

To jutro sta se zgodila dva incidenta. Kot že rečeno, so stavkajoči izgnali iz tovarne tehničnega asistenta Ramovža, za katerega so sumili, da zapisuje delavce, ki so najbolj izstopali. Ramovža so se delavci lotili tudi fizično, toda le bolj v opozorilo kot pa z namenom storiti kaj hujšega. Le pri vratarju, ko ga je nekdo porinil, da naj gre ven, je padel.

Drug primer se je zgodil z mojstrom Kučino, ki so ga nagnali iz tovarne. Žene, ki so stražile pri vratarju, so mu metale pesek v obraz. Zaradi teh incidentov smo imeli pozneje pri pogajanjih precej težav. Štirje delavci, za katere so smatrali, da so pri tem sodelovali, so bili po stavki aretirani in zaprti, podjetje pa jih je odpustilo iz službe.

Žene in delavci niso pustili v tovarno celo vojaške komisije, ki je prišla iz Beograda na prevzem materiala in ki je material že nekaj dni prevzemala.

Ob dveh popoldne je že prišel oblastni tajnik SMRJ in predsednik Strokovne komisije za Slovenijo Franc Leskošek. Prišli so tudi predstavniki Delavske zbornice, inšpektor dela banske uprave ing. Evgen Baraga, pozneje pa še predstavnik centrale JSZ iz Ljubljane Joško Rozman. Vsi poklicani in zainteresirani faktorji so pohiteli, le predstavniki delavskih strokovnih organizacij z Jesenic ni

Inšpektor dela Baraga in zastopniki delavske zbornice so na direkciji poskušali, da bi se pogajanja čim prej začela. Mi smo vztrajali na tem, da bi se le-ta vršila na Javorniku, tam kjer so nastajali spori, posebej še zato, ker smo smatrali, da bodo pogajanja bolj potekala pod neposrednim psihološkim pritiskom stavkajočih. KID je vedela, kam meri ta naša zahteva, zato se je temu upirala in vztrajala na tem, da se vršijo pogajanja na direkciji. Sreski načelnik je predlagal, da bi se razprava vršila v občinskem uradu na Jesenicah. Na to mi nismo pristali. Končno smo dosegli sporazum, da se bodo vršila pogajanja na nevtralnem mestu in to v osnovni šoli na Koroški Beli. Prvi dan stavke so se vsa pogajanja nanašala le na vprašanje, kje naj bi se le-ta vršila.

Ponoči tega dne smo šli z Leskoškom med stavkajoče v tovarno. Čeprav močno utrujeni od napore dne, polnega negotovosti in razburljivih dogodkov, smo bili dobro razpoloženi. Razpoloženje delavcev v tovarni je bilo tudi odlično in njihov borbeni duh je bil na višini. Razen redkih izjem je vladala popolna akcijska enotnost in volja vztrajati do zmage. Pogovarjali smo se dolgo v noč in določili nadaljnjo taktiko borbe.

V soboto, 13. julija ob dveh popoldne, so se pod vodstvom inšpektorja Barage začela pogajanja v šoli Koroška Bela. Začeti bi se morala že dopoldne ob 9.30, pa so se zaradi spora o mestu pogajanj zavlekla do popoldneva.

Delavci so bili zastopani z enainštiridesetimi delegati, s strani podjetja pa so bili generalni direktor Noot, tehnični direktor ing. Dostal, generalni tajnik dr. Obersnel, podpredsednik upravnega sveta KID Avgust Praprotnik, I. K. Panič iz Beograda in sreski načelnik dr. Vrečar, ki je bil v policijski uniformi.

Med razgovori se je podpredsednik KID Praprotnik obregnil ob dejstvo, da v naši borbi sodelujejo tudi žene. Cinično je izjavil: »Baba je za k šparhetu (štedilniku) in za španpet (posteljo).« Ta žalitev nas je prizadela in smo nanjo tudi reagirali. Praprotnikova izjava pa je že tako napeto vzdušje samo še poslabšala.

Podjetje je trdovratno odklanjalo vsak sporazum in zavračalo zahteve delavstva. Tako stališče je KID opirala na dejstvo, da vodstva strokovnih organizacij na Jesenicah ne podpirajo stavke, da so ta neaktivna in da se bo zato podjetju posrečilo zlo-

derle Franjo in mnogi drugi so znotraj tovarne, Cufar Anton, Sedej Ivan, Saračević Angela, Pibernik Julka, Albreht Lovro in drugi pa zunaj, pripravili vse, da so stopili o stavko tudi delavci na Savi. Orožniki so že pred poldruugo uro zasedli glavne vhode v tovarno, pred glavno pisarno, pred Delavskim domom, kinom Radio, mojstrsko hišo in drugod. Imeli so nalog, da ne pustijo delavcev v tovarno. Sele na protest delavcev in na pristanek orožniškega kapetana so jih pustili v tovarno. Tudi žene so se že zbrale pred vhomom v tovarno in pri Jeleni ter vzpodbujale delavce, da stopijo v stavko. Orožniki so jih začeli surovo odganjati, suvali s puškinimi kopiti in drugo. Celo noseči ženi niso prizanesli. Odganjali so žene in otroke, ki so prinesli kosilo možem, ker le-ti niso prišli domov. Neka žena je vrgla kosilo orožniku v obraz, ker je ni pustil, da ga odnese možu.

Kako so začeli stavkati na Savi, pa naj povedo nekateri tovariši:

POGAČNIK NANDE: »Mene je tov. Pibernik poklical na razgovor in me obvestil o tem, da greva na Javornik in se pomenimo s stavkovnim odborom, ki so mu načelovali Kralj Nace, Stražišar Viktor, Kejžar Viktor in drugi. Dogovorili smo se, da je nujno potrebno, da tudi obrati na Savi stopijo v stavko in s tem pokažejo enotnost in solidarnost. Stavko je bilo treba izvesti strogo zaupno. Ko sva bila s Pibernikom na Javorniku, je stavkovni odbor zahteval od naju, da takoj obvestiva zaupniški delavski zbor, da naj stopi v stavko Sava in naj nihče ne zapusti delovnega mesta, oziroma tovarne. Takoj nato sva s Pibernikom odšla na njegov dom, kjer je bila navzoča tudi njegova žena Julka. Tu smo dokončno izdelali načrt. Ko sem bil pri Piberniku, je prišel tja tudi tov. Albreht iz Javornika. Bil je zelo razburjen in ni vedel, da imava s Pibernikom že vse naloge in sklep za stavko. Predlagal je, da bi tudi žene podprle moža s svojo revolucionarnostjo. Zato naj bi se obvestilo Angelo Saračević, da bi organizirala žene, ki bi stražile pred tovarno, da ne bi bilo stavkokazov.

Po najkrajši poti smo obvestili bolj zanesljive delavske zaupnike in ustavili obrate. Najprej smo ustavili predelovalne obrate, potem pa vse ostale.

Vedeli smo, da bo najtežje ustaviti delo v mehanični delavnici, zato sva se odločila s Pibernikom, da gredo vsi iz predelovalnih obratov pred mehanično in tako vplivajo na prekinitve dela.«

ROZMAN FRANC pa pripoveduje: »Takoj smo postavili vezo z Javornikom. O vsem smo bili sproti obveščeni — kako poteka stavka, kakšno je razpoloženje med stavkajočimi in kako potekajo razprave. Zastopniki KID pa niso imeli razumevanja, da bi takoj popravili krivice, ki so bile storjene delavcem na Javorniku. Storili so ravno obratno. Prenehali so se pogajati. 15. julija dopoldne smo dobili obvestilo, da naj tudi jeseniški delavci takoj stopijo v stavko.

Ker smo bili na to že pripravljeni, naloge pa že imeli razdeljene, smo takoj začeli ukrepati. Bil sem povezan s tov. Kavčičem Alojzom v hladni valjarni in tov. Jekler Matevžem v žični valjarni. Ta dan sem bil zaposlen na popravilu martinove peči št. 4. Ko sem dobil obvestilo za akcijo, sem se napotil skozi žično valjarno, kjer mi je tov. Jekler povedal, da imajo v peči še nekaj ingotov in ko te predelajo, bodo ustavili delo. Šel sem naprej v obrat valjarne, kjer so mi Kavčič in še nekateri tovariši rekli: »Začeti je težko.« Povedal sem, da je treba ustaviti delo in da je to naloga. Začeli so stroje ustavljati. Šel sem naprej skozi žičarno in gledal kako delavci ustavljajo stroje, pa je prišel za me moj šef obrata Šiler in me vprašal, kaj delam tu. Odgovoril sem mu, da pomagam ustavljati delo, kot vidi. Opozoril me je na škodo, ki bo nastala na materialu, pa sem mu odgovoril, da oni vedno vso nastalo škodo prevažajo na ramena delavcem.

Nato sem odšel nazaj na svoje delovno mesto. Vzel sem orodje in šel pomagat delavcem iz predelovalnih obratov in žične valjarne, ki so imeli nalogo, da gredo ustavljat druge obrate. Zidarji so šli z menoj. Ko pridem pred mehanično delavnico, je bilo tam polno delavcev iz navedenih obratov, ki so zahtevali, da se ustavi delo tudi v mehanični delavnici. Pibernik Albin in Čelešnik Jože sta mi rekla, naj grem z njima h glavnemu vratarju, češ da so tam delavci, ki silijo domov.

Pojasnili smo jim, zakaj moramo stavkati. Večina navzočih je to tudi razumela in so se vrnili v svoje obrate.

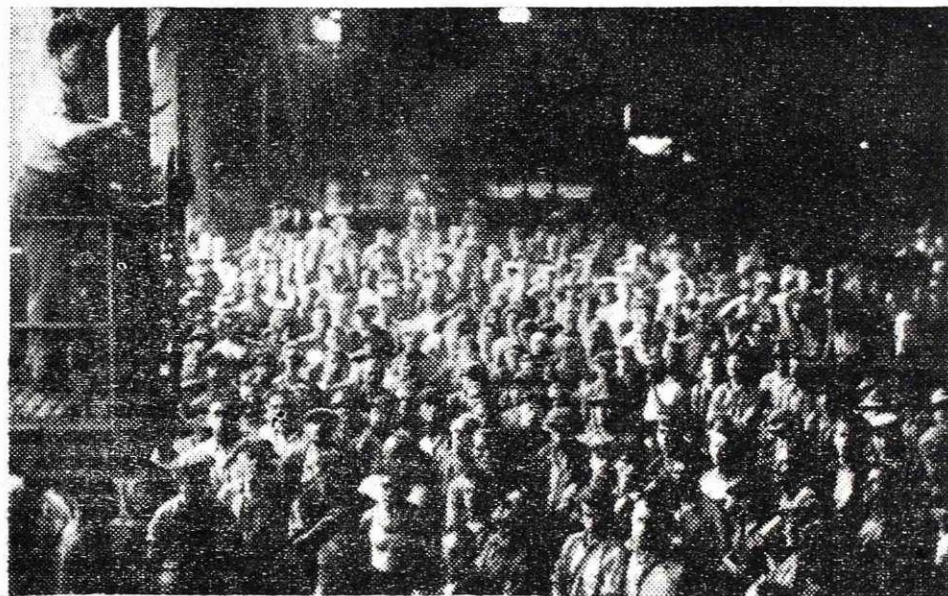
Naše žene so preprečile slabičem, da bi odšli domov, pa čeprav so se za njihovimi hrbtmi zbirali orožniki.

Kmalu za tem so prišli martinariji in postavili stražo pred glavnim vhomom v tovarno. Med njimi so bili Zlebir Janez, Trebušak Jože in Vister Albin,

ostalih pa nisem poznal po imenu. Delavci so straže postavili tudi na drugih mestih. Ko je bilo pred glavnim vratarjem vse v redu, smo se vrnili nazaj v obrate. Videli smo, da vsi obrati stojijo, stavkajoči pa se zbirajo po skupinah in se razgovarjajo o stavki. Začetek je bil težak, ampak uspešen.

Na sestanku, ki se je vršil ob 16. uri v žični valjarni, je bilo stavkajočim pojasnjeno, zakaj je moralo priti do stavke. Dobili so tudi navodila, kako se morajo zadržati v tovarni in v obratih, paziti na stroje, se pokoravati vodjem straž, držati red in čistočo po obratih itd. Poleg vsega tega pa je bila naša glavna naloga, da gremo po dva in dva po tovarni in obratih, da s tem preprečimo zbiranje v skupine raznim omahljivcem. Na teh obhodih sva bila vedno skupaj s tov. Čelešnik Jožom. Temeljito sva pregledala vse obrate in skrita mesta, kjer bi se lahko sestala kaka nezaželjena skupina. Ko sva videla, da stavkajoči že počivajo, da vlada red in mir in da so straže na svojih mestih, sva si tudi midva poiskala prostor za počitek. Šla sva v žarilnico, vzela vsak svoje poleno za vzglavje, se vlegla vsak na eno talno peč in zaspala.«

ZLEBIR JANEZ: »Spominjam se kako je bilo za časa stavke v martinarni. Dneva se ne spominjam, pač pa se spominjam, da smo na ta dan prvi šarž izpustili okrog 10. ure dopoldan, potem pa nismo več zakladali. Zadnji šarž pa je stekel okrog 16. ure. Tako je tudi martinarna prenehala z vsem delom. Še poprej, ko je obstala zadnja peč, sem bil od vodstva stavkovnih straž določen, da grem na stražo pred glavnega vratarja. V tem času, ko smo bili na straži, smo bili obveščeni, da nameščenci martinarne razkladajo premog. Zaustavili smo tudi to delo.«

Zborovanje stavkajočih delavcev v žični valjarni

BUKOVNIK CIRIL: »Okrog 13.30 smo zvedeli, da nekateri obrati že stojijo, kako bo z našim obratom, pa nismo nič vedeli. Kar naenkrat so se odprla vrata, med njimi pa so se pojavili delavci iz hladne valjarne, žičarne in žične valjarne in zahtevali, da se tudi mehanična delav. ustavi. Pri vratih sta stala šefa obratov ing. Vagner in ing. Sauer. Ko sta videla, kaj se dogaja, sta se umaknila na drug kraj delavnice, stavkajoči pa so vedno bolj pritiskali v mehanično delavnico in zahtevali, da se mora delo ustaviti. Na kraju, kjer sta se nahajala Vagner in Sauer, sem se nahajal tudi jaz pri svojem stroju. Ker je le videl, da je zahteva po ustavitvi obrata vedno večja, je stopil Vagner k meni in mi rekel: »Bukovnik, ustavite obrat, ker preko sile ne možemo, da idemo!« Tako se je ustavil tudi obrat mehanične delavnice.«

Ker stavke orožniki na Savi niso uspeli preprečiti, je Lukman poizkusil z gasilci, ki naj bi pregnali stavkajoče z vodnimi curki. Zaradi velike ogorčenosti delavcev, ki jih je vodil Pibernik Albin, so se tudi gasilci umaknili.

Uprava podjetja je uvidela, da tako ne bo zlomila delavcev, zato je v torek, 16. julija izdala poziv stavkajočim. V tem pozivu pravi med drugim: »Kdor bo izmed stavkajočih v sredo, dne 17. julija ob 12. uri opoldan, še na tovarniških tleh, naj sebi pripiše posledice svojega protipravnega postopanja.«

Hkrati s tem pozivom pa je podjetje izdalo apel z naslovom: »Vsej javnosti«, v katerem je pojasnilo položaj in svoje postopanje. Ta apel se je glasil:

»Delavstvo naših železarskih obratov na Jesenicah in na Javorniku je stopilo v stavko. Stavka je izbruhnila dne 12. t. m. na Javorniku, ob 6. uri zjutraj, brez vsakršne napovedi. — Zahteva stavkajočih, ki so bile sporočene ravnateljstvu šele v teku popoldneva, se opirajo deloma na nesoglasja v tol-

mačenju kolektivne pogodbe, deloma zasledujejo povišanja sedanjih pogodbenih mezd. Pogajanja s stavkajočimi niso dovedla do uspeha, čeprav je bilo podjetje pripravljeno urediti vsa sporna vprašanja iz kolektivne pogodbe potom kompromisa, potom razsodišča ali potom rednega sodišča in proučiti predloge zaradi povišanja posameznih zaslužkov, toda šele po obnovitvi rednega obratovanja. Ko so pogajanja še trajala, so se priključili stavki dne 15. t. m. tudi jeseniški obrati.

Sirijo se glasovi, da je stavkovno gibanje nastalo zaradi tega, ker je podjetje hotelo znižati pogodbeno mezde. — Te vesti so neresnične. Podjetje mezd ni znižalo in tudi ni imelo tega namena. Mezde, ki se pri nas plačujejo, so razmeroma visoke, morda najvišje v celi Jugoslaviji. Višina zaslužka se v zadnjih letih ni zmanjšala, ampak povečala. Povprečni delavski zaslužek na 8 ur dela je znašal v naših železarskih obratov npr. meseca junija 1933 50 din, meseca junija 1935 61 din, pri čemer so vštete tudi ženske in pa mladoletni delavci. Strokovni delavci v posameznih oddelkih podjetja zaslužijo tudi po 60 do 100 din na delovni dan. Kdor pozna gospodarske in socialne razmere sedanjega časa, bo moral priznati, da te mezde niso slabe in da ne morejo biti pravi vzrok za stavko, ki onemogoča delo baš enemu podjetju, ki je v celi državi največ storilo proti brezposelnosti in proti znižanju zaslužkov, ki je v zadnjih petih letih investiralo preko 100 milijonov dinarjev, da omogoči nadaljevanje dela in proizvodnjo novih izdelkov, in ki je — poleg rudarskih — menda edino industrijsko podjetje v državi, pri katerem je delavstvo deležno tudi starostnega zavarovanja.

Podjetje ve, da je večina njegovega delavstva

delavoljna in da je razmeroma manjša skupina dobro organiziranih hujskačev po znanih metodah dovedla večino v sedanji položaj, ki postane za podjetje in za delavstvo prav lahko usodopoln.

Podjetje apelira na vso objektivno javnost, naj se ne da varati po lažnih vesteh in naj ohrani tako podjetje kakor onemu delavstvu, ki je delavoljno, vse svoje simpatije in mu nudi s tem svojo moralno pomoč.«

Podjetje je obenem proglasilo, da je stavka delo manjše skupine hujskačev, ki so dobro povezani med seboj in imajo šolo za svoje metode hujskanja.

Toda javnost, na katero se je tovarna obračala, je bolje razumela bistvo borbe delavstva kot je mislila KID.

Pod vplivom članov KP in njenih simpatizerjev krojačev Sedej Ivana, Benedičič Franca, Stojan Ivana, brivcev Demak Pavla in Saračević Slavka, trgovca Kraševca Franca, peka Čop Jožeta in drugih, so trgovci, gostilničarji in obrtniki imeli v sredo 17. julija ob 10. uri v gostilni Tancar na Jesenicah protestno zborovanje ter v znak solidarnosti z delavci izvedli 6-urno stavko. Ti so se dobro zavedali, da je s takim stanjem ogrožen tudi njihov obstoj in da jim tega ne morejo nuditi delničarji družbe, temveč le zaslužek pridnih rok delavcev.

VI. VODSTVA DELAVSKIH STROKOVNIH ORGANIZACIJ NA SAVI SE ZDRUŽIJO V MEDSTROKOVNI AKCIJSKI ODBOR IN AKTIVNO POSEŽEJO V STAVKO

Stavka je trajala že četrti dan, a vodstev delavskih strokovnih organizacij na Jesenicah ni bilo ču-

titi, vsaj kar se tiče pomoči stavkajočim. Razlike v metodi borbe, ideološki predsodki in osebna užaljenost, so bili močnejši kot erotnost borbe za skupne pravice delavcev. Ta vodstva so se že prvi večer stavke na Javorniku sestala, a niso sprejela sklepa, da bodo to borbo podprla. Šele ko so v stavko stopili tudi delavci na Savi, so se ponovno sestali in formirali »Vrhovni medstrokovni odbor« (VMO), ki se je postavil na čelo stavke. Sedaj je tudi za njih prišel čas, ko je bilo treba odkrito povedati, kakšen je njihov odnos do stavke in do zahtev delavcev. Ne glede na to, da so vodstva pozno priznala stavko kot dejstvo in ne glede na to, v kakšni meri so poedini člani VMO iskreno sprejeli zahteve delavstva za svoje, je to dejstvo predstavljalo pomembno zmago stavkajočih. KID sedaj ni mogla več računati z odkritim razdorom med delavci in vodstvi »prokovnih organizacij« pa četudi je stavka z nastopom VMO izgubila nekaj na svoji udarnosti.

VMO so sestavljali po dva zastopnika vsake strokovne organizacije. Na Savi sta bila za SMRJ Ivan Čelesnik in Franci Škrl, za JSZ Albin Gasar in Peter Arnež, za NSZ pa Tine Zupan in Janko Avsenek, oziroma Markovič Ivan in Lavsegar Rado. Na Javorniku so tvorili medstrokovni odbor Anton Gerdej in Jože Praprotnik za SMRJ, Vinko Praprotnik in Matevž Kalan za NSZ in Valentin Smolej in Anton Smolej za JSZ. Na seje VMO je bil vabljen tudi glavni zaupnik, toda brez pravice glasovanja in odločanja. VMO je na prvem sestanku sklenil, da bo izdajal dvakrat dnevno obvestila o poteku pogajanj in drugih dogajanj med stavko, da bi bili delavci in ostala javnost pravilno informirani. Obvestila so bila podpisana od VMO. V drugi številki svojega obvestila z dne 16. julija je VMO pojasnil svoje stališče do stavke, o zahtevah delavcev in o vzrokih stavke. Obvestilo se je glasilo:

1. Ugotovi se, da je bilo delavstvo na Javorniku prisiljeno stopiti v stavko, ker kršitev kol. pogodbe od strani podjetja ni hotelo biti ne konca ne kraja in so bile vse intervencije od strani tako delavskih zakonitih kakor tudi organizacijskih zaupnikov popolnoma brezuspešne.

2. Na razgovorih in razpravah, ki so se vršile med delavskimi in podjetniškimi zastopniki v petek, soboto in ponedeljek, so se zastopniki podjetja izmikali rešitvi jedra spora in niso hoteli ustreči zahtevam delavskih zastopnikov, da se tudi odgovarjajoči obratni kakor tudi tehnični ravnatelji udeležijo razprav. Ker so tako delavski zastopniki uvideli, da podjetniški zastopniki nimajo volje spor čim prej rešiti in da skušajo stvar zavleči, so zapustili včeraj zvečer razpravo.

3. Delavstvo na Savi je vseskozi sledilo borbi jesenškega delavstva z vsemi simpatijami, ker je bilo ono samo prav tako prizadeto po kršitvah kol. pogodbe, kakor tudi z zavračanjem in šikanami delavskih zaupnikov, kakor javorno delavstvo. Ustavitelj dela na Savi so pa pospešila še sledeča dejstva: a) ker je bil v ponedeljek ob 6. uri zjutraj zabranjen na Savi od vratarja, toda po nalogu direkcije, vstop na delo trem delavcem, ki so bili prejšnji teden posojeni na Javornik. b) brezuspešno razpravljanje na Javorniku v ponedeljek, c) zaradi dogodkov pod a) in b) so prišle okrog 2. ure popoldne tudi delavske žene pred vhod v tovarno na Savi, kjer jih je pa sprejelo orožništvo in jih hotelo s silo razgnati. Že pred 2. uro popoldne je orožništvo zasedlo vse dohode do tovarne (pred mojstrsko hišo, pred glavno pisarno, pri Kino Radio, pri Delavskem domu itd.) ter je zavračalo in ustavljalo delavce, ki so bili na poti, da nastopijo ob 2. uri delo. Po teh dogodkih se je delavstvo prve izmene odločilo, da tovarne ne zapusti, ker ni imelo nobenega jamstva, da bo prihodnjega dne spet pripuščeno v tovarno. Njih odločitev je še posebno utrdilo postopanje orožnikov z delavskimi ženami, ki so po 2. uri, ko mož oziroma svojcev ni bilo domov, prinesle tem kosilo. Orožniki so odvracali delavske žene z brutalno silo in so nekatere celo poškodovali. To je prisililo zvečer tudi še tretjo izmeno, da se pridruži prvi in drugi.

4. Odbor izjavlja, da smatra javorniške zahteve, ki so bile predložene vodstvu KID, za popolnoma upravičene ter izjavlja, da bodo podjetju predložene tudi za tovarno na Savi zahteve delavstva, kakor tudi zahteve, ki se tičejo vsega delavstva KID. O teh zahtevah bomo delavstvo in javnost obvestili.

5. Vsa jeseniška in javorniška javnost je na strani delavstva. Pridobitni sloji so v javen dokaz svoje solidarnosti celo proglasili za danes popoldan 6. urno manifestacijsko stavko.

Sestnajstega julija je VMO poslal obširno »pogajanje delavstvu in javnosti« o vzrokih in o stanju stavke naslednjim časopisom: Slovincu, Jutru, Slovenskemu narodu, Glasu naroda, Delavski politiki, Delu - Ljudski pravici in Pohodu. Glasilo vladaioče

stranke — Slovenec, pojasnila ni objavil, dočim je pa pred tem objavil pojasnilo KID.

VII. ŽIVLJENJE DELAVCEV MED STAVKO

Zaradi težkih pogojev, ko so delavci bivali ponoči in ponoči v tovarni, spali na deskah, železnih ploščah in drugih trdih predmetih, je bil sprejet sklep, da grede žene, mladoletniki in bolni delavci domov. Donašanje hrane je bilo določeno za zajtrk od 7. do 9. ure, kosilo od 12. do 14. ure in za večerjo od 18. do 20. ure. Od stavkajočih delavcev je lahko šel iz tovarne le tisti, ki je potreboval zdravniško pomoč ali v podobnih nujnih primerih.

Prva in zadnja misel dneva delavca je bila, kaj bo prinesel naslednji dan, ker so se ves čas tako napeto prepletale stvari. Zaupniki v obratih so sproti tolmačili položaj, pojasnjevali potek dogodkov, bodrili omahljivce in budno pazili na provokatorje, da ne bi le-ti dobili prilike za razdiralna dela. Zasluga teh zaupnikov, katerih jedro so tvorili komunisti in njih simpatizerji, je bila v tem, da je bila morala stavkajočih na višini. Od časa do časa smo zbranim delavcem na skupnih zborovanjih poročali tudi zastopniki na pogajanjih in iskali pri delavcih oporo za stališča, ki naj jih uveljavljamo na pogajanjih.

K dobremu razpoloženju stavkajočih so pripomogle tudi razne družabne igre in zabave, ki so jih v glavnem organizirali člani delavsko kulturnih društev »Enakosti« Jesenice in »Svoboda« Javornik. Pevski zbori so peli borbene delavske in narodne pesmi. Zbor na Savi je pel take pesmi nasproti Kazine, takrat ko so se tam vršila pogajanja. Sekstet

Znak strokovne organizacije SMRJ

Korenovih je zabaval delavce in pel na nasipu ob cesti. Mimoidoči so se ustavljali in poslušali lepo petje. Stavkajoči so prirejali razprave o političnih in drugih problemih, igrali šah in karte ter balinili. Ob pesmih so se slišali zvoki harmonik, kitar in drugih instrumentov. Pokojnemu Tomazinu, ki je medtem umrl v bolnici zaradi poškodb pri delu, so priredili na nasipu pred bolnico in pri glavnem vhodu v tovarno na Javorniku komemoracijo. Združeni pevski zbori so mu zapeli v slovo žalostinke.

VIII. POGAJANJA IN KONEC STAVKE

Z objavo stališč vodstva delavskih strokovnih organizacij do stavke in do zahtev delavcev na Savi, ni mogla tovarna več izigravati pogajanj. VMO mi je naročil, da posredujem na direkciji sestanek med predstavnikoma podjetja in VMO ter to, da se prekinjena pogajanja obnovijo. Prvi sestanek med predstavnikoma podjetja in VMO je bil v sredo, 17. julija dopoldne. Prisotna sva bila tudi Kralj in jaz. Prvo smo zahtevali od KID, da prekliče in umakne ultimatum delavcem, da morajo do 12. ure v sredo zapustiti tovarno. Po daljšem razpravljanju so za-

stopniki podjetja rok za izpraznitev tovarne podaljšali za 24 ur in pristali na obnovo pogajanj. Začela so se še istega dne ob 2. uri popoldne v prostorih Kazine na Savi. V začetku smo se sporazumeli za vrstni red točk za razpravo in sicer:

1. Sporne točke iz kolektivne pogodbe
2. Spremembe in dodatki k kolektivni pogodbi
3. Načelne stvari:
  - a) zaupniki in organizacije
  - b) delovni red
  - c) postavitve reduciranih na stara njih mesta
  - č) sprejemanje v delo
  - d) amnestija
  - e) pričetek obratovanja
  - f) podpis sporazuma.

Za prvi dve točki je bila določena posebna komisija z nalogo, da v obratih na Javorniku na licu mesta ugotovi nedostatke, kršitve in sporne zadeve ter izdela konkretne predloge za njihovo rešitev. Komisijo je vodil inšpektor Baraga. Sestavljali pa so jo še oba glavna zaupnika, člani javorniškega medstrokovnega odbora, okrajni načelnik, zastopnik Delavske zbornice, zastopnik SMRJ in zastopnik podjetja. Komisija je šla takoj na delo in je delala od 5. ure popoldne do 3. ure zjutraj.

Komisija je raziskala ter analizirala nekatera vprašanja ter izdelala predlog v 4 točkah. Odpri sta ostali še dve točki.

V četrtek ob 9. uri je bila zopet glavna razprava, na kateri so potrdili predlog komisije. Razprava je trajala do 7. ure zvečer. Obravnavali smo ostale sporne točke najdlje pa tretjo, pri kateri je podjetje v načelu ugodilo našim zahtevam. Določen je bil čas intervencij delavskih obratnih in glavnih zaupnikov. KID se je obvezala, da bo predložila v razpravo predlog novega delovnega reda in da bo revidirala namestitve kaznovanih delavcev, da bodo prišli nazaj v obrate. Rešeno je bilo vprašanje rekonvalescentov.

Tudi v petek so trajala pogajanja ves dan. Dopoldne je zasedala še komisija za Javornik, ki je rešila še od prejšnjega dne sporne točke. Popoldanska glavna razprava je najprej potrdila predlog komisije. Za vse ostale točke, ki niso bile definitivno rešene, se je KID obvezala, da se začnejo pogajanja o tem 23. julija. Pogajanja je vodil inšpektor Baraga. Pri točki o likvidiranju stavke in obnovitvi obratovanja, v začetku ni prišlo do sporazuma, ker je podjetje vztrajalo, da bo kaznovalo tiste, ki so fizično nastopili proti njihovim uslužbenecem. Zato so bila pogajanja o tem vprašanju prejšnji dan odložena. 19. julija je KID pristala, da ne bo izvajala nobenih posledic, razen proti tistim, ki bi bili zaradi tega sodno kaznovani.

Dogovorili smo se, da bo delavstvo v treh urah po podpisu izpraznilo tovarno. Podjetje pa se je obvezalo, da bo začelo 23. julija z obratovanjem, tako, da bo najkasneje v štirih tednih tovarna v polnem obratovanju.

Ob 9. uri zvečer so bila pogajanja končana. Za to, kar smo dosegli, smo morali dobiti še pristanek delavcev. V obeh obratih na Savi in na Javorniku smo delegati poročali delavcem o pogojih sporazuma. Poročila so bila po daljšem obravnavanju sprejeta. Delavci so dali pristanek, da se sporazum podpiše.

V soboto, 20. julija ob 1.30 ponoči je bil zapisnik o zaključku stavke podpisan. S tem je bila stavka končana. Na Javorniku je trajala 7 dni, 19. ur, 30 minut, na Savi pa 4 dni in 14 ur. Pred izpraznitvijo tovarne so delavci pospravili obrate, delavski zaupniki pa so predali obrate v popolnem redu zastopnikom podjetja. V soboto dopoldne sta predsednik VMO in glavni zaupnik tudi formalno predala obrate obratovodjem, kar se je tudi zapisniško potrdilo.

IX. ODMEVI NA STAVKO IN NJEN POMEN

Stavko jeseniških kovinarjev so spremljali izrazi solidarnosti delavcev širom Slovenije in drugod.

Izid te stavke ni imel posledic samo za jeseniškega kovinarja in prebivalce v kraju. Stavka je imela velik pomen in vpliv tudi za nadaljnjo stavkovno gibanje Slovenije, zlasti pa na stavko tekstilcev v Kranju 1936.

Borbo jeseniških delavcev je spremljala vsa slovenska javnost kot dogodek izrednega pomena. Vsi pomembnejši časopisi: Jutro, Slovenec, Slovenski narod, Ljudska pravica, Delavska politika, Delo, Delavska pravica, Delavec in drugi so obširno poročali o stavki in obveščali javnost o njenem poteku. Meščanski časopisi niso nudili opore stavkajočim. Pri svojem poročanju so poizkušali držati nevtralnost stališča, čeprav ni bilo vedno mogoče povsem prikriti simpatij do podjetja. Slovenec je 14. julija še poročal, da je delavstvo z malimi izjemami kom-

paktno in da pričakuje ultimatum z zahtevami, ki jih delavstvo ne bo sprejelo. Dne 17. julija pa je ta list že odklonil objavo »Pojasnilo vsej javnosti«, ki jo je poslal VMO. S tem, da je Slovenec odklonil to objavo, priobčil pa Apel KID, s tem se je ta list odkrito postavil na stran podjetja. Tudi Jutro daje v svojem poročilu z dne 17. julija več poudarka prizadetim interesom podjetja, češ da ima s stavko ogromno škodo, da delavstvo ni pustilo odpreme 58 vagonov gradiva za železnice in da stavkajoči niso pustili v tovarno komisije za prevzem materialov. Slovenski narod je poročal tudi o družabnem življenju stavkajočin med stavko. Ostali poprej imenovani listi pa so prinašali obširnejša poročila o vzrokih in o stanju stavke in s svojimi stališči podpirali borbo kovinarjev. Ljudska pravica, legalno glasilo partije, je obširno in slikovito opisala vzroke in nastanek stavke, v kolikor je takrat mogla

zaradi cenzure, in poudarila, da so vsi poštene ljudi je na strani borbenega delavstva.

Zahteve delavcev niso bile v celoti izbojevane, so pa bile važnejše sporne točke, ki so bile neposreden vzrok stavke, v glavnem rešene.

Zaradi tega, in ker so razdiralni elementi, predvsem pa nekateri iz vrst NSZ, zaradi utrujenosti delavcev začeli dobivati godna tla za akcijo proti stavki, smo pristali, da se stavka konča in da se bodo razprave za nekatera še odprta vprašanja nadaljevale po stavki. Vedeli smo, da bo borba še težka, toda pridobiti smo morali na času, da utrdimo svoje vrste in se pripravimo na nove spopade. Tako je računala tudi KID, tako je računala tudi oblast.

Stavka je imela dva cilja. Urediti medsebojne, zlasti ekonomske odnose med tovarno in delavci.

Drug cilj pa je bil političen, dvigniti borbeni duh jeseniškega delavca in ne glede na njegovo politično pripadnost ustvariti akcijsko enotnost vsega delavstva. Najpomembnejši uspeh stavke je bil prav v dosegi tega cilja. Na Javorniku sta vladala borbeni duh in enotnost vsega delavstva že od samega začetka, kar je priznal celo Slovenec, ko je zapisal, da je delavstvo kompaktno in da bo odklonilo ultimatum KID. Tekom stavke so morali kloniti tudi tisti v delavskih vrstah, ki v borbeno razpoloženje in enotnost akcije niso verjeli. Še več, akcijska enotnost se je s solidarnostno stavko obrtnikov in drugih razširila na širše področje javnosti.

Ustvarjeni so bili pogoji za širše politično delo. To je dalo jeseniškemu delavcu novega borbenega poleta v letu 1936, zlasti pa v letu 1941, ko je šel v končni spopad za svobodo, za novo družbeno ureditev, v kateri sam ureja svoje življenje.

Celjska konferenca SMRJ

SMRJ — Savez metalških radnika Jugoslavije, oblastni odbor Ljubljana, je sklical v juliju leta 1934, oblastno konferenco kovinarjev v Celju. Te konference so se udeležili zastopniki delavcev vseh kovinarskih obratov Slovenije. Prišli so delegati podružnic SMRJ Jesenice, Lesce, Ljubljana, Moste, Zreče, Celje, Štore, Maribor, Muta, Guštanj in drugi, da se pogovorijo ne samo o raznih organizacijskih vprašanjih, pač pa predvsem o trenutnem položaju delavstva v železarskih obratih.

Sklic te konference je izrabila jeseniška podružnica SMRJ, da je organizirala masovni članski izlet v Celje, da tako vrne obisk Celjanom, ki so prišli na Jesenice leto dni prej.

Poseben vlak, okrašen z zelenjem in cvetjem je odpeljal z Jesenic nad 500 članov in njihovih ožjih svojcev, med njimi celotni moški pevski zbor javniške Svobode in kompletno godbo na pihala kovinarjev z Jesenic. Kljub delavniku je na postaji v Ljubljani kovinarski vlak pričakala in pozdravila velika množica ljubljanskih sodrugov in sodružic. Izstopili so godbeniki in zadonela je delavska himna v pozdrav. Po krajšem postanku in po vstopu ljubljanskih delegatov in gostov, je vlak odpeljal proti Celju.

V Celju je na ulici pred kolodvorom pozdravila Jeseničane množica 800—1000 ljudi. Pevci celjske Svobode so zapeli delavski pozdrav.

Za tem nas je pozdravil stasit kovinar. Njegov glas je prijateljsko objemal vso množico in roke so se kar same srečavale v sodružni zavesti, da če smo enotni, smo močni in samo kot taki bomo zmagovali v našem boju za delavske pravice.

V odgovor na to so zapeli javniški Svobodaši. »Vstanite bratje urno, smelo, rešitve že se bliža čas...«

Tajnik jeseniških kovinarjev Toman se je zahvalil za sprejem in pozdrav, poudaril, da taki izletniški sodružni sestanki krepijo proletarsko solidarnost, ker vodijo k

spoznavanju med seboj in utrjujejo borbeno silo proletariata.

Zvečer je bil v mestnem parku velik koncert jeseniške kovinarske godbe, izmenoma pa sta pela delavske pesmi zbora celjske in javniške Svobode.

Ob 8. uri zvečer so se zbrali delegati — kovinarji na oblastno konferenco, ki je s kratkim premorom trajala skoraj do 4. ure zjutraj.

Konferenci so prisostvovali in jo pozdravili zastopniki centralne uprave SMRJ iz Beograda, oblastnega tajništva iz Zagreba, Strokovne komisije in Delavske zbornice iz Ljubljane in rudarjev iz Trbovelj.

Konferenca je razpravljala najprej o silnem izkoriščanju delavstva v kovinarskih obratih s strani kapitalistov, ki se izraža v nenehnem napadu na delavske mezde, poslabšanju obstoječih akordnih postvrv, v vedno večjem priganjaškem sistemu in neupoštevanju in omalovaževanju zakonitega sistema obratnih zaupnikov. Poseben poudarek je dala konferenca tudi vprašanju o razširitvi državnega podjetja, to je železarne v Zenici. Konferenca je odločno zavrnila neutemeljen očitke, da se Jesenice borijo proti tej razširitvi.

Jeseniški kovinarji smo se dobro zavedali, da država uvozi letno nad 1000 ton železa, predvsem mostne konstrukcije, tračnice, kretnice in podobno. Zato smo zagovarjali predlog, naj se obrati v Zenici razširijo, da bi bili sposobni izdelovati te izdelke, ki jih uvažamo, smo pa proti temu, da bi razširili obrate, ki bi izdelovali iste izdelke, kot jih na Jesenicah.

Najodločneje smo protestirali proti zagovoru razširitve, češ da je v Zenici cenejša delovna sila. Konferenca je podčrtala, da so delavci v Jugoslaviji že dovolj nizko plačani in da je nujno potrebno s posebnim zakonom prepovedati vse fiske sramotne plače na jugu države. Istočasno je pozvala konferenca kovinarje v Zenici, da stopijo v vrste SMRJ in tako z ostalimi sodrugji v

državi bijejo boj za izboljšanje svoje življenjske ravni.

Razpravo so vodili v prvi vrsti delegati z Jesenic, med njimi Čelesnik, Toman, Škrlič, Gerdej, Bucek, ki so pravkar končali veliki mezdni boj za novo kolektivno pogodbo. Govorili so tudi kovači verig iz Lesce, kovači orodja iz Zreč in Mute, kovinarke iz Saturnusa, kovinarji Guštanja. Razprava je jasno osvetlila vse nakazane probleme in enoglasno smo zaključili, da naj bo enotnost in borbenost jeseniških sodrugov vzgled vsem članom in kovinarjem, ne samo v Sloveniji, pač pa v vsej državi, kako se je treba boriti za pravice delavstva.

V drugi točki je konferenca razmotrivala o najnovejšem napadu s strani buržoazije na delavsko socialno zakonodajo, ki zahteva korekturo obrtnega zakona.

Tudi tu je konferenca odločno obsodila vsak tak pozizkus in pozvala vse delavstvo na energičen odpor proti vsem nakanam, istočasno pa naročila vsem zaupnikom, da so zelo budni pri izvajanju socialne zaščite delavstva in vsako grobo kršitev javijo Oblastnemu tajništvu. Delavsko zbornico pa je pozvala, da začne odločno akcijo:

— da se odbije vsak napad na spremembo obrtnega zakona,

— da se takoj izda zakon o minimalnih mezdah,

— da se takoj nakažejo sredstva iz bednostnega sklada horzam dela, ki naj ta denar uporabijo za podpore brezposelnim,

— da čimprej izide pravilnik o ustanovitvi sodišč dobrih ljudi,

— da čimprej izide pravilnik o podaljšanju strokovnega šolanja,

— da se takoj uvede splošno in obvezno pokojninsko zavarovanje vseh zaposlenih delavcev in nameščencev.

V tretji točki je delegat Toman poročal o Bratovski skladnici. Seznanil je konferenco s težkim finančnim položajem v tej ustanovi, ki je zaradi zmanjšanja članstva in drugih vzrokov (odpusti v rudarskih revirjih, nepresta-

ne in velike rudarske nesreče, prisilne upokojitve, nizke rudarske plače, pa še te morajo rudarji braniti z glavnimi stavkami itd.) v kritičnem stanju in zahteva energične ukrepe s strani vlade za sanacijo bratovske skladnice, h kateremu naj se prisili tudi rudarska podjetja, da prispevajo od svojih lastnih dobičkov.

Konferenca je izrazila solidarnost z akcijo in resolucijami, ki jih je v tej zvezi pokrenila naša strokovna komisija preko Delavske zbornice v Ljubljani. Kot zadnjo točko je konferenca obravnavala razna organizacijska vprašanja. Ugotovila je enotnost in borbeni duh članstva, ki se je odražal po delegatih v vseh vprašanjih, ki jih je obravnavala konferenca in naročila delegatom, da to enotnost za borbeni duh še krepijo s tem, da tudi številčno okrepijo moč organizacije SMRJ.

Po konferenci so odšli delegati na krajši počitek.

Ob 10. uri pa je bil velik javni shod celjskega proletariata, ki se je razvil v pravo manifestacijo. Shod so sklicali jeseniški kovinarji. Predsedoval mu je predsednik celjskih kovinarjev, govorili pa so delegati z Jesenic. Znova so naglasili, da so taki sodružni obiski porok za boljše razumevanje vseh, ki so izkoriščeni. Tako stopamo na oder javnega življenja, da nas vidijo tudi tisti, ki bi nas ne videli radi in nas niso hoteli videti do danes.

Zahtevali so veljavnost in izpolnjevanje socialnih zakonov, spoštovanje kolektivnih pogodb, pravično razdelitev dela, ki mora biti za vse. Od avtomatizacije in modernizacije obratov, mora imeti korist tudi delavstvo, saj je bila izvedena povečini na račun njegovih mezd, zahtevali so sanacijo Bratovske skladnice in uvedbo takojšnjega splošnega pokojninskega zavarovanja za vse delavce in nameščence, in da je treba delavca smatrati brezpogojno kot državljana, na katerega plečih slone vsa bremena. Gorje, ko bodo ta pleča prisiljena stresti s svojih ra-

men ta bremena. In ta čas ni več daleč.

Shod je izvenel v krik in klic vsem, ki še ne vedo, da je moč proletariata v njih samih, zato je skrajni čas, da vsi, ki še stojijo ob strani, takoj stopijo pod rdeči prapor proletariata.

Popoldne so izletniki kovinarji izkoristili za medsebojno spoznavanja in srečanja, obiskali so celjski grad in le prekmalu je prišel čas odhoda. Ko je vlak vozil skozi Trbovlje je velika množica rudarjev, nekaj nad 2000, pred postajo in na postaji pozdravljala jeseniške kovinarje. Tako pozdravlja le brat brata, sodrug sodruga. Jeseničani so krepko odzdravljali in se pozneje tudi Trboveljčanom pismeno zahvalili za sodružne besede in proletarsko solidarnost. Čez polnoč je že bilo, ko smo se vrnili na Jesenice z zavestjo, da smo opravili veliko delo za delavsko čast in solidarnost, za krepitev moči organizacije v obrambi delavskih pravic, za manifestacijo rdečega proletariata nasploh, s katerim je treba računati.

Velik je bil odmev te celjske konference SMRJ in izleta jeseniških kovinarjev. Ne samo naši delavski časopisi tudi meščanski listi so bili prisiljeni priznati, da je bil to velik dan kovinarjev.

Franc Toman

Sodelavci!

Udeležimo se v čim večjem številu

proslav ob teh pomembnih jubilejih!

Rast in nasprotja samoupravljanja

(nadalj. s 4. strani)

izvodnem življenju. Ta nasprotja so omrtvila ali deformirala že vrsto umestnih in naprednih sklepov tako centralnega delavskega sveta kot svetov delovnih enot. Zaradi tega se ne moremo zadovoljiti z golo ugotovitvijo, da taki primeri obstajajo, ne da bi skušali odkriti ozadje in vzroke teh odklonov v življenju našega kolektiva.

Nekdaj in še nekaj let po vojni je železarna delala izključno z ljudmi z Jesenic in bližnje okolice, le v osamljenih primerih tudi z drugih področij Jugoslavije. Danes se je ta narodnostni odnos bistveno spremenil. Od skupno 6.935 zaposlenih 1. VII. 1965 imamo 963 ali okrog 14 odst. sodelavcev iz drugih republik 4.148 članov našega kolektiva si svoj ekonomski položaj izboljšuje ali rešuje z zaposlitvijo tudi svojega življenjskega partnerja v in izven železarne. Od celotnega kolektiva je 1.175 sodelavk in 1.091 takih sodelavcev, ki jim delo v železarni ni edini vir dohodkov, ker imajo manjša posestva ali podobno. Tako pešter sestav kolektiva železarne že sam po sebi ustvarja različne reakcije na isti motiv, ki jih izražajo posamezne interesne skupine.

Letno se v železarni zamejnja okrog 1.000 ljudi. Med njimi je močna vplivna skupina različnih narodnostnih pripadnosti, katere interesi se občutno razlikujejo od večine kolektiva. Zaslužiti z najmanjšim naporom čim več, za ostalo se ne zanima, ker se ne namerava na Jesenicah ustaliti. Ti industrijski nomadi, če jih tako imenujemo, ker potujejo od tovarne do tovarne, prinašajo v železarno primitivna in zaostala mišljenja ter ekstreme in nam tuje reakcije pri nasprotjih v proizvodnih odnosih in pojavih. Ker ne poznajo, kako proizvajalec uveljavlja v našem sistemu svojo pravico in kakšnim notranjim zakonom upravljanja se mora podrediti, si samovoljno iščejo svoje načine.

Nedvomno tudi različna materialna situiranost posameznih skupin formira določena interesna stališča. Tisti, ki je odvisen le od svojega dela v železarni, bo na poziv za reševanje situacije zaradi izpada proizvodnje, povzročene na primer s pomanjkanjem energije, pripravljen posledice, ki jih izpad prinaša, v osebnih dohodkih odstraniti z dodatnim delom, kar pa nekaterim skupinam, ki jih življenje malo manj pritiska ni simpatično. Odločitve ni vedno skladna z interesi skupnosti, odvisna pa je od močnejše interesne skupine.

Vsaka tudi ustaljena nacionalna skupina v železarni ima svojo karakteristiko tako v načinu življenja, v industrijskih tradicijah, splošni razgledanosti in emotivnosti, v sposobnosti prilagajanja novemu okolju in razmeram. Proces stapljanja tako pestre sestave kolektiva železarne v enovito celoto tudi v mišljenju bo trajal desetletja, prinaša pa ravno tako obojestransko odstopanja, za katera smo dolžni, da jim odbrusimo ostrino in jih usmerimo v koristno ustvarjanje.

Včasih smo stavkali kot nam o tem tudi ta številka Železarja govori, da bi pri lastnikih oziroma delniški družbi KID preprečili izvedbo nekaterih ukrepov na škodo življenjske ravni delavstva. Če smo uspeli, so se analogno znižali profiti akcionarjev. Ob sedanjih nekaj primerih lokalne prekinitve dela, če jih tako imenujem, pa se moramo le zamisliti. Prvo vprašanje, ki naj si ga vsak prizadeti zastavi je: proti kateremu lastniku so bile te akcije naperjene sedaj, ko smo sami prevzeli železarno v upravljanje, oziroma ali so bile izrpane že vse druge možnosti za rešitev problemov, ki so povzročili tak sihijski odziv. Kolektiv izraža svojo vodstveno funkcijo in zahteve v organih upravljanja, ki jih je sam demokratično izvolil. Če se z njihovim delom ne strinja, jih po Statutu železarne lahko odpokliče, razpusti in izvoli nove. Ne morejo pa jih neod-

govorne skupine ljudi prisiljevati, da odločajo preko pooblastil in materialnih možnosti, ki jih imamo in jih ustvarjamo le z lastnim delom v železarni z izjavami, nas nič ne briga, kje boste dobili sredstva, mi hočemo, da ugodite našim zahtevam. Ni osamljeno mišljenje, da smo se danes že preveč uspravali in mislimo, da so vsi taki in podobni pojavi demokratična vrenja, pogojena z razvojem, ne računamo pa na to, da lahko obstajajo še kakšne interesne skupine z drugimi delodajalci, in drugo politično orientacijo kot je naša.

Pred in med vojno je bila obveščena sodelujočih o vsebini in poteku neke akcije že pol garancije za uspeh. Na to so odločilno vplivali osebni stiki organizatorjev in njihovih zaupnikov z izvajalci.

Ta praksa je dandanes precej zanemarljiva. Člani samoupravnih organov in tehnična vodstva sicer poznajo obravnavane probleme in sprejete sklepe na sejah, ki jih tudi objavijo na vseh oglasnih deskah. Ljudje, ki prebirajo te sklepe, mnogi pa tudi ne, pa si ustvarjajo svoje zaključke, istovetne ali nasprotno sklepom. Zborov, kjer bi jih lahko seznanili z avtentičnim tolmačenjem nekaterih sprejetih zaključkov, pa se člani kolektiva premalo številno udeležujejo. Nezadostno obveščena in nezainteresirana ljudje izkoriščajo tako imenovani »ljudski tribuni«, ki molčijo kadar bi bilo treba

govoriti, razpredejo pa svoje razbohoteno demagogijo, potem med nepoučenimi ljudmi, ki jim radi nasedajo zaradi simpatičnosti njihovih fraz, ker je nedvomno ugodnejše slišati »preveč delamo« in »premalo zaslužimo«, kot pa o predvideni gospodarski reformi, da bo povečanje osebnih dohodkov možno le z boljšim gospodarjenjem ali večjo proizvodnjo in da je to rešitev iz zagate v katero smo zašli.

Enotna usmerjenost in zapanje v lastne organe upravljanja je nujno potrebno za uspeh. Upravljalci in tehnična vodstva se morajo aktivneje posluževati žive besede v direktnem stiku z ljudmi v času delovnih odmorov in drugih prilikah pri tolmačenju osnovnih načel politike delavskih svetov delovnih enot in železarne.

SOLA DELAVSKEGA UPRAVLJANJA

Življenje naše skupnosti prinaša na dnevni red odločanja organom upravljanja vprašanja s prav vseh področij dejavnosti, ki jih zastavljajo enote, tehnična vodstva ali službe. Obrazložitev te tematike na zasedanjih UO in CDS ter drugih organov upravljanja, je lahko rečemo, vedno boljša. Smatram, da je prav obrazložitev v jeziku upravljalcev osnovnega pomena za odločanje organov o vseh važnih vprašanjih, ki zadevajo železarno.

Za nadaljnjo kvalitetno rast upravljanja moramo najti metodo, kako približati tudi zahtevnejše pojme gospodarjenja strokovni ravni delavskih svetov, da bodo o teh problemih z večjo pripravljenostjo izražali svoja mišljenja in odločitve. Ne moremo biti zadovoljni le z ugotovitvijo, da vsako leto konča, sedaj lahko že rečemo

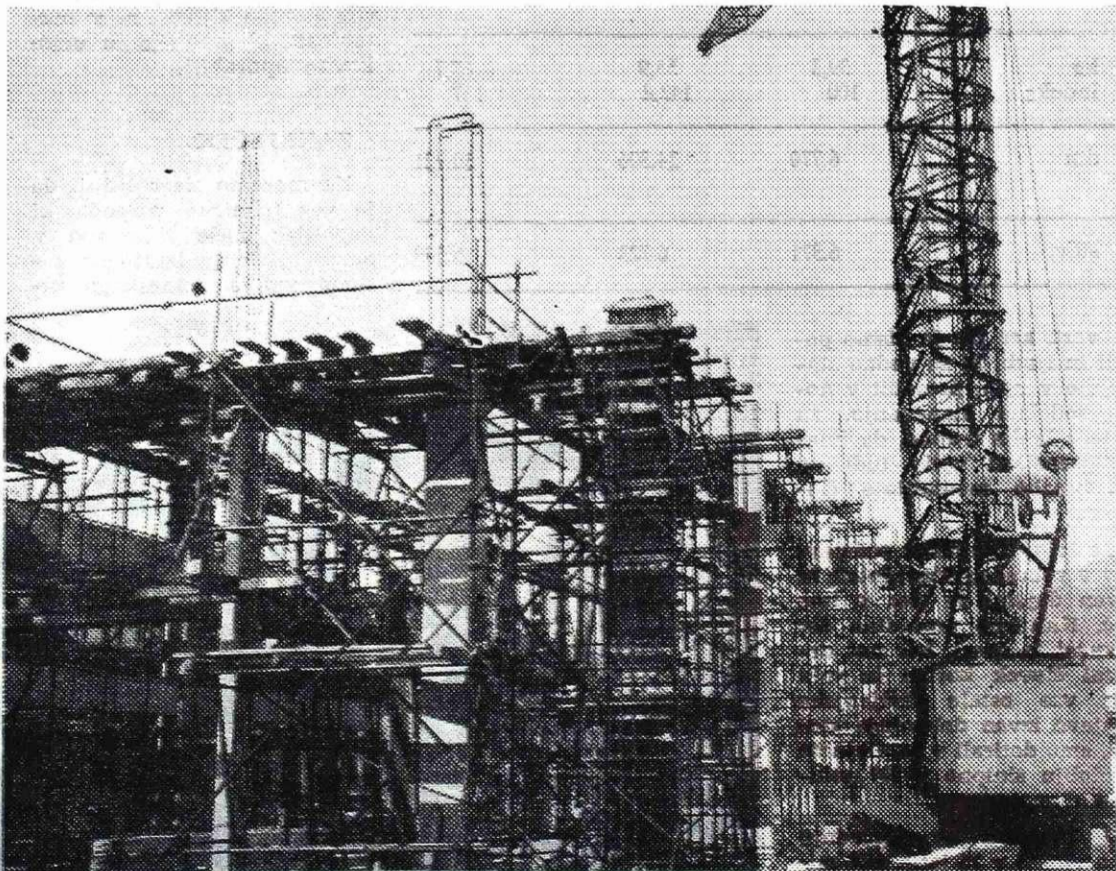
srednjo šolo samoupravljanja blizu 330 članov našega kolektiva in da se je v 15 letih zvrstilo 3317 članov v delavskih svetih in njihovih organih. Mandatna doba je vsakakor prekratka, da bi pri sedanjem sistemu lahko člani tako obvladali notranjo in zunanjo situacijo železarne kot to njihov vodilni položaj zahteva.

Če pa smatramo, da je v sedanjih stopnji razvoja samoupravljanja množičnost prvobitnega značaja, da se čim več članov našega kolektiva v kratkih razdobjih seznanijo z njegovimi metodami, problemi in odkloni, pa je kljub temu še vedno potrebno, da bodo odločitve teh organov zavestno in vsebinsko kvalitetne, ker niso prav nič izgubile na pomenu.

Vsaka nova skupina članov delavskih svetov bi morala absolvirati zgoščen seminar, kot letos, na katerem bi jim v poljudni skrajšani obliki posredovali najvažnejše sestavine gospodarjenja in delovnih odnosov. Tehnično upravne službe imajo v tem procesu odgovorno nalogo kako ekonomiko poslovanja prikazati v nekaterih zgoščenih normativih, ki predstavljajo normalno poslovanje in odnose v proizvodnji. Člane organov upravljanja pa na sejah s sistematičnim ponavljanjem periodičnim obravnavanjem odstopanj od teh normativov navaditi na te pokazatelje, po katerih bi presojali in odločali o upravičenosti odstopanj. Na primer za člane delavskega sveta ni nujno, da poznajo ves bančni sistem in način obravnavanja njihovih pristojbin, kadar odločajo o najetju nekega kredita, poznati morajo normalne pogoje o obrestni meri, odplačilni dobi in stopnji lastne udeležbe in podobno. Na tej osnovi bodo lahko tudi že najeta posojila kritično obravnavali. Enake orientacijske pokazatelje bi lahko formulirali tudi za druge sestavine poslovanja. Uporabljanje teh pokazateljev v razpravah pomeni izredno učinkovito kolektivno kontrolo o poslovanju z njihovimi sredstvi. Podatki in analize, ki jih službe pripravijo za razpravo morajo biti absolutno avtentične, vsako eventuelno zavajanje pa bi morali organi upravljanja eksemplarično zavreči, ker so sprejeti sklepi na osnovi slabih ali netočnih analiz, neustrezni in škodijo interesom kolektiva. Izkušnje delavskega samoupravljanja in preizkušene ter osvojene praktične prijeme pa ne bi smeli izpustiti v rednih šolskih programih družbenih ved, kar bi na ta način vsakega proizvajalca že pred vstopom v železarno le bolj življenjsko pripravili na njegovo bodočo samoupravljaljsko funkcijo.

DELOVNA SKUPNOST IN OBČINA

Naša tovarna je ena od šestih podobnih in drugačnih celic, ki skupaj tvorijo narodno gospodarsko moč. Vsa (konec na 14. strani)

Člani DS morajo, kadar odločajo o kreditu, poznati normalne pogoje o obrestni meri, odplačilni dobi, lastni udeležbi in podobno

Rast in nasprotja samoupravljanja

(Nadaljevanje s 13. strani)

ka od teh celic daje iz ustvarjenega dohodka svoj državljanski doprinos za potrebe občine in navzgor do Zveze.

Ker je delež gospodarskih organizacij le precejšen, je tudi pravilno, da ima v občinskih, okrajnih, republiških in zveznih organih upravljanja odločujoč glas proizvajalec. Vpliv članov naše železarne je prevladujoč le v občinskem zboru, čim višje gremo tem bolj se beseda gospodarska organizacija izgublja, v panogi gospodarstva pa je naših predstavnikov vedno manj in še ti morajo zastopati vse področje komune v kateri so bili izvoljeni. Logično je, da nas v zveznem zboru ne more biti toliko kot v občinskem.

Kot so naši osebni dohodki in razvoj železarne odvisni od prizadevanja kolektiva, tako so tudi ostale dobrine, ki

jih zahtevamo in izkoriščamo kot občani v vsakdanjem življenju izven tovarne, prav tako odvisne v največji meri od višine naših prispevkov. Tega dejstva se moramo zavedati kadar glasujemo na zboru železarne o predlogu za dodatno pomoč občini, za ureditev nekega problema prebivalstva in kadar v občinskem zboru sklepamo o uporabi teh odobrenih sredstev. Meje med občino in železarno danes ne more biti več, ne sme pa je biti tudi v našem mišljenju in v materialnem izražanju enotnosti tega stališča.

RAST ŽELEZARNE V PETNAJSTIH LETIH

Vsebine in stopnje uspehov ali neuspehov samoupravljanja ne moremo izraziti le s suhoparnimi številkami, ker nimamo opraviti le s proizvodnjo, temveč z mnogo globljim družbenim procesom, ki posega v našo psiho, mišljenje in reagiranje.

Clovek je tisti, ki daje obeležje našemu kraju, v delovni skupnosti, v vsakdanjem stiku z okolico. Hočemo novega vzravnane državljan s posluhom in odgovornostjo za vsa dogajanja okoli sebe, z izrazitim občutkom za skupnost in da njej pripada.

Koliko smo že uspeli in uspevam v tem n'kdar dokončanem procesu nam najbolje odgovarja dnevno življenje, ki vre iz vsebine razprav v organih upravljanja na ulicah, iz kulturno prosvetnih dvoran, na športnih poljanah, skratka povsod, kjer se srečuje človek s človekom, deli z njim ta prostor pod soncem in išče ter uveljavlja svoje mesto v družbi.

Kakšna je bila in kako je potekala rast železarne v tem obdobju ilustrira nekaj karakterističnih pokazateljev, po katerih lahko delno preverimo uspešnost našega gospodarjenja.

	mera	1950	1959	1964
Prodaja	ton	115.804	233.724	279.952
	indeks	100	202	242
	din	19.703.394.000	38.166.052.000	47.095.963.000
	indeks	100	193,7	239
Izvoz	ton (L. 1955)	9.010	11.655	24.897
	indeks	100	129	276
	dinarjev	1.664.402	2.052.848	3.210.997
	indeks	100	123,3	193
Cisti dohodek podjetja	din	245.196.000	4.713.529.000	9.326.790.000
storilnost na uro/moža	kg	39,3	55,9	65,7
	indeks	100	142,2	167
osebni dohodki na 208 ur (neto)	din	6.770	24.306	50.721
stalež	štev.	6.371	6.723	6.559

Zaradi realne primerjave med tako različnimi leti je vsa prodaja preračunana po planskih prodajnih cenah iz leta 1965.

DRUŽBENI STANDARD

V 15 letih je kolektiv investiral v stanovanjsko izgradnjo, v rekreacijske centre in za uvedbo toplega obroka v železarni 3.876.000.092 dinarjev. Zgradili smo 1.046 stanovanj, večina dvo in tri sobne manj pa enosobnih in 208 garsonjer. Kakšen je napredek na tem področju v primerjavi s tem, kaj so predvojni lastniki smatrali primerno za delavstvo. Postavljali so karsne in barake, ki kot zgodovinski dokumenti obstajajo še danes, kazijo lice mesta. Istočasno pa se tudi naša sta-

ba vest, ker jih še nismo podrli in ljudi, ki še vedno stanujejo v njih, preselili v nova sodobna stanovanja, za katera lahko trdimo, da imajo precejšen vpliv tudi na preobrazbo mentalitete človeka.

Za letovanje naših sodelavcev v rekreacijskih centrih in izven dajemo iz leta v leto več. Kulturno prosvetna dejavnost in šport, kar naš delovni človek koristi in rabi kot vse ostale življenjske zahteve izven delovnega mesta, smo dotirali v jubilejnem razdobju skupno z 297 milijoni dinarjev.

V investicijsko izgradnjo smo vložili v 15 letih 44,3 milijarde din. Od tega samo v zadnjih petih letih (1960 - 1964) 32.242.428.000 din, ki ne

predstavljajo dovršenih del, zaradi tega tudi vpliv investicij na povečanju vseh ekonomskih rezultatov železarne še daleč ni polno izražen. V obdobju pred uvajanjem delavskega samoupravljanja je bila zgrajena valjarna debele pločevine z namenom, da omogoči razvoj naše ladijske in kotlovske industrije.

Jeseniški prispevek pri izgradnji bazične industrije Jugoslavije ni bil majhen. Toda prav zaradi tega nismo imeli predaha kot ena pomembnih železarn, ki ni bila pred vojno poškodovana, da bi poskrbeli istočasno s prispevkom za splošno tudi za svojo obnovo, ki smo jo začeli šele sedaj v prilično neugodnih pogojih. Posamezne modernizacije, ki smo jih izvedli po vojni, nas niso še postavile vstrie z moderno industrijo, temveč so bile le začasni pozivki, kako z manjšimi vloženimi sredstvi povečati obstoječo proizvodnjo ali vnesti neko novo, ker sta bila pritisk in potreba na tržišču nevzdržna.

Železarna je v 20 letih toliko spremenila svoje lice, da jo starejši že težko spoznajo. Zgradili smo kavperje, pražilne peči, dve novi SM peči, delno modernizirali in elektrificirali žično valjarno, rekonstruirali valjarno tanke pločevine, prestavili v Hrenovico in v manjši meri modernizirali predelovalne obrate z napravo za kisik, oddelek OTO. Nabavili smo razne industrijske peči za toplotno obdelavo jekla, lokomotive, žerjave, žebliarske in obdelovalne stroje itd. Obnovili smo halo žične valjarne ter podaljšali martinarsko, rekonstruirali dve SM peči, da bi povečali proizvodnjo. Drobni mehanizacij in dopolnitev strojnega parka pa je bilo nešteto. Iz rezultatov gospodarjenja vidimo, da smo investicije, kljub nekaterim pomanjkljivostim v preteklosti, ekonomsko in učinkovito uporabiti.

ZAKLJUČEK

Ne moremo sicer trditi, da je ves tehnično gospodarski napredek naše železarne v prvem obdobju izključna zaslug vpliva delavskega sa-

moupravljanja, ker se je osnovni program razvoja črne metalurgije v začetku pripravljaval in obravnaval še centralno v zveznem merilu. Samoupravni organi pa so se kljub temu le v vseh primerih srečevali in reševali situacije, ki jih je vnašal v življenje kolektiva ta razvoj. Po izvedbi nadaljne decentralizacije vodenja gospodarstva pa je vsa teža odgovornosti za vsa ekonomska tehnična in družbena dogajanja v podjetju, legla na ramena samoupravljanja, ker se je smatralo, da so posebno centralni organi v kolektivu tako daleč v fazi razvoja, da ni bojzani za bistvene negativne odklone v upravljanju podjetij.

V jubilejnem letu je naš kolektiv sredi generalne rekonstrukcije obratov, za katero lahko rečemo, da je preizkusni kamen razglednosti in strokovnosti naših inženirjev in tehnikov, ekonomistov ter svetovalcev, skratka vseh, ki so jo tehnično pripravili in ugotovili po vseh analizah njeno utemeljenost in pa zdravega gospodarsk. presojanja upravljalcev, ki so posamezne zamisli obravnavali in odobrvali.

Mislím, da med nami ni nikogar, ki se ne zaveda, da tehnična renesansa naše tovarne ne bo potekla brez težav. Kos pa jim bomo le z enotnim sodelovanjem in s polno odgovornostjo vsakega člana naše skupnosti za vsa gospodarska dogajanja na njegovem delovnem mestu in za obvladanje nove tehnologije proizvodnje, ki nam jo rekonstrukcija prinaša.

Uspešen zaključek tega enkratnega in kvalitetnega preporoda železarne, uvedba 42-urnega tedneika in notranja izvedba ukrepov nove gospodarske reforme, bo istočasno spričevalo, da so samoupravljavci v železarni Jesenice opravili izpit tudi na visoki šoli gospodarjenja in polnovredno opravljajo svojo družbeno poslanstvo.

ANTON GROSELJ

Razlika med tedanjo in sedanjo družbeno ureditvijo je tako velika, da si jo človek, ki je ni doživel, le težko predstavlja

Delavstvo in kultura

Proti koncu 19. stoletja se je pričel tudi pri nas dramiti proletarijat, se družiti v delovnih organizacijah, ki so pričele prebujati socialno zavest delavstva. Prišli so namreč do spoznanja, ki jim ga je potrjevala tudi praksa iz ostalih industrijsko razvitih dežel, predvsem Avstrije in Nemčije, da je treba delavstvo prosvetiti. To pa se je dalo najbolj učinkovito realizirati v okviru delavskih kulturnih in športnih organizacij.

Za etično in razredno osveščanje delavstva, jim je bila nujno potrebna kulturna organizacija, kjer bi v raznih oblikah in neprisljano vzgajali delavstvo v napredni marksistični miselnosti. Tu bi lahko razgaljali zmotno cerkveno propagando, da je to življenje samo pripravila za onostransko večno življenje.

V takih okoliščinah in mišljenju se je rodila delavska kulturna organizacija na Jesenicah in v ostalih predelih Slovenije. 31. marec 1912, ko je bila ustanovljena delavska kulturna organizacija »Vzajemnost« je mejnik v zgodovini Jesenic, ki ne sme biti pozabljen. Ta dan je jeseniški proletarijat prvič v svoji zgodovini ustanovil lastno organizacijo, ki naj bi vodila delavstvo po poti napredne socialistične miselnosti do končne socialne osvoboditve. Na čelu te organizacije so bili Janez Golobič, Ignac Pajter, Štefan Trojar in Anton Zgubic ter še drugi, katerih imena se niso ohranila. To so bili pionirji, ki so pričeli orati ledino na kulturnem področju. Začetne težave in nezkušenost so premagovali s trdno voljo, požrtvovalnostjo in vztrajnim delom. Ti pionirji delavske kulture na Jesenicah so zanetili ogenj, ki ga nihče več ni pogasil. Terror oblasti, ki je nasprotoval tej organizaciji, jih je le še bolj podžigal k delu. Nihče v začetku ni mogel niti slutiti, da bo neobgljena kal delavske kulture na Jesenicah obrodila toliko sadov. V času svojega obstoja je društvo zaradi terorja oblasti trikrat zamenjalo svoje ime, da je lahko delovalo legalno.

»Vzajemnost« kot prvo delavsko kulturno društvo na Jesenicah je delovala od 31. marca 1912 do 19. aprila 1913, ko jo je avstroogrška oblast razpustila zaradi predavanja »Slovenci in Jugoslovani«, ki ga je imel Ivan Cankar v Ljubljani. Prav tako so bile razpuščene tudi vse niene podružnice. Po razpustu Vzajemnosti je bilo konec leta 1913 ustanovljeno delavsko kulturno društvo »Svoboda«, ki je nadaljevala z delom razpuščene »Vzajemnosti«. Izbruh prve svetovne vojne v nočletju 1914 pa je zaustavil kulturno delo na Jesenicah. Zatišje je trajalo vse do

leta 1918, ko je prenehala vojna vihra. Štiriletna vojna in ruska oktobrska revolucija leta 1917 sta močno vplivali na miselnost in razvoj življenja v Evropi. Ruska socialistična revolucija je vzbudila pri delavskih množicah simpatije in zanimanje za socialistične ideje. Z vračajočimi borci je prišel val socialistične miselnosti tudi na Jesenice. Še včeraj nezavedni in malomeščansko usmerjeni delavci so hoteli v socialistični tabor, kot bi hoteli preko noči nadoknaditi izgubljeni čas. Dotok članstva v vse socialistične organizacije in tudi v novo ustanovljeno kulturno organizacijo Svoboda, ki je ponovno zaživela z obnim zborom 26. januarja 1919. leta, je bil tako velik, da so bili prostori v Delavskem domu pri Jelenu premajhni in pretesni za zborovanja in razne prireditve. Vsi odseki so bili zelo številni in razgibani. S svojimi predstavami so nudili jeseniškemu delavstvu res pravo delavsko kulturo, ki mu je bila blizu in razumljiva. Jeseniški svobodaši, posebno pa mladina, ki je bila polna ognja in borbenosti, pa se ni zadovoljila samo z delom v dramskem, telovadnem in glasbenem odseku, ampak je aktivno posegla tudi v politično življenje. Ko so jugoslovanski oblastniki izključili leta 1920 iz parlamenta komunistične poslance in objavili Obznanilo, so postavili KPJ izven zakona. Kljub razpustu KPJ in prepovedi nadaljnega delovanja, niso mogli zavreti dela partije. Ilegalna komunistična celica je od leta 1920 dalje neprekinjeno delovala v jeseniški Svobodi in bila motor celotnemu vzgojno-političnemu in kulturnemu delovanju. Njena zasluga je, da so se v okviru jeseniške Svobode praznovali vse pomembne obletnice in dogodki iz zgodovine delavskega razreda. Od vseh celic, ki so obstajale na Jesenicah, je bila celica KPJ v Svobodi najštevilnejša.

Za delavski praznik 1. maj je bilo delo v Svobodi še posebej razgibano. Na predvečer so se vrstile dramske in druge predstave, ki so bile nekaj uvod v praznovanje 1. maja. Trosilne akcije in predavanja pa naj bi vzpodbujala delavstvo pri njihovem boju za pravice delavskega razreda. Pa tudi druge važne obletnice so dostojno praznovali. Leta 1923 je bila proslava šeste obletnice ruske oktobrske revolucije, na kateri so prvič v zgodovini Jesenic slišali jeseniški delavci himno svetovnega proletariata Internacionalo, ki so jo peli mladi svobodaši. V novoinih letih od 1919 do 1924. leta so jeseniški svobodaši prenašali iz Avstrije v

Jugoslavijo marksistično literaturo in jo odpošiljali po kurirjih v notranjost države. Poleg literature pa so preko avstrijske meje prepeljali več funkcionarjev KPJ, ki jim je bila jugoslovanska policija zaradi njihovega političnega dela na sledi. Zaradi ova-duhov so imeli nekateri člani stalne hišne preiskave in bili pod stalnim nadzorstvom. Nekajkrat so se morali tudi zagovarjati pred sodiščem. Preganjanje članov KPJ in frakcionaštvo v delavskih organizacijah sta sicer slabila delo v delavskih organizacijah, nista je pa zavrla. Kljub neenotnosti, ki se je pojavila v političnih strankah, je ostala delavska kulturna organizacija Svoboda enotna in prav zaradi tega imela uspeh pri delu na vseh področjih svoje dejavnosti.

Telovadni nastop dne 21. avgusta 1921. leta in Delavska olimpiada 25. julija 1922. leta sta presenetila tudi nasprotnike z množičnim nastopom in obiskom na okrašenem vrtu Delavskega doma. Dejavnost Svobode pa ni bila pogodu nacionalističnim pa tudi vsem drugim meščanskim organizacijam. Zato so le-te ustanovile na pol vojaško organizacijo »Orjuna«, s katero so hotele leta 1923–1924 razbiti ostale delavske organizacije. Tudi na Jesenicah so člani te organizacije začeli dvigati glave in dejansko napadli posamezne svobodaše, ki so se vračali od vaj iz Delavskega doma proti Javorniku. Na Senožetih pri stari bolnici je bilo jedro jeseniške Orjune.

Močan mladinski krožek, ki ga je vodil Franc Farčnik v okviru Svobode je bil vsem za vzgled in v ponos. Vsi, ki so bili v tem mladinskem krožku, se še danes pogosto spominjajo Franca Farčnika

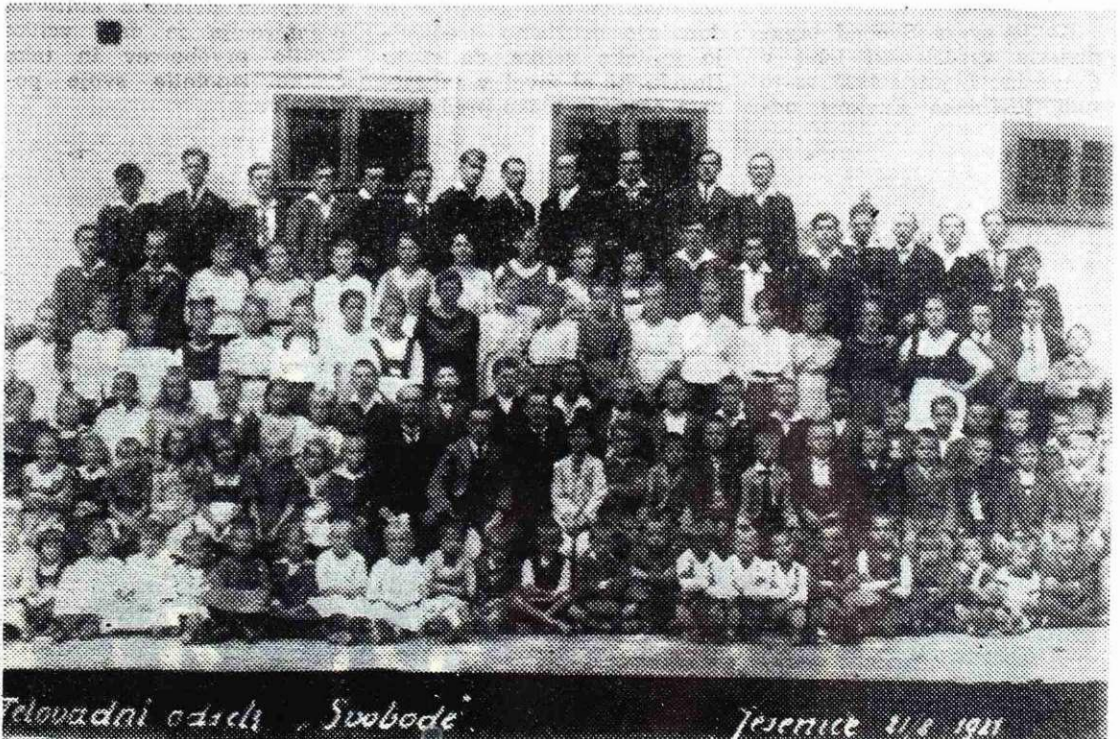
kot revolucionarja in vzgojitelja, ki je z očetovsko ljubeznijo znal pridobiti mladino in jo vzgajati v mlade revolucionarje. Tudi odsek za učenje mednarodnega jezika esperanta je bil ustanovljen v Svobodi, ki pa se je pozneje razvil v samostojno društvo. V njem se je izučilo in razvilo nekaj zelo dobrih esperantistov, ki so obvladali ta mednarodni jezik.

Po vsestranskem prizadevanju in zbiranju denarnih sredstev je jeseniška Svoboda nameravala 20. junija 1926. leta razviti svoj društveni prapor. Vse je bilo že pripravljeno. 24 ur pred razvitjem pa je oblast prepovedala vsako javno zborovanje in tudi razvitje prapora. Na slavnost so prišli domala iz vseh podružnic Svobod v Sloveniji, morali pa so v senci bajonetov zapustiti Jesenice. Ko je bil za dne 26. junija 1927 prijavljen pevski koncert v Bohinju pri Saviči, je žandarmerija že na kolodvoru pričakala pevce, jih zaprla v čakalnico, nekatere pa aretirala in jih s pretepanjem hotela prisiliti, da bi izdali vodje KPJ na Jesenicah. Več tovarišev iz Bohinja so aretirali že dan prej. Tako je oblast tudi to prireditev preprečila s silo. Ko je jeseni leta 1927 prišel Tone Čufar v Svobodo, je znatno poživel delo s predavanji in poglobil delo v dramskem odseku. Tudi na političnem področju se je vključil v napredno levo smer v Svobodi in se z akt. delom afirmiral v celotnem kulturnem in političnem življenju na Jesenicah. 16. junija 1928 je bila konferenca gorenjskih Svobod, ki je bila sklicana na pobudo jeseniške podružnice. Zastopnika je poslala tudi zveza Svobod. Konferenca je sprejela več važnih sklepov,

predvsem pa je bilo poudarjeno, da je treba poglobljati stike med podružnicami. V začetku avgusta 1928 je bila organizirana skupna kulturna prireditev vseh gorenjskih podružnic v Lescah. Zal pa jo je žandarmerija sredi programa prekinila, čeprav je bila prvotno dovoljena. Dne 2. septembra 1928 je praznovala jeseniška Svoboda svoj 10-letnico obstoja in kulturnega dela med jeseniškim delavstvom. Vsi odseki so se dobro pripravili na nastope ob tej svečanosti. V gostih so imeli tudi društva sorodnih organizacij iz Avstrije.

6. januarska vojaška diktatura leta 1929 je zadala močan udarec jeseniški Svobodi. Zgodilo se je tole: Vaditeljski zbor telovadnega odseka je napisal in vadil proste vaje na besedilo in melodijo Internacionale. To pa je bilo dovolj za preiskavo v Delavskem domu in aretacijo 11 članov vaditeljskega zbora. Odnali so jih v ljubljanske zapore, kjer so ostali mesec dni.

Vojaška kamarila s generalom Petrom Živkovičem na čelu je hotela popolnoma zadušiti delavsko gibanje v Jugoslaviji. 17. aprila 1929 je naročila vsem političnim oblastem, da morajo prepovedati vse prvomajske proslave in praznovanje vseh drugih važnih obletnic delavskega razreda, kakor tudi vse majske spise natisnjene v rdeči barvi. Vse svoboščine, priborjene v dolgoletnem obdobju, so bile poteptane. Zaradi prepovedi prvomajskih proslav so od tega časa dalje jeseniški svobodaši pripravili na ta dan izlete v naravo. Najpogostnejši so bili izleti na Poljane in v Završnico, kjer so bila velika zborovanja in predavanja o po-

Telovadni odsek Svobode na Jesenicah v letu 1921

Delavstvo in kultura

(nadalj. s 1. strani)
menu 1. maja ter o delavskem gibanju v svetu.

Konec leta 1929 je monarhofašistični režim prepovedal delovanje zveze delavskih telovadnih enot, ki so delovale v okviru Svobode. Tako je moral eden najštevilnejših odsekov prenehati z delom. Da bi obdržali mladino, ki je bila v telovadnem odseku, jo je vodstvo jeseniške Svobode usmerilo v ostale športne panoge.

Poleg oblasti, ki je načrtno ovirala delo v Svobodi, so se v letu 1930 pričela tudi notranja nesoglasja med zvezo Svobod v Ljubljani in jeseniško podružnico. Nesoglasje je povzročil članek, pisan v januarški številki Svobode, v katerem zahteva pisec, da morajo biti vsi člani Svobode tudi člani strokovne organizacije. Temu diktatu, kot so ga imenovali, so se tovariši v jeseniški Svobodi uprli in zahtevali, da zveza prekliceta članek.

Vse od leta 1930 pa do razpusta jeseniške podružnice se je spor med centralo in jeseniško podružnico stopnjeval. Vzrokov je bilo več. Eden med njimi je bil tudi ta, da niso hoteli pri konzorciju Svobode in ne pri uredništvu Delavske politike izdati knjige Toneta Čufarja: Februarska noč. Pri obeh uredništvih so imeli odločujočo besedo socialdemokrati. Vsi sestanki in razgovori med jeseniško podružnico in zvezo Svobod niso prinesli zbliznanj in so bili brez uspeha. Spor je dosegel vrhunec v aprilu leta 1933, ko je zveza Svobod razpustila jeseniško podružnico.

Po vsestranskem prizadevanju se je posrečilo jeseniškimi tovarišmi ponovno oživeti kulturno delo, in sicer že 18. avgusta 1933 na ustanovnem občnem zboru novega delavskega kulturnega društva Enakost. Pod njenim okriljem se je dalje razvijalo kulturno delo v Delavskem domu.

Ko je zveza Svobod organizirala vsedelavski izlet v Celje dne 7. julija 1935, se je tudi jeseniška Enakost od-

zvala v velikem številu, skupaj s strokovno organizacijo SMRTJ je organizirala poseben vlak z Jesenic v Celje in se udeležila te velike manifestacije slovenske delavske kulture. Proslave pa so se udeležili tudi iz sosednjih banovin in skupno z nami protestirali proti tedanjemu režimu, ki je kruto tlačil in zatiral vse, kar je bilo naprednega. Zaradi te velike manifestacije je bila razpuščena zveza Svobod in z njo seveda vse podružnice.

Ni se še poleglo navdušenje nad celjskim zletom, ko je jeseniško delavstvo moralo stopiti v stavko, da bi zaščitilo svoje pravice. Dne 12. julija 1935 je delavstvo na Javorniku ustavilo delo, da bi preprečilo znižanje že tako nizkih mezd. Takoj nato pa so pričeli streljati tudi na Jesenicah.

Tudi med stavko je delavska kulturna organizacija Enakost opravljala svoje poslanstvo. Vsak večer so se pevci med stavko zbrali na nasipu, da s pesmijo preženejo malodušje, v kolikor bi se med posamezniki pojavilo. Vsak večer so doneli ubrani akordi, se prelivali iz lirično čutečih v borbene in delavstvu vlivali pogum in vero v pravičnost njihovega boja. Ta boj je bil prav gotovo največji v zgodovini železarskih Jesenic. Dne 18. julija 1935 je bila stavka sicer končana, ni bil pa končan boj delavstva KID zaradi represalij, ki jih je izvajala tovarna nad vodilnimi funkcionarji.

Letos teče že trideseto leto od te velike borbe delavcev za svoje pravice. Z grenkobo v srcu se včasih spomnim časov, ko se je delavec moral trdo boriti za vsak košček kruha. Danes pa jih je mnogo, ki radi pozabljajo ali pa ne vedo, da so bili vsi letni dopusti, praznik 1. maja, nadurno delo, akordne in mezдне postavke vsakega posameznika, težko priborjene. Razlika med tedanjo in današnjo družbeno ureditvijo je tako velika, da si jo človek, ki ni živel v takratnem času, le težko predstav-

lja. Danes si delavec-proizvajalec sam z delom določa višino zaslužka. Čim višja je storitev, večji so prejemki, kar je po socialistični logiki in ureditvi edino pravilno.

Razgibano delovanje Enakosti je vedno bolj bodlo v oči nasprotni tabore in oblast. Zaradi tega niso izbirali sredstev, da bi zatrli to organizacijo. Tako so leta 1934 po smrti kralja Aleksandra vabili športnike Enakosti, da se udeležijo zaprisege mlademu kralju Petru. Te proslave in zaprisege se pa športniki Enakosti niso udeležili. Športno društvo Enakost je moralo zato takoj prenehati s svojim delom.

Konec junija 1935 so ustanovili novo športno društvo »Kovinar«, ki je nadaljevalo z delom razpuščenega športnega odseka Enakosti. Ime so spremenili, vse ostalo pa je ostalo pri starem.

Dne 21. januarja 1938 pa je oblast razpustila DKD Enakost na Jesenicah in Javorniku in s tem prepovedala vsako nadaljnje kulturno delo. Na pritožbo DKD Enakosti so bili v maju 1939 ponovno odpečateni prostori in dovoljeno nadaljnje delo, vendar zaradi aretacije nekaterih vidnih funkcionarjev, delo ni moglo več zaživeti. Dne 1. januarja 1940 pa je oblast ponovno zapečatila prostore in prepovedala delo DKD Enakosti. Oblast je prepovedala delovanje delavske kulturne organizacije, ni pa mogla zatreti ideje, ki jo je sejala dolga leta med jeseniškimi delavstvom. Rastel je odpor proti vsem, ki so zatirali delavsko razredno gibanje. Odpor, ki je prišel najbolj do izraza v letu 1941, ko je okupator zasedel Jugoslavijo. V tem težkem času, ko je bila domovina zaradi sabotaž in izdaje vladajoče klike podjarmljena, so se najzvestejši sinovi z orožjem v roki uprli in branili vsako ped jugoslovanske zemlje. Jeseniška delavska kulturna organizacija je dala veliko število prvoborcev in tako častno izpolnila svoje poslanstvo.

Padli prvoborci: Mlani »Svobode« in »Enakosti«:

Ažman Drago
Benedičič Franc
Benedičič Ludvik
Bokal Stane
Čelesnik Jože
Čufar Tone
Čufar Jože
Federle Slavko
Finžgar Janez
Finžgar Jože
Giorgioni Edi
Gregorič Jože
Grintov Ciril
Guzelj Franc
Jerala Franc
Kejžar Viktor
Kiršner Rupert
Klinar Franc
Koren Ferdo
Koren Pavel
Kralj Ingac
Krašovec Franc
Kravs Franc
Lebar Stane
Malenšek Vinko
Möhorič Anton
Mencinger Franc
Oman Slavko
Pibernik Albin
Pibernik Julka
Potočnik Franc
Preželj Karel
Pretnar Valentin
Rebernik Ivan

Ravnik Franc
Resman Franc
Rupar Peter
Sekardi Stanko
Stražišar Polde
Stražišar Viktor
Šmid Janez
Talar Tonček
Tavčar Ciril
Verdnik Matija
Vergel Berti
Zemva Albin.

Se preživeli prvoborci na Jesenicah:
Vovk Ivan
Drobič Franc
Mlakar Janez
Perko Vencelj
Demag Pavel
Loncar Tone
Curk

Imena, ki jih navajam, so tesno povezana z delom delavske kulturne organizacije in jih srečujemo v vseh poročilih kulturne dejavnosti jeseniške Svobode oz. Enakosti. Mnogo teh zavednih in predanih tovarišev ni več med nami. Ob dvajseti obletnici osvoboditve se jih spominjamo s tiho hvaležnostjo, saj so nam s svojimi žrtvami zgradili novo pravičnejšo domovino.

Tone Čufar

Mi, proleterska mladina

*Povsod, kjer se dela in z delom trpi,
kjer jeklo se kuje in stavbe grade,
kjer tulijo stroji in rovi preže
na svoje pogumne kopače;
povsod, kjer sledi se stopinja trpina,
smo tudi mi, proletarska mladina.*

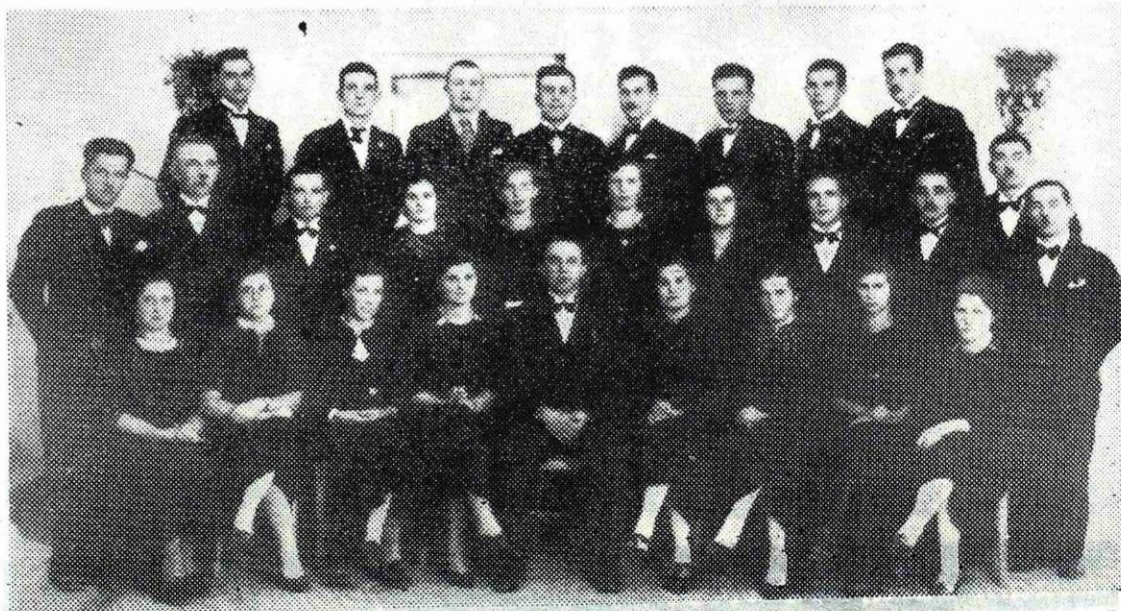
*Mnogo nas je, v milijone gre naše število,
v vseh delih sveta, povsod, kjer gorja je obilo,
se čutimo mi, vse naše moči,
ves ogenj razpaljenih src se občuti;
vsa svežost in sila v bedi rastoča,
pogumno in jasno v bodoče dni zroča,
vzlic teži sproščene mladosti se sluti.*

*Iz barak smo prišli, iz temnih podzemskih domov,
iz koč smo izšli in z rojstvi v trpljenje stopili,
se v njem jeklenili za trdo življenje,
za vse, kar je dano otrokom nižin,
otrokom fabrik, otrokom železa in jamskih temin.*

*Preden smo čuli pesem radosti,
videli rože in božanje solnca spoznali,
smo vztrepetali ob jadrnem obupu mater, očetov
ki so za kruhom preskromnim se gnali,
glad nam tešili, nam srca vedrili
s trudnim, v muki umitem smehljaju,
ki ga priključejo žulji in kri,
ker se le v stiskah trpečim rodi.*

*A vendar smo rastle in rastemo dalje
ter bomo dorastle v žene in može,
saj hočemo biti in smo že ljudje,
ki svet s svojim delom pokonci drže,
saj vztrajamo v sajastih carstvih napora,
vsak dan se nam stroji v obličja reže,
vsak dan ob njih kdo mrtev omahne,
se zgrudi ves mlad še, pri delu nam pade,
v najzornejših letih mu nrt zruši nade.*

*Mnogo popađa jih v mrzle grobove,
na tisoče mladih izkrvavi,
a nas je milijone
in kakor granit so naše moči;
nič ne raztrga sile plamteče,
kvišku se pnemo, solncu v objeme,
iz dna hrepenimo, v jasnost stremimo
in pričamo z ognjem razpaljenih src,
da je v nas samih solčna vedrina,
da smo mi seme lepših svetov,
mi proletarska mladina...*

Pevci — Svobodaši

PRED 25. LETI

O borbi za delavske pravice

Spet se je bližal praznik delovnih ljudi 1. maj. Delavci so se tudi tokrat pripravljali, da bi svoj praznik čim lepše proslavili. Velika večina delavcev je praznovala na Poljanah blizu Jesenic. Ob cesti so lahko videli na veliki skali z rdečo barvo narisani srp in kladivo, simbol delovnega ljudstva. Simbol je bil narisani na težko dostopnem mestu in je tako ključeval takratni buržoaziji. Razen srpa in kladiva, so bile na velikih mlajih izobešene rdeče zastave in sicer tako, da so bivši jugoslovanski žandarji imeli čimveč težav in preglavic preden so jih odstranili. Rdeča zastava je jugoslovanske žandarje vedno bodla v oči. Zato so se sovražno zažganjali in vsako še tako majhno rdečo cunjico, ki je bila kjerkoli izobešena. Tudi rdečih rut, ki so jih nosile žene okrog vratu in rdečih nageljnov v gumbnicah žandarji niso mogli videti, posebno ob prvomajskih praznikih. Nekaj zastav so žandarji odstranili že na praznik, simbol na mogočni skali, ki je bil viden daleč naokrog pa je ključeval vsem nasprotnikom. Skoraj celo leto je bil viden, dokler ni obledel zaradi sonca in dežja. Rad bi opisal eno od akcij, ki je potekala na mogočni skali Mežaklje. Za tako akcijo smo potrebovali ljudi, ki so lahko plezali in se jim ni vrtelo v glavi ob pogledu na globino. Precej takih ljudi je bilo tudi med Skojevci. Takšno akcijo smo izvedli leta 1940 s tovarišema Balančem in Lahom Stankom. Oba sta bila dobra plezalca planinca in sta imela precej izkušenj tudi pri plezanju v gorah. Vse kar

smo potrebovali je oskrbel Stane, to je rdečo barvo, velik čopič in 30 metrov dolgo plezalno vrv.

Dan pred prvim smo se v popoldanskih urah zbrali in odšli po poti za progo v gozd. Pripravili smo ustrezen načrt. Seveda smo mislili na prvomajski praznik in na žandarje. Vedeli smo, da bodo besni in nemočni obstali pred strmo skalo. Po enourni hoji smo prispeli na sam vrh skale. Skala je bila z obeh strani težko dostopna. Pihal je veter in nas hladil. Pod nami je bil prepad 100 metrov globok — skoraj navpična stena.

Ko se je zmracilo smo začeli z delom. Balanč se je privezal na vrv vzel barvo v roke, čopič pa pritrdil za pas. Pričel se je spuščati. Z Lahom sva držala vrv napeto okrog majhne bukve. Spuščala sva ga na njegovo povelje, počasi v globino. Porabili smo skoraj vso vrv, dokler ni zaklical stoj. Takoj je začel z delom, ki je dobro napredovalo. Vse skupaj je trajalo okrog 15 minut. Stane je sporočil, da je z delom gotov, z Lahom pa sva ga

spet potegnili navzgor. Bil je zadihan, vrv pa ga je močno stiskala okrog pasu. Posedli smo, se odpočili in smejali.

Skoraj tema je že bila, ko smo se odpravili v dolino. Vedeli smo, da se moramo vrniti domov, ko bo popolna tema, da nas ne bi kdo videl z vrvjo. Naslednji dan smo že navsezgodaj odšli na Poljane in gledali znak ter ga ocenjevali. Ugotovili smo, da je Balanč delo v redu opravil. Stane je tudi menil, da je delo težko, ker ni mogoče dobro oceniti dimenzij znaka. Bil je okrog 4 m velik. V glavnem smo bili z opravljenim delom zadovoljni. Ljudje so z veseljem gledali znake, ki so bili pred II. svetovno vojno prepovedani. Tako je bil 1. maj še bolj prazničen. Žandarji so se na vse načine prizadevali, da bi znak odstranili, vendar niso imeli sposobnih ljudi, medtem, ko plezalci verjetno niso hoteli priskočiti takratnemu režimu na pomoč, tako da je znak na mogočni skali ključeval sovražnikom naprednega delavstva.

D. M.

Jeseniški železarji se za svoje pravice niso borili samo v letu 1935, ko je bila od 18.—25. julija kovinarska stavka. Za svoje pravice so se borili tudi mnogo prej. O tej borbi so pisali tudi takratni časopisi, mi pa objavljamo nekaj izvlečkov iz časopisa »Naprej« in »Rdeči prapor«.

Naprej, št. 104 z dne 15. nov. 1917

Z Jesenic. Delavstvu na Jesenicah se godi vedno slabše. V mesecih julij in avgust so dobili le po 4 kg krompirja kot priboljšek, meseca septembra pa 5 kg na osebo. To je ves priboljšek, ki ga dobiva jeseniško delavstvo poleg običajne moke. Nič bolje ni s špehom in mastjo. Meseca oktobra so dobili za delovno osebo 28 kg špeha, ki je bil sama koža, a so ga plačali po 28 K kg. Za ta mesec so dobili za 14 dni moko, drugega pa nič. Danes je že 9. november, pa še kart nimamo ne za mast ne za sladkor. Odbor organizacije in zaupniki se trudijo, da bi odpomogli temu neredu, ter hodijo vsak mesec po pisarnah, a vse ne zaleže nič. Odpravljajo jih povsod s tolažbo, da blago pride, da je na poti. Železničarji dobe vsak mesec že 21. karte in živež. Če to lahko uredi železnica, če občine poskrbe pravočasno, zakaj se vse to

pri tovarni toliko časa zavlačuje? Delavstvo boleha in peša, delalo naj bi ob popolnoma nezadostni hrani. Lahko bi se vse to uredilo; če dobe gospodje vse o pravem času, potem bi dobili lahko tudi delavci. Če se uveljavi vojna zveza, ki se je gospodje boje, potem se bo blago, ki bo na razpolago, vsaj enakomerno razdeljevalo. Če se razmere na Savi ne izboljšajo, bo to silno neprijetno. Jeseničarji prosijo oblasti, da napravijo konec tej bedi, ki presega že vse meje.

Naprej, št. 119 z dne 3. dec. 1917

Jesenice. Včeraj je bil pri Jelenu manifestacijski shod za mir. Shodu je predsedoval sodrug Zugwitz, zapisnikar je bil sodrug Marčič. O dnevnem redu je poročal sodrug Kopač iz Ljubljane, ki je obširno razložil začetek in potek svetovne vojne. Že Stockholmska konferenca je pripravila tla za svetovno (nadaljevanje na 18. str.)

Dolik počastil 30-letnico stavke z razstavo

Letošnje leto so pokazali člani likovne sekcije DOLIK SVOBODE »Tone Čufar« izredno marljivost in ustvarjalnost. V februarju so imeli v okviru Prešernovega tedna svojo prvo letošnjo razstavo, v maju so proslavili 20 letnico osvoboditve s svojo drugo razstavo s tematiko iz NOB in sedaj razstavljajo že tretjič.

Sedanja razstava v mali dvorani pri »Jelenu«, ki je bila otvorjena v sredo, je prav tako kot zadnja, tematsko zaokrožena. Tokrat so želeli naši jeseniški likovni-

ki-amaterji počastiti 30-letnico velike železarske stavke na Jesenicah. Zato so izbrali za svoje ustvarjanje motive iz takratnih dni, ko se je odvijala stavka. Na platnih vi-

dimo delavska naselja, zborovanja stavkujočih delavcev, zapuščene obrate, patrolje žandarjev in druge podobne motive na ta ali oni način povezane s tem dogodkom. Treba je priznati, da tematika za to razstavo ni bila lahko in brez dvoma celo težja kot za razstavo z motiviko iz NOB v maju. Posamezni takšni motivi, po-

sebnost še tisti, ki so povezani s figuraliko, so za slikarja-amaterja brez dvoma zelo zahtevni. Zato moramo pri ocenjevanju del na tej razstavi upoštevati težave, ki so jih imeli avtorji pri izbiranju in obdelovanju zahtevane tematike, ki ni bila poljubna, temveč že z ozirom na sam namen razstave vnaprej postavljena.

K.

BEG IZ GESTAPOVSKIH ZAPOROV

»Rodil sem se v številni delavski družini na Jesenicah«, je začel pripovedovati Jaka s trpkim izrazom na obrazu. Še zelo mlad sem izgubil očeta; padel je v prvi svetovni vojni na ruski fronti, doma pa pustil petero majhnih in nepreskrbljenih otrok. Brez pravega in stalnega zaslužka se je mati ubijala s kopico otrok in smo bili večkrat lačni kot siti. Majhni kot smo bili, še nismo doumeli grozot vojne in krivične razdelitve človeških dobrin.

Že z devetimi leti sem pričel trdo delati. Sekal sem drva pri sosedovih, da sem si prislužil skromno kosilo, ki ga doma ni bilo za vse. Ko sem dorasel in dobil zaposlitev, me je trdo življenje kmalu pripeljalo v napredne delavske organizacije.

Ko je leta 1941 okupator zasedel Jugoslavijo in pričel z načrtnim izseljevanjem in aretacijami mi je bilo jasno, da pridemo počasi vsi na vrsto. Pričel sem delati za OF in se pomladi leta 1943 organizirano vključil v odporniško gibanje. V organizaciji OF sem aktivno delal do

marca 1944, ko sem prostovoljno odšel v partizane. Dodeljen sem bil v takratno VOS (varnostna obveščevalna služba), ki je imela taborišče v Plavškem rovtu nad Jesenicami in jo je vodil Franc Grobtek.

4. aprila 1944 smo dobili nalogo, da naredimo akcijo na kolono, ki bo peljala živež na Hrušico. Dobili smo točne podatke od terenske organizacije z Jesenic, kdaj bo kolona krenila. Že pred določeno uro smo bili v zasedi na Koprivniku in čakali na transport. To je primeren, gosto poraščen kraj, ne-

kako v sredi med Jesenicami in Hrušico. Nismo bili dolgo v zasedi, ko se je prikazal iz ovinka dobro naložen voz, ki ga je spremljal Janez Krivec z Jesenic. Živež in ostalo je naložil v trgovini Andreja Čufarja, ki je imel skladišče za okoliške trgovine. Da ne bi bilo hrupa, je nekaj tovarišev skočilo na cesto in ga ustavilo. Brž smo bili tudi ostali na mestu in napolnili nahrbtnike. Po končani in uspešni akciji smo odšli težko otovorjeni po pobočju Kopavnika proti Plavškemu rovtu, kjer smo imeli taborišče. Mudilo se nam je. Zato smo med potjo odlagali odvečno breme in pospešili korake. Jaz sem odložil nekaj tovara blizu Franca Gasarja, po domače Zakošiča. O naši akciji so še isti dan zvedeli Nemci. Ni jim šlo v račun, da so jim partizani pri belem dnevu pred nosom

odnesli blago, ki ga je tako primanjkovalo.

Drugi dan navsezgodaj je odšla skupina štirih po orožje k strmoglavljenemu angleškemu letalu. Še preden pa so prišli na določeno mesto, jih je močna nemška zaseda napadla. V spopadu je Franc Grobtek izgubil življenje, ostale pa so ujeli.

Jaz sem medtem, ko so ostali odšli po orožje, šel proti Zakošiču po blago, ki sem ga odložil prejšnji dan. Nenadoma sem zaslišal regljanje nemških brzostrelk in puškarjenje. Nisem bil še na kraju, ko so se pred menoj nenadoma pojavili Nemci z naperjenimi avtomati kot bi zrasli iz tal. Zaslišal sem znani švabski poziv: »Hände hoch!« Dvignil sem roke. Bil sem zmeden in besen hkrati. Kako neumno sem padel v past! Navalili so name, me spraševali o ostalih »bandi-

tih« in še druge stvari, ki pa jih nisem hotel razumeti, čeprav mi je ostalo nekaj znanja nemščine še iz šole. Z nekaj krepkimi udarci in brkami, ki sem jih dobil, smo odšli proti Jesenicam. Med potjo so se mi pridružili še Franc Koritnik, Davorin Šest in Mirko Verbič, ki so jih tako kot mene ujeli v Plavškem rovtu.

Sprevod štirih ujetnikov in nad 150 Nemcev in »raztrgancev« se je pomikal proti Jesenicam. Pot se je vlekla kot še nikoli — pot ujetnikov v negotovost. Še mnogo hujše pa je bilo naše duševno trpljenje, ki ga je občutil vsak zase in po svoje. Ko smo prišli v dolino do Čufarja, smo zavili na levo proti Gestapu, ki je imel svoje prostore v Stanovnikovi hiši nasproti kolodvoru. S sočutjem so nas pogledovali mimoidoči in hiteli vsak svojo pot. V srcu pa so preklinjali okupatorja in domače izdajalce, ki so nečloveško ravnali z nemočnimi ujetimi partizani.

Komaj smo se obrnili in

O borbi za delavske pravice

FRANC ŠKRLJ

Delovanje KPJ v

(Nadaljevanje s 17. str.)
mirovno gibanje z geslom brez aneksij in kontribucij. Ruski carizem in imperializem je začasno v Rusiji končan. Proletariat se je polastil vlade in ponuja vsem vojujočim premirje in mir brez kontribucij. Oficielno sta Nemčija in Avstrija sprejeli ponudeno premirje. Proletariat je največ trpel vsled vojne, zato je tudi proletariat nositelj mirovne misli. Mi ne potrebujemo ne Srbije ne Črne gore, pa tudi ne del italijanske države, tudi mi izročimo po vzorcu Rusije naše puške in pričnemo zopet plodno delo izobrazbe, da v bodoče preprečimo za večne čase tako blazno ljudsko klanje. Resolucija je bila nato soglasno sprejeta. Prostor na dvorani je bila nabito polna.

Naprej, št. 200 z dne 3. sept. 1918

Okrajna konferenca soc. dem. stranke na Jesenicah 1. septembra. Iz govora s. Zugwitza: ... Naša organizacija je večkrat propadla, a zopet vstala. Vztrajali smo kljub vsemu temu in prodrli ter se uveljavili in danes smo gospodarji situacije. Politično smo prvič nastopili 1. 1901 in naš kandidat s. Zelenikar je dobil na Jesenicah 210 glasov, 1. 1905 smo demonstrirali za splošno in enako volilno pravico, 1. 1907 smo pri državnih zbornih volitvah dobili 271 glasov, 1. 1908 pri deželno zbornih 388 glasov in pri državnoborskih 1. 1911 že 409 glasov...

S. Kristan... Pojasnjuje, da je dolžnost naše stranke, da pospešuje rešitev narodnega vprašanja, katero mora biti rešeno, a najboljša rešitev je ustanovitev držav. Zaradi tega stoji naša stranka na stališču, da mora tudi ju-

goslovanski toimenski narod dobiti lastno demokratično državo. Nadalje poroča o ustanovitvi Narodnega sveta, katerega važnost ne smemo prezreti. Naša dolžnost je, da sodelujemo pri vseh točkah programa, ki so tudi naše...

Naprej, št. 196 z dne 27. avg. 1920

Javornik. Kakor posnemamo iz časopisja, se je iz daljnje Amerike zopet vrnil g. Etbin Kristan med nas. Iskreno ga pozdravljamo kot svojega nekdanjega vzgojitelja in učitelja... Ne morem mu popisati, koliko muk in gorja smo prestali v tem času, a smo kljub temu postali precej veliki in močni, dokler se ni v zadnjem času posrečilo buržoaziji zanesti nekaj nezaupanja v naše vrste. Nekaj mladih ljudi, takozvanih komunistov, ki so jih popolnoma nepoznani agitatorji nahujskali z blatnjem organizacije in zaupnikov na razdor. In čemu treba razdora? Vsi smo delavci, vsi hočemo isto. V skupnem boju, če se tudi v taktiki posamezniki ne strinjajo popolnoma, dosežemo od stopnje do stopnje naš cilj sigurne in prej. Komunist je vsak, kdor hoče socialno pravično družbeno življenje, ki ga sedaj nimamo... S. druga Etbina Kristana bi pa prosili, ker je zmožen in izkušen, da vpliva, da se razdor odpravi. Proletariat naj pazi, da še bolj ne oslabi svojih vrst, in če bomo slišali prepričevalne besede s. Etbina Kristana, da se proletariat zbliža in združen enoten nastopi boj za svoje pravice. Ne moremo si misliti, da bi pošten delavec, pošten prijatelj delavstva hotel imeti razdor v proletarskih vrstah.

Po prvi svetovni vojni leta 1918, ko so se vračali možje in fantje z bojišč, posebno z ruske fronte, so s seboj prinesli tudi nove revolucionarne ideje. Ruska socialistična revolucija je vzbudila simpatije delavstva vsega sveta. V vseh delavskih centrih Slovenije je naraščalo število članstva v socialističnih organizacijah, posebno še v KPJ.

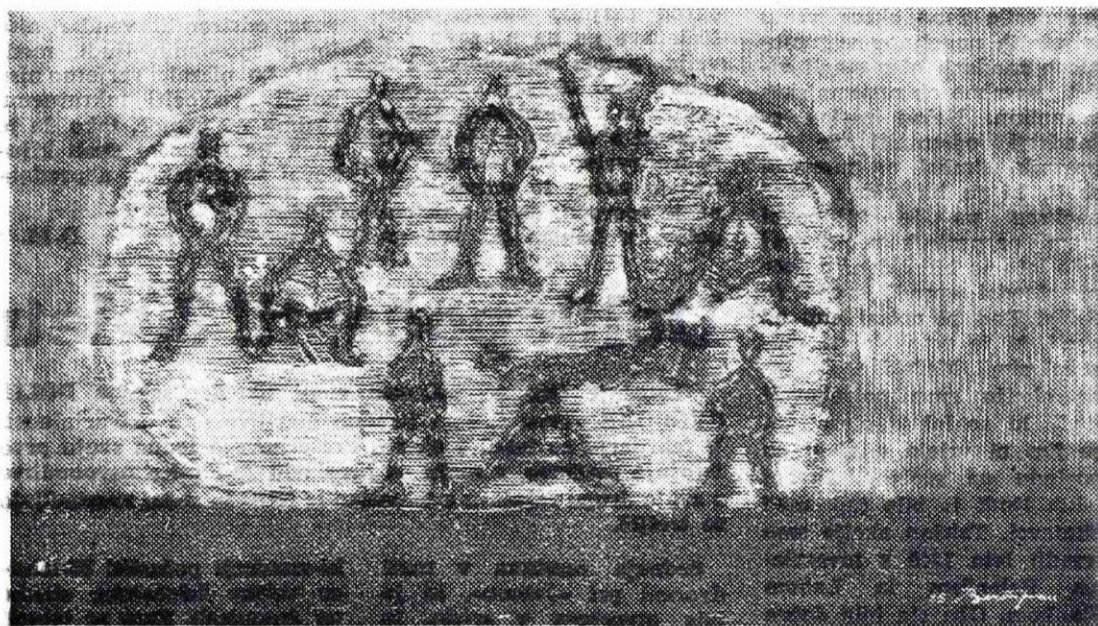
Ko je bila leta 1920 razpuščena KPJ, proglašena Obznanjena in bil sprejet zakon o zaščiti države, z njim pa postavljena Partija izven zakona, je morala KPJ svoje delovanje prenesti v ilegalo. Njeno delovanje je bilo najstrožje prepovedano, njeni

člani pa so bili postavljeni izven zakona. Žandarmerija jih je lahko po mili volji preganjala in v zaporih zverinsko mučila in ubijala. — Kdor je bil v letih 1920 do 1941 član KPJ, je bil brezpraven kot pes brez gospodarja. Noben zakon v Jugoslaviji ga ni ščitil. Zato je članstvo od leta 1920 dalje neprestano upadalo, tako da to še zdaj ni bila več tako množična organizacija kot v letih 1919—1920. V Partiji so ostali samo najbolj predani in zvesti borci, ki so vedeli, kaj hočejo.

Od vseh celic, ki so obstajale na Jesenicah, je bila celica KPJ v »Svobodi« najmočnejša. Organizirala je

vrsto poučnih političnih in strokovnih predavanj, ki so bila v Delavskem domu. V srednji dvorani Delavskega doma so se vrstila javna predavanja, ki so jih lahko poslušali vsi prebivalci Jesenic. Pod odrom Delavskega doma pa so bila predavanja tajna in diskusijska večeri za člane Partije in njene najožje sodelavce, kandidate Partije.

Tu je bila kovačnica, kjer so se izoblikovali značaji, utrdila volja in samozavest vseh vodilnih članov delavskega gibanja. Od 1926. leta dalje so se v tem malem in tesnem prostoru porajali sklepi, ki so bili za celotno delavstvo jeseniškega okoli-

Ivan Berčić: Stavka (slika z razstave sekcije Dolik ob 30-letnici stavke)

usmerili korake proti kolo-dvoru, smo zaslišali vrišč in vpitje nemških »Gretchen«, ki so pozdravljale nacistično vojsko. Vsa okna župnišča, kjer so stanovale, so bila polna nemških deklet, ki so bile poslani kot učiteljice in vzgojiteljice na Jesenice. Vzklikale so naučene nemške fraze in glasno hvalile nemško vojsko, nas pa pljuvale in sramotile z raznimi psovki. Nismo se zmenili za psovke deklet, ki so bile vzgojene v nemškem nacističnem šovinizmu in poslani k nam, da tudi nas oziroma našo mladino prevzgoje v zagrizene naciste. Med navzkrižnim vpitjem nemških deklet sem zagledal svojo mater, ki je s počasnimi koraki prihajala nasproti. Ko me je zagledala, sem bolj čutil kot videl, da je narahlo vztrepetala in se za hip naslonila na ograjo pri župnišču. Videla me je zvezanega, utrujenega in upadlega. Le za hip sem pogledal v njene oči. Njen pogled je bil topel in hveležen sem ji za sočutje. Zdelo se mi je, da si nikoli

nisva bila tako blizu kot v tem trenutku. Vesel sem bil naključja, kajti bil sem prepričan, da sva se zadnjič srečala. Ko se je ovedla, je ponosno odšla proti domu. To srečanje se mi je vtisnilo v spomin, nikoli ga nisem pozabil. Kmalu smo prišli do sedeža Gestapa. Tu so nas razmestili v kletne prostore in zaprli v samice. V tem zatohlem prostoru sem lačen in žejen čakal drugega dne, ko so me odpeljali na zaslišanje. Nekako sredi dopoldneva so me odpeljali v prvo nadstropje, kjer je imel pisarno zloglasni jeseniški šef gestapa Druschke. Bil je orjaške postave velik in plečat in je bolj spominjal na človeka, ki se peča s težko atletiko kot na pisarniškega delavca. Skrbno obril in negovan v obraz je sedel za svojo pisalno mizo. Ko me je pripeljal stražar v pisarno, se je izzivalno poigraval s samokresom in lokavo pogledoval zdaj mene zdaj stražarja. Nekaj časa me je z napol priprtimi očmi motril, kot bi hotel prodreti vame.

Nato je počasi vstal in naredil nekaj korakov proti meni. Orjaške roke, ki so visele ob njem, so bile podobne lopati. Z enim samim zamahom je pobil na tla žrtev, ki jo je zasliševal. »Koliko je banditov pod Golico in kdo vam pomaga?« me je vprašal z ironičnim glasom. Ker nisem odgovoril, je ponovil vprašanje. Tudi to pot ni dobil odgovora. Zato je stopil k mizi, pritisnil na gumb in že sta vstopila v sobo Lincke in znani raztrganec Omahen, ki je bil menda iz Medvod.

Strumno sta ga pozdravila in zagotovila, da sta mu na voljo. Ne, da bi se zmenil za ostale, me je Druschke pričel spraševati s ponarejeno mirnostjo, kateri enoti pripadam, kako se imenuje, kje ima taborišče in podobno. Ker tudi na ta vprašanja ni dobil ustreznega odgovora, je sam pričel, kot bi mi hotel pomagati in dal razumeti, da vse ve. V spalnici slovensčini je nadaljeval: »VOS, kajne tako kot pri nas Gestapo.« me ic

vzpodbujal in se zvito nasmihal. Ko sem tudi na to molčal, sem dobil krepko zaušnico. Udaril je Lincke, da sem se opotekel. Nato je Druschke namignil stražarju, ki me je odvedel nazaj v celico. Tretji dan po aretaciji me je Druschke ponovno zaslišal. Začel je z istim vprašanjem kot prvič. Pomagal si je s tolmačem, a tudi to pot sem vztrajno molčal. Ko ni ničesar izvedel, je vstal stopil k meni in me udaril v obraz, kot bi me pomiloval, ostalim pa namignil, da je takega zasliševanja konec. Odpeljali so me v sobo, ki je bila pripravljena za zasliševanje političnih jetnikov. V sobo sem bolj padel kot vstopil, kajti nekdo me je od zadaj krepko brcnil. Vedel sem, da bo šlo sedaj zares, pri tem pa sklenil, da vzdržim, pa naj se zgodi karkoli. Vedel sem, da je moje življenje in življenje tovarišev odvisno samo od tega, ali bom spregovoril ali ne. Ko sem se ustavljal sredi sobe, so začeli deževati udarci navzkriž brez besede ali pripom-

be. Komaj sem se zavedel, že so me potegnili kvišku s posebno napravo, da sem izgubil tla pod nogami. Pričeli so me ponovno navzkrižno zasliševati. Tudi sedaj niso izvedeli ničesar od mene. Zamolklo so padali udarci toliko časa, da je telo negibno obviselo. Kako dolgo je to trajalo, ne vem. Padel sem se v nezavest in se prebudil na tleh v mlaki lastne krvi, pomešane z vodo.

Roke, ki so bile nategnjene in v zapestju oglodane do kosti, nisem čutil. Nato so me odvlekli po stopnicah ter me vrgli kot psa na pod samice v klet, kjer sem se ponovno onesvestil. Ko sem se ponovno osvestil, je bilo vse mirno. Sklepal sem, da gre proti jutru. Ko so se oči privadile na temo, sem pričel nagonsko ogledovati prostor, kamor so me vrgli. Nad vrati celice sem opazil majhno odprtino, podobno oknu, skozi katero sta prihajala zatohli kletni zrak in rahla svetloba. Obšla me je misel na beg. Odprtina sicer ni bila velika, a mi je vseeno razvnela

V DPD »Svoboda« na Jesenicah

Sedemdeset dni v Glavnjači

ODLOMEK

Znana revolucionarka Marija Žumer-Potočnikova je opisala v posebni brošuri razmere, ki so vladale v zaporih Glavnjača. Tam je bilo zaprtih veliko kaznjencev zaradi različnih prekrškov. Glavnjača pa je bila znana tudi kot zbirališče preganjanih komunistov. Odlomek iz brošure objavljamo tudi mi:

Nekaj še čisto mladih, zdravih deklet — najstarejša ima kakih sedemnajst, najmlajša pa še nima štirinajst let — se drži pod roko in koraka počasi čez dvorišče. Na obrazu se jim bere skrb, boje se sramote, ko jih bodo orožniki privedli domov po »šubcu«. Doma so iz raznih krajev, navadno s kmetov, tudi Slovenke so vmes. Prišle so v Belgrad, kakor povsod s trebuhom za kruhom, služba se pa tudi v Belgradu, kakor povsod, težko dobi. Večina je brezposelna. Nekateri so našli slučajno na cesti, pa so jih kot brezposelne zaprli. Druge pa je že stiska in lakota nagnala, da so šle »na ulico«. Vse bodo izgnali iz Belgrada. Neizmerno žalostno je gledati ta cvetoča dekleta, še skoraj otroke. Šle so za delom in kruhom, a še slutile niso, da bodo — ker so brez varstva in izkustva — tudi postale žrtev razmer. Ulica že stega roke po njih. Katero potegne enkrat v svoje strašno brezno, še ne izpusti več. Potepta jo, opljuje in uniči.

Vse te ženske, mlade, stare, otroke, stlačijo — včasih po šestdeset in še več — v celico, ki je velika kakor navadna zakonska spalnica. Lep in zdrav otrok, s sifilido (nadaljevanje na 20. str.)

ša, prav posebno pa za delavstvo KID, izrednega pomena.

Člani KPJ, ki so se zbirali pol odrom, so bili iz vseh odsekov Svobode in ostalih množičnih organizacij, ki so delovale v Delavskem domu. Tu se je veliko štiralo. Posebno natančno so bili vsi člani KPJ seznanjeni s programi nasprotnih meščanskih strank, da so lahko zagovarjali napredne marksistične ideje in spodbijali idejne osnove klerikalizma in nacionalizma. V bistvu sta bili obe stranki na strani kapitalizma in se med seboj kosali le za število ministrskih stolčkov v vladi. Delavstvo jim je bilo zanimivo, kadar so potrebovali glasove pri volitvah, da z njihovo pomočjo zasedejo stolčke v vladi. Ko pa so posemne režimske stranke prišle na oblast, so se kosale, katera bo bolj dosledno zatirala delavsko gibanje in preganjala člane KPJ.

Vse meščanske stranke so se zaganjale v Delavski dom, trdnjavo, ki jo je gradila KPJ, a brez uspeha. KPJ, čeprav maloštevilčna, je edina zagovarjala interese delavskega razreda. V letih 1926 do 1938 je bila DPD »Svoboda«, ki jo je vodila KPJ, najbolj enotna in monolitna organizacija v Delavskem domu na Jesenicah.

Po ustanovitvi Nezavisne strokovne organizacije na Jesenicah, dne 27. maja 1923. leta, so nekateri člani predlagali, naj bi ustanovili lastno kulturno organizacijo. Ta predlog je vodstvo Partije zavrnilo in sprejelo sklep, naj vsi njeni člani še nadalje

ostanejo in delajo v že obstoječem delavskem kulturnem društvu »Svoboda«. — Enotnost v kulturni organizaciji, ki jo je zagovarjala KPJ, se je izkazala kot edino pravilna v boju proti frakcionizmu v delavskih vrstah. Ugled kulturne delavske organizacije je rasel med delavstvom in ostalimi sloji jeseniškega prebivalstva. — Vplivala pa je tudi na celoten razvoj delavskega gibanja na Jesenicah kot tudi na Gorenjskem. Fašizem, ki se je po letu 1933 vedno močnejše manifestiral v nekaterih sosednjih državah, je obrnil tudi politični položaj v Jugoslaviji. Takratno državno vodstvo se je vedno bolj naslanjalo na sosedne fašistične države in leta 1941 pristopilo k osi Rim-Berlin-Tokio. Od tega časa dalje so se dogodki tako naglo razvijali, da je preprost delavec težko dojemal celoten razvoj.

Na nevarnost fašizma in vojne pa je delavska kulturna organizacija pod okriljem KPJ s predavanji že vnaprej opozarjala in osvetljevala razvoj dogodkov v svetu. Zaradi tega je bilo leta 1941 jeseniško delavstvo pripravljeno in poučeno o krutosti vojne in fašizma. Ilegalna KPJ je preko svojega članstva v vseh organizacijah in še posebej v »Svobodi« in poznejši »Enakosti« znala neprisiljeno ustvarjati enotno ljudsko mnenje. Zato ni čudno, da je bila trn v peti režimskim strankam, ki so bile spričo agilnega delovanja članov Partije nemočne. Delo KPJ se od leta 1919 — 1941 odraža v celotnem gibanju

delavskega razreda na Jesenicah.

Prve mesece okupacije delavske množice še niso vedele, da je bila ustanovljena OF Slovenije. Le parole, ki so krožile tisti čas med delavstvom, so dajale slutiti, da obstaja neka organizacija, ki nudi odpor okupatorju. To telo in odpor so organizirali člani Partije, ki so bili tudi člani razpuščene »Svobode« in poznejše DKD »Enakosti«. V OF so se vključili že na začetku okupacije. »Šola«, ki so jo obiskovali v Delavskem domu pod odrom, je dala splošno podlago za organizirani odpor proti fašizmu, ki je tedaj divjal z vso brutalnostjo po Evropi.

Trdim, da je delavska kulturna organizacija na Jesenicah pod vodstvom KPJ dala in vzgojila prvi in najboljši kader gornjesavskega odporniškega gibanja, saj so že v začetku s svojo revolucionarno propagando in vzgledom dvignili široke plasti delavstva k uporju v vseh predelih Gorenjske in jih tudi vodili v boju proti nadmočnemu sovražniku. Vsa imena, ki jih srečujemo ob raznih proslavah, so tesno povezana z delavskim kulturnim društvom, odn. s kulturno-prosvetnim delom na Jesenicah. Vsi prvoborci, ki so se dvignili leta 1941 k uporju so bili člani KPJ in DKD Svobode oz. poznejše Enakosti in le nekaj častnih izjem je bilo, ki so šle v boj že v letu 1941 iz ostalih meščanskih organizacij. Ideje, ki so jih dobili v Delavskem domu na Jesenicah, so se spremenile v revolucionaren boj pro-

ti okupatorju. Posebno aktivna je postala organizacija OF, ko so Nemci selili in zapirali naše ljudi. Parole, ki so tedaj krožile med delavstvom: »Ne pustite se aretirati«, »Ne pustite se izseliti«, »Vsi v gozdove« itd., so bile brez dvoma za tiste čase edino pravilo. Organizacija OF je vse bolj krepila borbo proti okupatorju med gorenjskim prebivalstvom. Povsod, seveda tajno, se je razpravljalo o odporu. V maju in juniju 1941. leta so si Nemci zadali nalogo, da iztrebijo najbolj zavestne ljudi, ne glede na to ali so komunisti, socialisti, stari ali mladi. Vse, ki so jih aretirali, so poslali v koncentracijska taborišča. Mnogo jih je ušlo aretaciji gestapa, ker jih slučajno ni bilo doma. V tovarni so se delavci čutili bolj varne, ker so bili o vsakem prihodu gestapa že vnaprej obveščeni. Iz tovarne je mnogo delavcev pred gestapovci pobegnilo v gozdove preko Save ali plotu, kakor je pač prilika nanesla. Nemcem se ni posrečilo, da bi prebivalstvo izselili, kot so imeli v načrtu ali da bi jim ubili moralo. Bolj, ko se je stopnjeval teror, bolj se je krepil odpor. Nemci so s svojim terorjem samo pospešili mobilizacijo odpora v NOB, in organizacijo, ki je v času okupacije zadajala na vseh koncih in krajih težke izgube Nemcem. Žal, da je kruta borba, ki je divjala polna štiri leta, terjala mnogo preveč mladih življenj. Padla je dobra tretjina vseh članov DKD Enakosti na Jesenicah. Z njimi so izgubile Jesenice vodilni predvojni kader v delavskem gibanju.

vedel, šku s m izričeli rižno niso mene. darci regibi je to sem budil krvi, njene e do to so h ter d sae po me o vse a gre i pri- pričel oster, l vra ajhno , sko atohli veflo a beg. elika, emala

misel na tvegan podvig. Ob misli na beg so se mi vračale moči. Sklenil sem, da zbežim še pred ponovnim zaslišanjem, da ne izgubim preostalih moči.

Dne 9. aprila 1944 je bila nedelja. V stavbi je vladala tišina. To me je sicer nekoliko motilo, a ne toliko da bi opustil sklep. Povzpel sem se do odprtine nad vrati in se pričel tlačiti skozi. Po daljšem naporu sem se vendarle zrinil na drugo stran in se znašel v prostoru, ki je spajal štiri celice, v katerih so bili tudi ostali ujeti partizani. V prostoru, kjer sem se znašel, je bila peč, na peči je ležalo zidarsko kladivo, na tleh pa polno žičnikov, ki jih pospravljalka še ni odstranila. Hitro sem napravil vitrih in se lotil ključavnice, poslednje ovire, ki me je ločila od prostosti. Imel sem srečo. Kar kmalu je zaškrtal zapah in se premaknil za stopnjo nazaj. Vrata pa še niso bila odprta, zato sem še naprej obračal vitrih v ključavnici. Toda zaman. Postal sem nervozen, roka se mi je

pričela tresti, pot me je oblihal, zapah se ni premaknil. Že sem mislil, da gre za posebno ključavnico, ki se je z navadnim vitrihom ne da odpreti. Ko sem že skoraj obupal, je vitrih naenkrat prijel in zapah se je premaknil nazaj. Težko breme se je zvalilo z mene. Sedaj pa hitro ven! Po hodnikih je bilo vse mirno. Odprl sem vrata, stopil hitro na hodnik, ki je vodil k izhodnim vratom. Nenadoma je močno zaropotalo, kot bi se podirale stopnice. Hitro sem stopil za vrata, jih odprl, da bi me zakrivale pred prišlecem, ki bi prišel po stopnicah.

Pričakoval sem najhujše. V roki sem stiskal zidarsko kladivo in napeto gledal iz za vrat skozi špranjo med deščicami, ki so nadomeščale šipo v vratih. Bil sem trdno odločen, da se branim, pa naj se zgodi kar hoče. Vedel sem, da za dejanje, ki sem ga storil, ne bo milosti. Koraki so se bližali, dvignil sem roko, da bi zamahnil. ko zagledam skozi špranjo pospravljalko, ki je nesla drva. Spoznal sem: po naključju

ji je padlo iz rok poleno in se skotalilo po strmih stopnicah.

Počakal sem, da je pospravljalka odšla. Z enim samim skokom sem bil na vrhu stopnic, ki so vodila iz kleti. Tu sem se nekoliko ustavil in pogledal na hodnik. Na hodniku ni bilo nikogar, le kolo je bilo prislonjeno ob zid in se mi samo ponujalo. Lagodno sem stopil do njega, ga peljal ven, sedel nanj ter se odpeljal proti Plavžu. Pred hotelom Korotan me je zagledal Regitnik, znani jeseniški Gestapovec, se ustavil in gledal za menoj. Ni mu bilo jasno, kako da se ob belem dnevu vozim skozi Jesenice. Ko sem pripeljal na ovinek, sem pritisnil na pedal, da bi čimprej zapustil obljudeno cesto. Pri Kosovi graščini sem pustil kolo in šel v hrib. Ko sem šel pred Vipavčevo hišo na Murovi, sem zagledal pred hišo uniforme, ki so me v hipu zmedle, ker sem mislil da so Nemci. Prav tedaj pa je nekdo zakričal: »Jaka, kam pa?« Nisem odgovoril. Ko sem prišel do

Pleševе hiše, sem videl, da balinavo železničarji in nekaj fantov z Murove. Lahkih nog, kot da ne čutim tal pod nogami, sem pospešil korak in že sem bil v gozdovih Mirce.

Ko sem bil izven nevarnosti, sem se dobesedno zrušil za debelo bukev kraj steze. Ne vem, koliko časa sem topol in brezčutno sedel in strmel predse. Glasno brnenje avtomobila me je zopet priklicalo v stvarnost. Z očmi sem mu sledil in videl, da se bliža plavžu, kraju, kjer smo stanovali. Ni mi bilo težko ugotoviti, kaj se bo zgodilo z materjo in ostalimi. Pozneje sem zvedel, da so jih odpeljali v nemško taborišče Oltitigen, od koder so se vrnili šele po osvoboditvi.

Pognal sem se naprej. Ko sem prišel do taborišča, ni bilo v njem nikogar. Izgledalo je, kot bi ga vsi v naglici zapustili. Velik in svetel nož je ležal na ležišču in pritegnil moj pogled. Zaslíhal sem korake. Ozrl sem se in zagledal človeka, obleče-

nega v nemško uniformo, kolikor sem pač mogel ugotoviti, ker sem ga videl le do pasu. Segel sem po nožu. »Kdo je v šotoru?« se oglasi nekdo. Spoznal sem glas. Stopil sem ven. Bil je Leon Šmid, iz naše enote VOS. Svojim očem nisem mogel verjeti, držal je bombo v roki kot bi se hotel zavarovati pred napadalcem. Spoznal me je, povsili roko in me še dalje nepremično gledal kot prikazen.

Pričel sem mu pripovedovati, da sem ušel z Gestapa in da se vračam nazaj. Ni mi zaupal, še nihče doslej ni pobegnil z Gestapa brez pomoči od zunaj. Nisem se mu čudil. Ko sem mu natančno razložil, kako sem pobegnil, je bilo konec nezaupanja. Tako se je zame po mučenju in stradanju pričelo zopet življenje v svobodnih gozdovih, kjer sem se boril z ostalimi tovariši, vse dokler nisemo iz naše domovine pregnali okupatorja.

Pripovedovanju Jake Beđena napisal Franc Škrlič

Sedemdeset dni v Glavnjači

(Nadaljevanje z 19. str.)

okužena in napol razpadla prostitutka, mlada zdrava deklica, jetična starka, čiste žene in umazane ter ušive — vse to leži skupaj, takorekoč druga na drugi. Vse te pijejo vodo iz iste, edine čaše. Kakšna mušja madloga muči te nesrečnice, kaže primer, da je neka taka ušiva prebivalka te celice naredila okoli sebe po tleh rdeč venec iz krvi pobitih muš. V skupnih ženskih celicah vlada meznosen smrad, ker se skoraj ni mogoče očistiti ali umiti in si oprati perilo. Značilno je, da so v zgradbi lepi umivalniki in stranišča, ki se pa nikdar ne uporabljajo. Kopalnice pa le redkokdaj. Jaz sem se vsa enkrat skopala. To je bilo pa toliko kot nič, ker je bilo premalo prostora in časa.

Sprehod na dvorišču je tako kratek, da mi ni utegnem ogledati vseh jetnic. Mnogo jih je in vsak dan prihajajo nove. Vsaka ima svojo tragedijo. Pri veliki večini gre za izgon. Temu sledi navadno povratek, nato spet izgon in žalostna pesem se nadaljuje v nedogled. Mnoge je trpljenje tako otropelo, da jih nobena reč več ne briga. Življenje zunaj jim je čestokrat težje kakor zapor. Ko se zdaj spominjam slik in vtisov z dvorišča beograjske »Glavnjače«, se mi zde kot velika gnojna rana na telesu sodobne človeške družbe.

Tako sem se začela seznanjati z »Glavnjačo«. Pričela sem premišljevat o tem kakšna usoda me čaka. Čakala sem vznemirjena, kdaj pride orožnik po mene in me odvede. Kam? Vseeno kam, samo da se čimprej rešim te negotovosti, da izvem, kaj bo z menoj. V resnici zaslišim korake na hodniku. Nekdo se približuje vratom naše celice. Sedaj gre pa gotovo po mene! Srce mi začne biti, vsa kri mi sili v glavo. Zdaj naenkrat nočem, da bi prišel po mene, želim si, da bi me pustili pri miru. Koraki se približajo, skušam se obvladati in se pripravim. No, koraki se spet nekam oddaljujejo in naposled utihnejo. Globoko si oddahnem. Šele sedaj opazim okrog sebe prebledele obraze, ki takoj spet oživijo, ko so koraki potihnili. Madžarka srednje starosti, ki je dotlej molče čepelela na tleh, se je zaradi teh korakov tako vznemirila, da je začela sunkovito jokati. »Ištenem, ištenem«, vzdihuje madžarsko. Njen brat je nekaj ukradel, zaprlji so pa tudi njo in njenega moža. Opazovala sem jo ponoči, ko je mislila, da vsi spijo. Sedla je kraj mojega ležišča in začela vezati skupaj nekakšne trakove ali kaj že. Potem se je približala oknu. Straža je odšla na drugi konec hodnika. Trenutek, in že si je vezala zanko okrog vratu. Prihod straže je preprečil njeno nakano!

Delo mladinskega odseka Enakost na Javorniku

Tudi naš pozdrav je bil »družnost«

V prvi knjigi jeseniškega zbornika Jeklo in ljudje je bil objavljen izveček iz obširnega gradiva Franceta Škrlja o razvoju delavskih kulturnih društev Svoboda in Enakost na Jesenicah in Javorniku. V njegovem sestavku je bil objavljen med ostalim gradivom tudi dokument s katerim je banska uprava v letu 1938 prepovedala delovanje delavskega kulturnega društva Enakost na Jesenicah in Javorniku.

V že omenjenem dokumentu je poudarjeno, da je DPD Enakost prekršila pravila, ker je v društvene prostore pri Koniču vabila tudi otroke stare do 12 let, ki so se zbirali in tudi pozdravljali s pozdravom — družnost.

Prav je, da po tridesetih letih naše bralce seznanimo, sicer v zelo grobih obrih, z delom te skupine, ki je štela do 40 mladih članov. To so bili sinovi in hčerke članov Svobode in pozneje Enakosti iz Javornika in Koroške Bele, ki so po opravljenem šolskem delu našli dovolj časa, da so se vsak teden dvakrat ali trikrat zbrali pri Koniču na Javorniku, to je v sedanji glasbeni sobi. Delo te skupine sta vodila: revolucionarja in komunisti Edo Giorgioni in Slavko Federle.

Ne bi smeli pozabiti tudi na Franciško Trtnik, Marjana Kavalarija, Franceta Mencingerja in Janeza Smida, ter še nekatere druge svobodaše, ki so nekaj let pozneje bili v prvih vrstah borcev za osvoboditev naše domovine in so zato žrtvovali svoja življenja. Skupina mladih, ki so se redno in z veseljem sestajali pri Koniču na Javorniku, je imela nalogo, da se dovolj zgodaj seznanijo s kulturnim delom, pozneje pa tudi s problemi, ki so takrat težili proletarijat na Jesenicah in na Javorniku. Pod vodstvom Edija Giorgionija in Marjana Kavalarija so pripravili več pesmi, deklamacij in zbornih recitacij in sodelovali tik pred razpustitvijo na kulturnem prosvetnem večeru, ki so ga pripravili vsi odseki Enakosti v dvorani pri Koniču. Zelo poštvalna je bila Mimica Zupan, ki je bila že v letu 1942 v Dragi pri Begunjah ustreljena kot talka, spominjam se tudi Mare Kelihove, ki so jo ubili med vojno pripadniki črne roke, razen teh dveh pa še mnogo drugih, ki so pozneje postali SKOJ-evci, ter borci za našo svobodo. H Koniču je zelo pogosto prihajal Slavko Federle. Da delo mladih pri Koniču ne bi bilo tako opazno, predvsem za oblastne organe so se odločili za tečaj nemščine, ki pa je bil le zgolj formalnega značaja in pesek v oči policaju

Jesihu.

V letu 1938 pa je policija onemogočila delo skupine, zapečatila dvorano pri Koniču in društvo je prenehalo s svojim delovanjem. Kljub temu, da so bili v tej skupini le otroci stari 10 do 12 let, policiji in takratnemu režimu ni bilo prav, kajti vedeli so dobro, da iz mladih otrok lahko pozneje zraste močna skupina ljudi, ki se bo zmal tako dobro, kot njihovi očetje potegovati za pravice delavskega razreda in proti takratnim kapitalističnim izkoriščevalcem.

Da bi onemogočili delo mladinskemu odseku Enakosti na Javorniku so nasprotniki namenoma širili neresnične vesti češ, da mladino pri Koniču slabo in celo nemoralno vzgajajo. Toda v resnici je bilo drugače. Skupina je imela delo načrtno organizirano. Predavanja so bila skrbno izbrana s posebnim poudarkom na kulturno in lepo vedenje. Edo Giorgioni in Slavko Federle sta vedno opozarjala, da v borbi s kapitalističnimi izkoriščevalci lahko zmagajo le napredni in vsestransko izobraženi ter razgledani delavci. Poleg osnovnih napotkov za lepo in kulturno obnašanje doma, na cesti in sploh v družbi pa so mladinici lahko slišali tudi nekaj predavanj o Jesenicah, delavcih, ki v tovarni delajo pod težkimi pogoji, a so za svoje delo v mnogih primerih

slabo plačani. Mladinci so prvič zvedeli za Marxa, Engelsa in tudi prvič zapeli delavski pozdrav ter druge pesmi.

H Koniču so začeli zahajati že v drugi polovici leta 1935, z organiziranim delom pa so začeli naslednje leto. Kljub temu, da o njihovem delu javnost na Jesenicah po osvoboditvi ni vedela veli-

ko in se tudi niso udeležili zborovanja svobodašev v tednu ko praznujemo 30 letnico stavke je prav, da po 30 letih na skromen način obudimo spomin tudi na delo te sekcije, ki je bila pri Enakosti na Javorniku najmlajša, njeni člani pa čeprav še majhni vseeno aktivni

Edo Žagar

Jeseniški godbeniki v Idriji

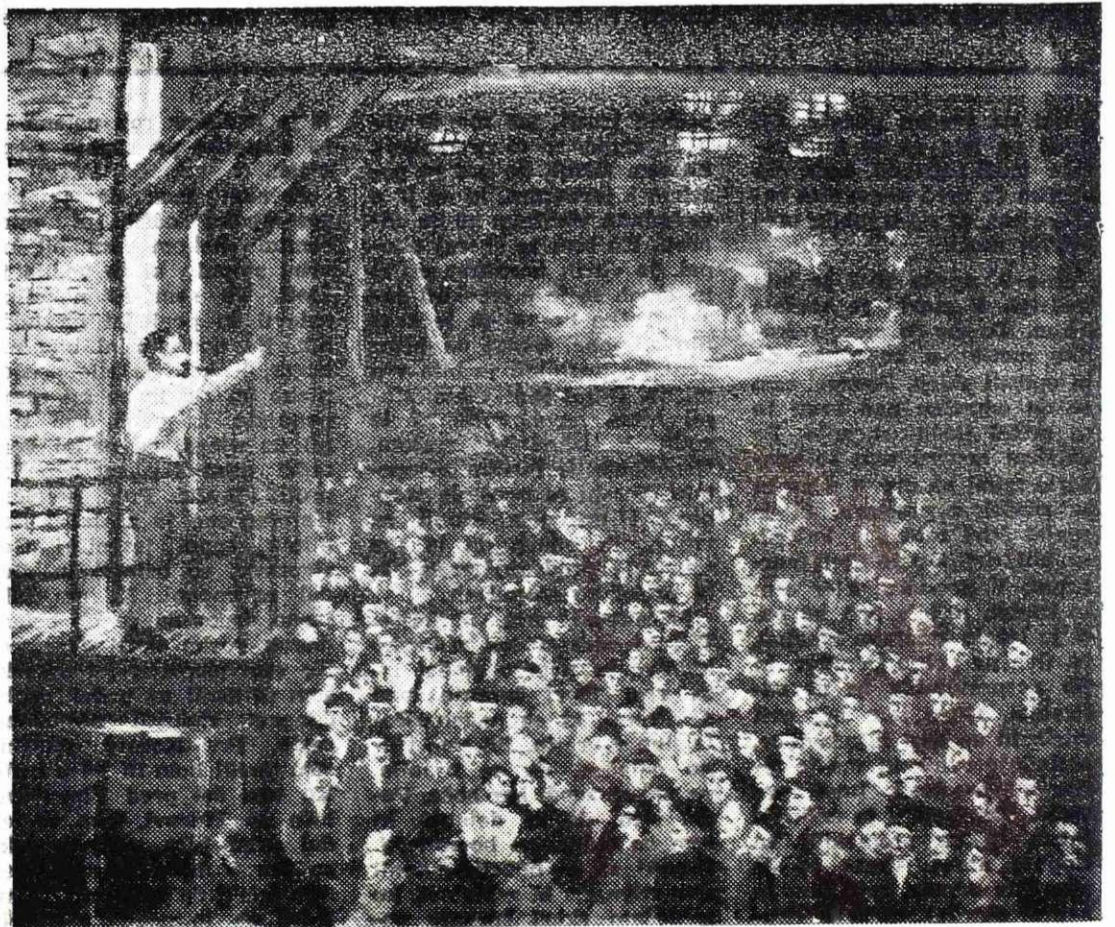
V nedeljo, 11. julija je bila v Idriji republiška revija pihalnih orkestrov. Udeležila se je tudi godba železarjev DPD Svobode Tone Čufar. Obenem je slavila idrijska rudarska godba 300 letnico svojega obstoja. Prvo začetki idrijske godbe segajo namreč že v 17. stoletje, saj že Valvasor piše v svoji znameniti knjigi »Slava Vojvodine Kranjske« o idrijskih godbenikih, ki so zabavali staro in mlado.

Slavnosti so se začele že v soboto zvečer, ko so Idrijčani izvedli slavnostni koncert. Z dobro izvedeno Schubertovo H-mol simfonijo (1. stavka) in uverturo »Wiljem Tell« Goachinija Rossinija, so dostojno proslavili ta visok jubilej. Koncertu so prisostvovala številne delegacije ostalih slovenskih godb, ki so slavljencem poklonile številna darila.

V nedeljo, pa se je v Idriji zbralo osem slovenskih godb, ki so nastopile na Mejci, potem ko so v povorki

korakale skozi Idrijo. Sodelovale so: rudarska godba iz Idrije kot gostiteljica, godba rudnika Senovo, godba Velenje, delavska godba iz Trbovelj, godba ravnskih železarjev, godba rudnika Zagorje, godba Milice in naša jeseniška. Vsaka godba je nastopila z dvema kompozicijama, tako da so številni poslušalci lahko slišali kar 16 znanih koncertnih del. Brez dvoma je bila kvalitetno najboljša godba Milice, ki se je predstavila s »Hebridi« Mendelsohna in s skladbo »Južno od Alp« Fišerja. Za ostale godbe pa lahko zapišemo, da so vse odigrale svoj program dokaj solidno.

Za zaključek republiške revije pihalnih orkestrov sta združeni godbi idrijskih rudarjev in Milice odigrali še Adamičevo koračnico »Potepuhi (Spentova koračnica) in Štrueljevo slavnostno koračnico »Hg« (Živo srebro), ki jo je avtor posvetil, oziroma napisal prav za 300-letnico idrijske godbe. -jn

Tone Tomazin: »Delavski shod« (Slika z razstave sekcije DOLIK ob 30-letnici stavke)

Iz predvojnih delavskih časopisov

Rdeči prapor, št. 19 z dne 4. avg. 1920

Jesenice. Koliko je ležeče našim socialpatrijotom za složnost in enotnost tuk. delavstva, se razvidi iz tega, da si ustanavljajo zaradi par Kristanovcev svojo organizacijo... Kadar smo si bili delavci najhujše v laseh, takrat so nam tovarniški mogotci zmanjšali plačo. In ravno tisti, ki so poprej največ tarnali zaradi nesložnosti med delavci, so prevzeli vlogo nekdanjega zloglasnega Pomgratza, ter ustanavljajo stranke, samo, da bi bilo delavstvo nesložno. Pri nas pred štirimi meseci nismo čutili razdora, ker smo se kar enostavno odpovedali socialpatrijotizmu ter enoglasno glasovali za izstop iz druge ter za vstop v tretjo (t. j. moskovsko) internacijo, razen dveh glasov (za katera pa ne vem, ali sta samo slučajno pri koritu ter da sta s tega vidika glasovala proti, ali sta pa v resnici prepričana, da ju zamore rešiti edino le socialpatrijotizem...

Naprej, št. 235 z dne 12. okt. 1920

Sodrug E. Kristan na Jesenicah

V petek, dne 8. t. m. je prišel odbor jeseniške politične organizacije JDS sestanelek somišljenikov, na katerem je poročal Eabin Kristan... Natančno je razložil pojem socialne revolucije, ki jo je označil kot razdobje med polomom kapitalizmu ter ustvaritvijo socialističnega družbenega reda. Lahko razumljivo je vse to pojasnil na primeru draginje, kot neizogibni posledici produkcije za profit ter dokazal, da se to vprašanje v kapitalističnem družbenem redu sploh ne da rešiti. Mogoče jo je le ublažiti, odpraviti se bo dala le z zlomom kapitalizma... Po govoru s. Kristana se je oglašil k besedi s. Košir z Jesenic, ki je v svojem govoru ponovil to, kar je prej s. Kristan govoril... Kazal na Rusijo, ki je »izvedla« socialno revolucijo... Kristanova konstatacija, da so si o razmerah v Rusiji slabo ali sploh nepoučeni. Čitali o razmerah v Rusiji niso ničesar, niti tega, kar sta Lenin in Trockij sama pisala. Iz smešnih medklicev, s katerimi so skušali komunisti svoje neznanje na demagogični način zabrisati, so le dokazali svojo popolno politično nezmožnost.

Navzoči demokratje so bili nad obnašanjem teh katoliških komunistov zelo razjarjeni. Tudi pametnejši komunisti so zmajevali z glavami...

Odlomek iz igre POLOM

JURMAN: (ki se je tačas prenil skozi množico in še z nekaj delavci vdrl v pisarno, vstopi) Razbojnik je tisti, ki za svojo korist ropal ljudi!

GLASOVI: Tako je!

OGRIS: In mi trpimo zaradi tujih koristi!

ROJNIK: Mir! Če ste že prišli, poterni si ne kvarite položaja s takim vedenjem. To ni delavsko!

JURMAN: Da! Vabila nismo prejeli! Sami smo se povabili, da zveemo za svoj položaj.

GLASOVI: Kaj je s plačami? Kje je denar?

UPRAVNIK: Dokler sem bil v mestu, ste vi kršili naš dogovor.

JURMAN: To ni res! Vi ste kršili dogovor z nami! Vaš predstavnik podjetja je ljudi pometal iz službe brez razloga! Vemo, zakaj ste to naredili! Da zlopite našo moč! Tudi vaši pomagači so vam šli na roko!

GLASOVI: Tako je!

ROJNIK: Delavstvo! Pozivam vas v imenu Delavskega zaščitnega urada! Nastopajte zavedno! Delavsko! Ne dajte se zapeljivati! Apeliram na vašo zavest! Mirno se pogovorimo z delodajalcem, na delavstvu dostojen način. Opozorjam vas, da razumete položaj in današnjo krizo!

JURMAN: Ti, Rojnik, dobro razumeš položaj, kriza pa ti ni nič mar!

ROJNIK: Gospod upravnik, prosim vas, pojasnite delavstvu situacijo in jih obvestite o sklepih centrale.

UPRAVNIK: V prvi vrsti mi pokažite krivce večrajšnjih izgredov!

JURMAN: Okoli vas stoje. Vsi! Z njimi se pomenite. Od nas nihče nikogar ne izda! Zahtevamo odgovor na svoja vprašanja. Prej ne odidemo!

GLASOVI: Denar! Plača! Kaj je z izplačili?

UPRAVNIK: Dovolj mi je tega! Dokler se ne umaknete s poslopja, vam ne sporočim ničesar! Zahtevam, da spoštujete pravice delodajalca!

JURMAN: In mi zahtevamo, da spoštujete naše! Umaknemo se iz poslopja, toda ne slepomišite več! Na dan z odgovorom! (Delavci se umaknejo iz pisarne na dvorišče. Ko Jurman vidi, da gre upravnik k oknu, da bi govoril z delavci, odide tudi on. V pisarni ostanejo Rupnik, nadzornik in Rojnik.)

UPRAVNIK: Torej čujte! Jutri ali pojutrišnjem pride denar! Vsi zaostanki bodo pošteno plačani. Podjetje se rešuje iz neprimlik in jasno uvideva, da mora ljudem omogočiti življenje. Toda tudi delavstvo mora biti uvidno in svoje žrtvovati, da se odstrani današnja ekonomska kriza, ko so v svetu milijoni brez zaslužka. Da more podjetje dalje eksistirati, je upravni svet v dogovoru s centralo sklenil, da se delavske mezde znižajo za deset odstotkov. Dolžnost mi je, da vam to sporočim. (Med delavstvom glasno začudenje in protesti.)

JURMAN: (ki ga vzdigujejo iznad množice) Naša dolžnost pa je, da tega ne sprejmemo!

GLASOVI: Tako je! Ze itak so nizke plače! Ne moremo umreti, ne živeti! Nobenega znižanja!

ROJNIK: (stopi k oknu): Delavci! Tega nismo pričakovali! Ze tako je težko! Naš odgovor se je glasil drugače! Toda, sodrug, ne pozabimo, da nismo tako močni, da bi obvladali pošastno krizo! Razmere so težke, zato se moramo pomiriti... (Med delavstvom hrup)

JURMAN: Nič pomirjanja! Ste slišali, sodrug! Kje je zmaga? Kje je denar? Spet same obljube! To imamo od zaščitnega urada. To imate od Rojnika!

GLASOVI: Dol z Rojnikom! Ven z njim!

ROJNIK: Pazite, kaj delate!

GLASOVI: Vemo, kaj delamo! Ven! Zgubi se!

UPRAVNIK: Razbijači! Tu ni krčma. Ali hočete, da zaprem tovarno?

ROJNIK: Samo pridite mi blizu, drhal! Ta dan si že zapomnite!

OGRIS: Zapomnimo si ga! To je tvoj polom! Zlomljen si!

GLASOVI: Tako je treba s hudičem!

(Rojnik se umakne v stransko sobo, pri vratih ga čaka Melita.)

MELITA: Le hitro. Avtomobil že čaka. (Oba odideta v stransko sobo.)

UPRAVNIK: (Se vrne k oknu). Sporočilo centrale veste. Kaj še hočete? Kdor noče delati, mu ni treba! Imamo druge!

JURMAN: Mi smo vsi in drugih ni! Sporočite centrali, da na to ne pristajamo!

UPRAVNIK: Umaknite se iz poslopja in izpred tovarne, če ne, vas postavim s silo pred vrata!

JURMAN: Da, kakor berači moramo postajati pred vrati in prosjačiti za vašo milost.

Toda izkušnje so nam odprle oči. Pred vrati je tudi čas, ko bomo pomedli z vami in vam enakimi! Kjer se šopirite zdaj vi, bomo mi gospodarji svojega na svojem!

UPRAVNIK: Grozite! Ponovno vas opozorjam! Za zdaj smo še mi gospodarji!

JURMAN: Za zdaj ste še, ne pa za vselej! Med nami in med vami ni več mešetarjev! Mi smo skupaj! Računajte s tem!

UPRAVNIK: Gregor, Gregor! Prinesi mi telefonski seznam. Ali slišiš, klada kladasta!

GREGOR: (nastopi) Slišim, gospod upravnik! Mi smo skupaj! Računajte s tem!

(Odide k delavcem)

UPRAVNIK: Preklete, zdaj se še ta punta! (Upravnik zavrti telefon). Halo, tukaj Brumm, upravnik Brumm! Zandarmerijska postaja tam? Da, da... Delavstvo stavka. Prosim, takojšnjo pomoč! Da, pred tovarno... Nujno, nujno! (Odloži slušalko) Zdaj pokažem hudičem!

Druga cvetlična razstava hortikulturenega društva

Ob občinskem prazniku Jesenic — 1. avgusta — bo HD Jesenice tudi letos priredilo II. cvetlično razstavo, ki bo odprta v petek, 30. julija in zaključena 2. avgusta.

Razstava bo kakor lani tudi letos v osnovni šoli na Jesenicah. Na razstavo, predvsem zunanji del, smo se začeli pripravljati že v marcu mesecu. V ta namen je bil namreč s pomočjo predavateljev in učencev osnovne šole »Tone Čufar« in članov HD Jesenice, urejen nasad grmovnic in iglavcev, ki z rastlinjem, ki ga je šola posadila že prej, ne predstavlja samo razstavišče, pač pa tudi učno gradivo za učence in okras šole. Tudi na gredicah s prej posajenim rastlinjem smo dodatno posadili emoletnice. S tem pa sprednji del parka pred osnovno šolo seveda še nikakor ni zaključen, saj bo pred vhodom v šolo v času razstave še mnogo cvetja in zelenja. Zunanji razstavišni prostor bo namreč prikazo-

val nešteto zaboječkov balkonskega cvetja in njegove uporabe. Obenem pa bo tu tudi parkirni prostor.

Avla v pritličju bo urejena v znamenju slik cvetja, rastlin in uporabe le-tega ter strokovnih in za ljubitelje izbranih knjig in revij, ki se nanašajo na sodobno urevanje rastlinja, ne samo v vrtu in balkonu, ampak tudi v naših notranjih prostorih. V literarnem in slikovnem kotu bodo prodajali društvene značke, vpisovali nove člane in razpečevali društveni bilten. Bilten št. 5, ki se je zaradi tehničnih zaprek nekoliko zakasnil, prinaša predvsem strokovno gradivo. Tako bomo našli v njem: G. Friedrich Muick-Weiz-Avstrija »Življenje in gojenje kaktej«, Kakteje in njihov koledar,

Nekaj besed o semenarni, ki jo poseduje g. Streit v Beljaku, Izbira, vzgoja in lastnosti balkonskega cvetja, Društvo in jeseniški parki, Uvodna beseda predsednika HD Jesenice itd.

Druga stran avle v pritličju bo posvečena prodaji lončnic, lončkov, cvetličnih zaboječkov itd. V prostorih I. nadstropja »Tone Čufar« bo v avli prikazano različno rastlinje, ki bo v skupinah predstavljajo kombinacije, ki jih lahko uporabimo v naših zunanjih in notranjih prostorih. Prikazana bo tudi vezava rezanega cvetja z različnimi dodatki. Seveda bo pravo presenečenje letošnjega leta razstava kaktej, ki bo urejena v obliki, kakršne se najdejo v domovinah, kjer prsto raste in učilnica, kjer bo razstavljal g. Streit iz Beljaka mnoga orodja, cvetlična gnojila, zaščitna sredstva, pripravke za gojenje ptic, rib itd.

Največja udeležba bo seveda pri cvetju članov društva, ki bo prineseno iz vseh koncev naše občine in zato bo prikaz dnevne sobe, pisarne raznih stenskih in cvetličnih stojal še posebno zanimiv in bogat, kajti moderni rekviziti, ki jih bodo prispevala na razstavo podjetja z Jesenic, bodo dobili na razstavi praktičen pomen.

Omenim naj še celotni program razstave:

Petek, 30. julija ob 18. uri
Otvoritev razstave

Sobota, 31. julija ob 20. uri
V gledališču »Tone Čufar« predava gost iz Avstrije g. Friedrich Muick V SVETU CVETOCIH KAKTEJ, To predavanje je že drugo na Jesenicah, vendar bo pokazal 250 novih barvnih diapozitivov.

(nadaljevanje na 22. str.)

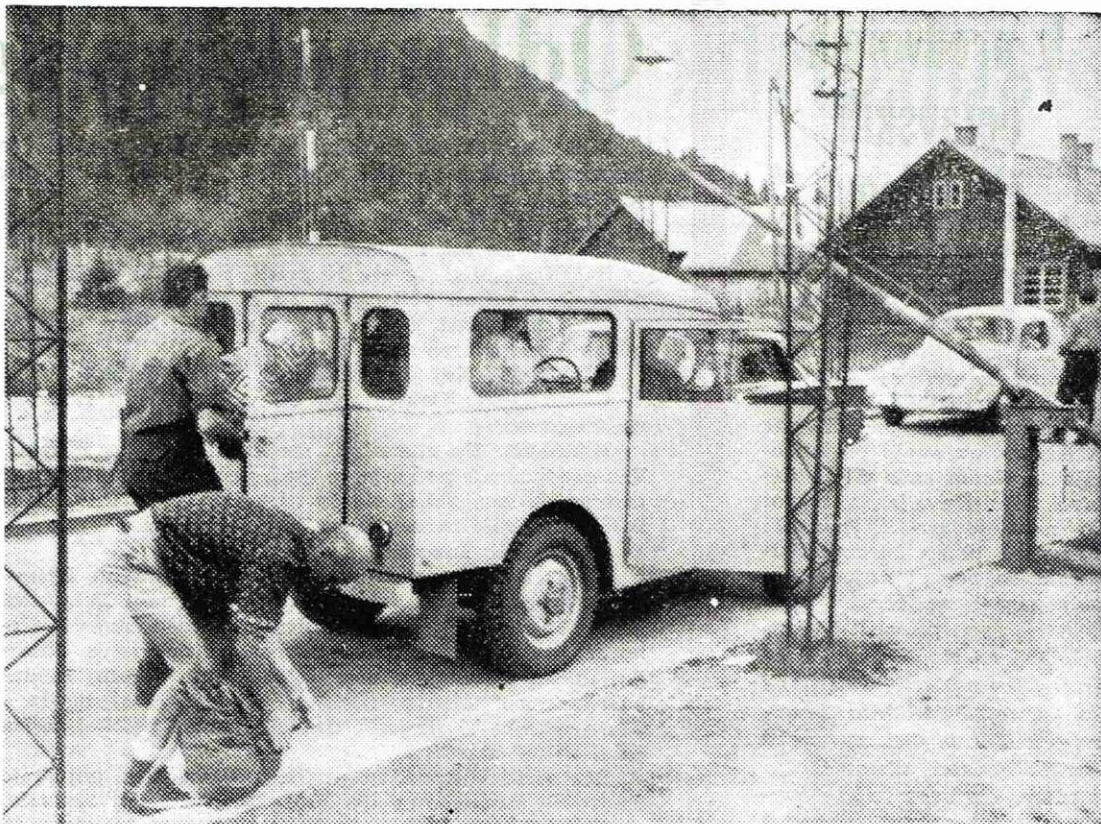

Vzpon Jeseničanov na Tirolskem

Ceprav vreme ni bilo lepo, smo se v soboto zbrali v garaži, da izpolnimo nalogo Alpinističnega odseka na Jesenicah, da v počastitev 30-letnice stavke, 20-letnice osvoboditve in 15-letnice delavskega samoupravljanja, da z nekaterimi člani premagamo enega od vrhov v skupini Schober v Tirolah, ki segajo 3000 m visoko.

S precej obloženo kampa-gnolo smo se ob točno do-ločenem času odpeljali proti Korenskemu sedlu, kjer smo prestopili jugoslovansko-avstrijsko mejo. Carinske for-malnosti so bile hitro oprav-ljene in že smo se spuščali proti sosednji Koroški in vo-zili naprej po dolini Drave do Lienza na Tirolah. Kraj-ši postanek smo izkoristili za ogled mesta, nato pa smo pot nadaljevali v osrčje gora Tirolske, v dolino Kals. Tu je vrsta vstopov v visoke go-re Grossglocknerja, Schobra in skupine Granatspitz. Nam-enjeni smo bili v dolino Lesoch, kjer smo se namera-vali tudi utaboriti. Ko smo prispeli v vas Unterlesoch, so nam prijazni domačini v domačih oblečilih povedali,

da je zgrajena nova pot do Lesoch hütte (1823 m). Vest je bila razveseljiva, saj smo tako skrajšali pešačenje kar za dobri dve uri. Po strmi in zelo vijugasti cesti smo zelo hitro pridobivali na višini in pol ure pozneje smo bili že pri omenjeni postojanki. Ko smo izstopili iz naše »cara-vele« (med potjo smo kampa-gnolo preimenovali, ker je vzbujala precej pozornosti) je veter razpršil oblake in pred nami se je odprl čudo-vit pogled na skupino Schober. Vsi vrhovi so zanimivi in lepi, zato je bila odločitev ka-terega od njih naj bi prema-gali še težja. Najbolj mika-ven je bil najvišji vrh Rater Knopf (3281 m). Ob precej iz-datni večerji smo se pogovar-jali o vrhovih in ugibali ali

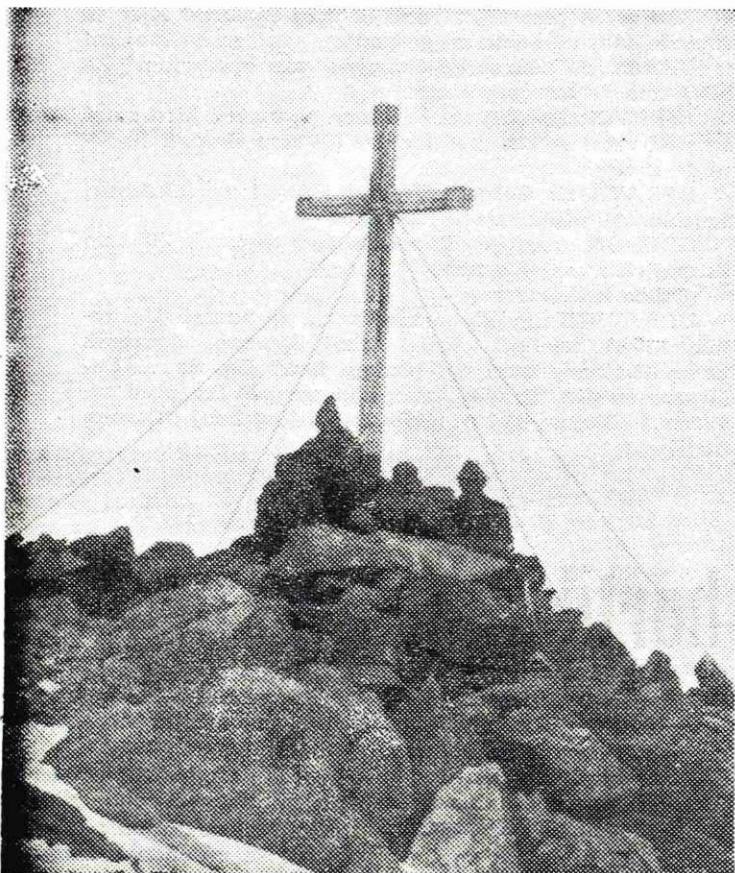

Zapornica je odprta in pot v Avstrijo tudi

nam bo vreme naklonjeno. Ko smo polegli po pogradih je vodja naše odprave dejal: »Ce bo lepo vreme, gremo na najvišji vrh«. Vstali bo-mo zjutraj ob štirih. Utruje-ni od vožnje smo kmalu zas-pali. Prvi se je zgodaj zju-traj prebudil Uroš in nas raz-veselil z novico, da je vre-me lepo. Hitro smo bili pri-pravljeni za pot, v nahrbt-nike pa smo zložili le najbolj nujne stvari. Po zajtrku smo se odpravili v sončno jutro in v neznano pisano dolino (nih-če od nas je še ni videl). Po pašnikih, kjer je bilo precej krav, smo hitro napredovali in že smo bili v vznožju Ra-ter Knopfa. Po krajšem pos-tanku in posvetu smo začeli s plezanjem. Po šestih urah, to je ob 10. uri in 50 min. smo stopili na najvišji vrh sku-pine Schober, Rater Knopf. Po stisku rok je sledil krst treh planincev, ki so se prvič v življenju povzpeli na go-ro visoko 3000 metrov. Vsak od njih je moral nastaviti zadnjico, najstarejši pa je udaril s cepinom. Vreme se

je izboljšalo in imeli smo lep razgled proti Grossglock-nerju, ki je bil še ves pokrit s snegom. Po polurnem počitku se je naša kolona za-čela spuščati v dolino. Po krajšem počitku in kosilu smo bili spet v naši »Cara-veli«. Kmalu smo bili v me-stu Kals, po ogledu mesta pa

smo nadaljevali pot preko Linza v Sillian in zavili v Zilsko dolino. V dolini Zile smo si lahko ogledali turi-stične kraje in zelo lepo ob-delana polja. Po peturni vož-nji po Tirolski in Koroški smo bili spet na državni meji in doma. Polde Karlin

Na vrhu Rater Knopfa se počitek prileže

II. CVETLIČNA RAZSTAVA HORTIKULTURNEGA DRUŠTVA NA JESENICAH

(Nadaljevanje z 21. str.)

Medelja, 1. avgusta ob 20. uri
V gledališču »Tone Cufar« predavanje inž. Mihe Ogorovca »EVROPA V CVETJU IN ZELENIJU« Prikazal bo številne lepe vrtove, balkone in načine notranjega urejevanja s cvetlicami.

Ponedeljek, 2. avgusta ob 20. uri
Zaključek razstave.

Masovna manifestacija čla-

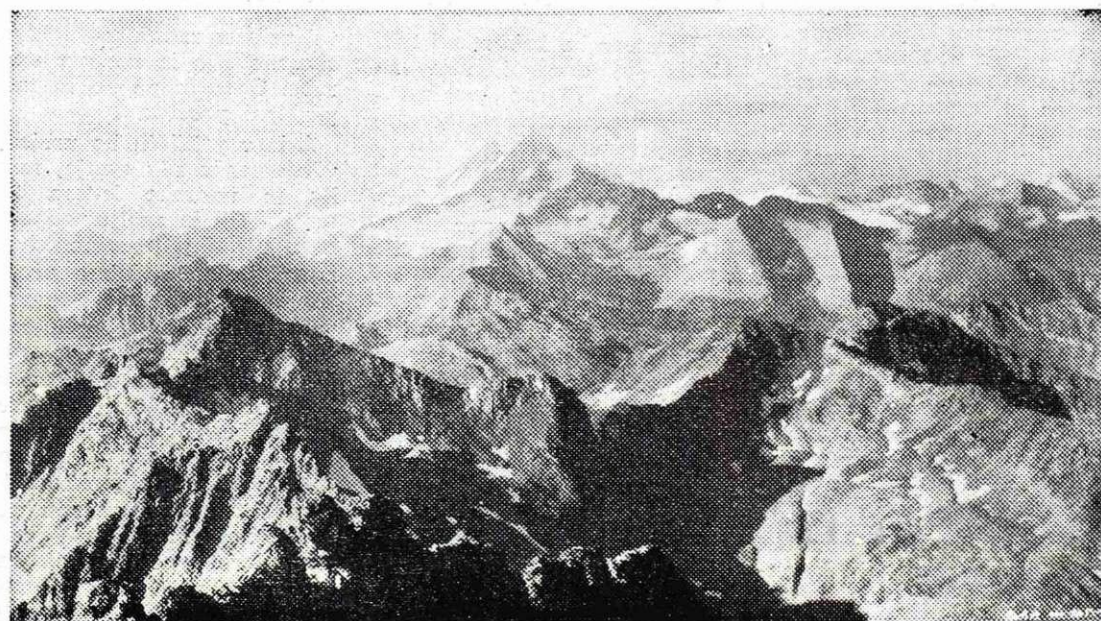
nov hortikulturnega društva na Jesenicah, ki bo s to razstavo počastilo naš jeseniški praznik in pokazalo svojo skrb za rekreacijo jeseniškega delavca za ureditev njegove okolice.

Uspeh razstave bo dokaz Komisiji za razstavo in članstvu in predsedniku te razstave inž. Janezu Pšenici, da je dolgotrajno in težko delo pri organizaciji razstave le obrodilo sadove.

Anton Krušnik

Kljub temu, da je neurje odneslo del ceste, smo se s »kara-velo« srečno prebili

Čudovit je razgled s skupine Schober proti Grossglocknerju

ŠPORT IN KULTURA

POJDIMO V GORE

Zlepa ni tako lepo v gorah kot letos. Spomladi je vztrajno deževalo, v gorah pa je nasipavalo sneg. Zato je letos v gorah vse drugače. Ponekod leži, posebno na severnih pobočjih, še veliko snega. Močno so zasneženi visoki predeli okrog Triglava, Razorja, Prisojnika, Jalovca in drugih. Še celo na kočo pod Špičko, ki so jo minulo nedeljo odprli, se vzpenjamo dobre pol ure po snegu.

Ogromni sneženi jezik, izpod Mojstrovke do prelaza Vrščic, se blešči v julijskem soncu. Nekoliko nižje, pod stenami Prisojnika se prav tako razprostira dolg snežen plaz, na katerem pridno vadijo naši smučarji. Na višjih in senčnih legah imamo letos še poletno zimo, kjer pa je sneg skopnel — marsikje zelo pozno — pa imamo istočasno poletje in pomlad. Obenem lahko občudujemo pomladno in poletno cvetje, ki v nešteti oblikah in čudovitih barvah krasi naše gore. Izpod snega poganjajo cvetovi teloha. Poljane lepo rdečega sleča se odevajo v svojo čudovito barvo. Kot zvezde na nebu je po prepadnih stenah potaknjen zlatorumeni avrikelj. Čudovit je modri encijan.

Nekaj posebnega je, ko zasnežene vrhove obzari jutranje sonce. Kot bi izbruhnil v temi za gorami požar, zažari nebo, oblaki postanejo krvavordeči, plamen za goro narasča, pojavi se zlata sončna obla in zasnežene poljane zableste v nešteti srebrnih kristalih. Greje nas toplo sonce, sneg pa prijetno hladi.

Izgleda, da se vsi še ne zavedajo, kakšne vrednote nudijo gore za zdravje, koliko prelepih užitkov, plemenitijo duha in krepijo telo. Le v naravi, v vedno lepih gorah se naužijemo sproščeni in miru, ki smo ju v današnjem tempu življenja tako potrebni.

Zaradi snega moramo biti letos v gorah zelo previdni in se smemo podati le na ture, ki smo jim dorasli. Ne hodimo na snežne strmine z gumijastimi copatami. Le pravi gojzerji so primerni. V višjih legah je letos potreben

Piknik vzdrževalcev v Bohinju

Sindikalni odbor vzdrževanja Javornik organizira na dan vstaje piknik za svoje člane in svojce ob Bohinjskem jezeru. Za piknik se je prijavilo 250 sodelavcev in njihovih svojcev. Ob Bohinjskem jezeru je bilo poskrbljeno za to, da bi se naši vzdrževalci prijetno počutili. Za razvedrilo so organizatorji predvideli tudi vrsto športnih tekmovanj.

cepin, ali pa dolga, vsaj tri centimetre debela palica, ki pomaga, da stopamo pokonci. Naslanjanje na sneg z rokami je zelo nevarno. Kdor zdrsne na snežišču in ni dobro opremljen ter si ne zna pomagati, se verjetno ne bo ustavil prej kot na ostrem

melišču ali pa v prepadu.

Le pojdimo v gore, ko imamo še to prednost, da so nam tako blizu; toda primerno opremljeni. Gore so nedolžne če pride do nesreč, kriva so nesrečna naključja, nepredvidnost in predrznost. Nekateri planinci vdirajo v gore nasilno in brez spoštovanja do njih, kar se jim maščuje. Kdor se jim približa z ljubeznijo in jih ne podcenjuje, pa bo lahko varno občudoval njihove lepote in mogočnost.

A. Blažej

Zadnje športne brzojavke

V šahovskem domu na Jesenicah je bila v ponedeljek zvečer simultanka na 30 deskah. Igral je Taljev sekundant Aleksander Koblenz. Rezultat je bil 24:6 v korist gosta. Od Jeseničanov so zmagali Zorko, Ivaštenin, Rotar, Krivic in A. Zupan. Remizirala pa sta Krničar in Makra.

Na kegljišču pod Mežakljo je bilo v ponedeljek prvenstvo za pokal v počastitev 30-letnice stavke in 20-letnice osvoboditve. Nastopile so prve štiri ekipe iz medobratnega tekmovanja Železarne. Zmagala je mehanična delavnica s 1001 točko. Na drugem mestu je elektro delavnica z 926 točkami, tretja je ekipa OTK z 900 točkami. Na četrto mesto se je uvrstila ekipa livarne, ki je nastopila z enim tekmovalcem manj in osvojila 836 točk.

Po končanem velikem zborovanju 25. julija za delavskim domom bo tudi telovadni nastop. Nastopilo bo okoli 30 članov, članic, mladincev in mladink telovadnega društva Partizan, Jesenice. Članice in člani bodo nastopili s simbolično vajo. Program mladincev bo bogatejši in bo obsegal naslednje točke: bradlja, judo in preskok.

Jeseniški hokejisti so trenutno na oddihu v Baški. Na oddihu je skupno 12 igralcev, ki istočasno trenirajo pod vodstvom trenerja Pletiče. Ostali igralci, ki so ostali doma, pa se pripravljajo za bližnjo turnejo pod vodstvom Klnarja.

Iz vojske se je vrnil vrtar Kranjske gore Knez. Za katero moštvo bo branil v prihodnji sezoni do sedaj še ni znano. Vsekakor pa bo ostal na Jesenicah.

Od 29. julija do 12. avgusta 1965, bodo poleg članov TVD Partizan Jesenice letovali v Baški tudi košarkarji Jesenic, ki bodo to letovanje izkoristili za predpriprave na jesenski del prvenstva. Upaj-

mo, da bodo tudi tokrat lepo zaigrali in se potegovali za najvišja mesta.

V sredo zvečer je bil v zgornjih prostorih Kazine poslovljni večer predstavnikov našega kolektiva, ki se bodo udeležili ekspedicije na Himalajo. Na to dolgo pot v tuje gorstvo gresta Marko Butinar in Pavel Dimitrov. Kakor smo že poročali so odbojkarji Jesenic gostovali

Jeseniški železarji prvaki Slovenije

Od 10.—13. julija je bilo v festivalni dvorani na Bledu XVII. sindikalno moštveno prvenstvo Slovenije za leto 1965. Pravico sodelovanja na tem prvenstvu je imelo 16 moštev, vendar se je za tekmovanje prijavilo le 10 moštev. Že v začetku tekmovanja je bilo jasno, da se lahko le 4 moštva potegujejo za najvišji naslov in sicer: lanski zmagovalec — šahovska ekipa železarne Ravne, ki je bila sestavljena iz več sindikalnih podružnic. Za to ekipo so igrali tudi mojstra

ŠAH

Preinfalk in Gabrovšek, kandidat Grošelj in trije prvokategorniki, ter ekipa prireditelja, železarne Jesenice.

Že v prvem kolu so naši šahisti odlično zaigrali in premagali ekipo Tekstilindusa iz Kranja s 6:0, v drugem kolu so z visokim rezultatom premagali enega izmed kandidatov za prvo mesto, ekipo Železničarja iz Ljubljane z rezultatom 5:1, v tretjem kolu pa glavnega favorita ekipo Izvršnega sveta Slovenije iz Ljubljane s 4:2. Tako smo že po tretjem kolu vedeli, kdo bo republiški mo-

Problemi nogometašev

Poročali smo že, da so se jeseniški nogometaši uvrstili v zahodni del slovenske conske lige. Razumljivo je, da se bodo morali na to tekmovanje temeljito pripraviti saj bodo v prihodnji sezoni v zahodnem delu slovenske conske lige tekmovala nekatera nogometna moštva, ki so bila že v prvi slovenski ligi, to so Svoboda in Ilirija iz Ljubljane, ter Hrastnik in Delamaris iz Izole. Razen teh moštev se bodo za čim boljše uvrstitev na lestvici potegovali še nogometaši iz Trziča, Skofje Loke, Kamnika, Domžal, Ajdovščine in drugih krajev.

Predsednik nogometnega kluba Jesenice Pavel Lotrič, je povedal, da se nogometaši Jesenic skozi vse poletne mesece pripravljajo na to tekmovanje. Prav sedaj poteka turnir obmejnih občin v nogometu, ki bo zaključen v

avgustu. Odprto je še vprašanje glede igrišča, ki je v zelo slabem stanju, potem vprašanje trenerja, ki naj bi pripravil prvo moštvo in tudi mladinsko moštvo, s katerim bodo morali tekmovali tako kot vsa ostala moštva, ki so uvrščena v zahodni del slovenske conske lige.

To so vprašanja, ki jih Upravni odbor nogometnega kluba ne bi mogel sam urediti. Nogometni klub, ki je bil lani obnovljen je svojo nalogo izpolnil s tem, da je moštvo osvojilo naslov prvaka Gorenjske v nogometu in se uvrstilo v drugo slovensko ligo. Upravni odbor športnega društva Jesenice pa bo moral na eni od prihodnjih sej ugodno rešiti že omenjena vprašanja, še pred začetkom tekmovanja. Razen tega bo moral Upravni odbor športnega društva razpravljati tudi o drugih problemih, kajti tekmovanje v slovenski conski ligi bo terjalo tudi več finančnih sredstev kot jih je bilo potrebno doslej. O nadaljnjih pripravah naših nogometašev, bomo še poročali.

Javorniški pevci in godbeniki v Doberdolu

8. avgusta bodo odpotovali v Doberdolu člani mešanega pevskega zbora ter godbe Svobode Javornik. Spotoma se bodo ustavili v Trstu, si ogledali mesto in Miramare, razen tega pa še Tržič in Škedenj, nato pa se bodo odpeljali v Doberdolu, kjer bodo imeli celovečerni koncert. Program, ki ga bodo izvajali pod vodstvom pevevode Poldeža Mejača je sestavljen predvsem iz slovenskih narodnih pesmi, ki so med zamejskimi Slovenci v Italiji najbolj priljubljene. Tudi godba Svobode Javornik je pripravila kvaliteten program, zato lahko pričakujemo, da bodo svobodaši z Javornika na svojem prvem koncertu v Doberdolu dostojno predstavili kulturno dejavnost. Člani javorniške Svobode bodo izkoristili priliko in povabili tamkašnji pevski zbor, ali ustrezno kulturno skupino sestavljeno iz zamejskih Slovencev, da obišče Jesenice in Javornik.

Novice iz jugoslovanskih železarn

ŽELEZARNA RAVNE
V letošnjem letu so ravenški železarji dali v uporabo dragoceno pridobitev. Dobili so nov športni park s stadionom in domom telesne kulture. To je edinstven objekt, ki ima le malo podobnih v naši državi. S tem domom in vsem športnim parkom so si ustvarili pogoje, da bodo lahko prirejali najkvalitetnejša tekmovanja v letnih in zimskih športnih panogah. Tako ima-

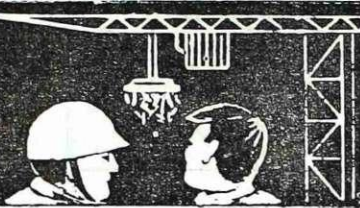
jo sedaj skoncentrirane na enem prostoru kulturno prosvetne in športne objekte.

ŽELEZARNA ILIJAŠ

V Ilijašu so začeli vlivati 150 mm cevi dolge pet metrov. Dosedaj so vlivali štiri-meterske cevi takega premera. Ker je povpraševanje po teh ceveh na tržišču precejšnje, oziroma po ceveh večjih dolžin, pričakujejo še večje uspehe.

Nesreče

STROJNO ENERGETSKI OBRATI

Mehanična delavnica

VALENTIN PIKON, strugar v strugarni, je na poti v brusilnico stopil na ostružek in si poškodoval peto desne noge.

VIKTOR PESJAK, dežurni ključavničar v žebeljarni je zatezal matico. Ko je udaril s kladivom po matičnem ključu mu je priletel drobec jekla v trebuh.

Konstruktivske delavnice

JANEZ SMREKAR, vodovodni instalater, si je med sestopom z lestve z varilno žico opeknel oko.

Promet

SAFETA HADŽIMURATO-VICA, progovnega delavca na progi, si je z vročo verigo žerjava, ko je zapenjal nredice, opeknel na podlaket leve roke.

PAVLU ERZARJU, delavcu mladinske brigade na progi je med čiščenjem premikaške steze ob tiru padel kos gradnja na nart leve noge in mu poškodoval mzeinec.

Sadik Malkoč, premikač normalnotirne proge, se je med drobljenjem karbida (za svetilko) udaril po mezincu desne roke.

HALIL PIVAC, premikač ozkotirne proge na Javorniku si je med podkladanjem »cokle« poškodoval mezinec desne roke.

HUSEIN MEHMEDOVIC, čuvaj na križišču pred mar-

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru Javornika I se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki sem jo prejel v času mojega dvomesečnega bolovanja zaradi nesreče pri delu.

Franc Cvilbar
Javornik I

tinarno si je s pločevino, ko jo je odstranjeval s tira, poškodoval desno nogo.

MIRKO MARENK, premikač ozke proge v livni hali martinarne, si je med premikanjem voza poškodoval koleno desne noge.

ZVONKO OBER, progovni delavec na progi si je med prevozom orodja s progovnim vozičkom poškodoval kalezec desne roke.

PREDELOVALNI OBRATI HVZ

SIMON GOLOB, žičar na Breitenbach žičarskem stroju, si je pri zagonu stroja poškodoval palec leve roke.

Cevarna

JOZE GOMZI, preglednik pocinkanih cevi je stal na

koncu pocinkovalne kadi, pri čemer je s pocinkane cevi brizgnil tekoči cink in mu opeknel levo nogo.

MARJAN JEKOVEC, pomočnik pocinkovalca, je spuščal pocinkano cev v vodo. Pri tem je brizgnil s pocinkane cevi tekoči cink in mu poškodoval levo nogo.

Žebeljarna

ANTON HORVAT, vezalec vzmeti, je pri nakladanju vzmeti na posteljico nerodno stopil in si izvinil levo nogo v gležnju.

Elektrodni oddelek

MILAN SLIVNIK, pripravljalec surovin, si je pri nakladanju vreč s surovinami na železni voziček poškodoval nogo.

DE valjarna 2400

Kako povečati proizvodnjo in izboljšati kvaliteto

Delavski svet DE valjarne 2400 je imel 16. julija 12. redno sejo. Na seji so tako kot vedno pregledali sklepe zadnje seje in sej organov Delavskega samoupravljanja v železarni, razpravljali o polletnem poročilu v zvezi z novimi gospodarskimi ukrepi in o poročilih komisij pri delavskem svetu Delovne enote.

V zvezi s prvo točko dnevnega reda je obratovodja valjarne 2400 ing. Ciril Urbar ugotovil, da so bili sklepi prejšnje seje v celoti izpolnjeni. V poročilu za prvo polletje pa je poudaril, da bo treba proizvodnjo še povečati, zboljšati kvaliteto in se boriti za večji izplen ter zmanjšanje zastojev. Zelo važna je disciplina, ki jo bo treba še bolj utrditi, ter bo na ta način dosežena tudi boljše proizvodnja. V razpravi je sodeloval tudi pred-

sednik Janko Smolej, ki je poudaril, da mora vsak član kolektiva valjarne 2400 na svojem delovnem mestu izpolniti naloge in bomo le tako lahko dosegli boljše delovne uspehe, ter večji narodni dohodek, s tem pa tudi povečali osebne prejemke. Na ta način si bomo ustvarili boljši življenjski standard. Boljša delovna disciplina predstavlja izhod do novih delovnih uspehov za tovariše, ki so premalo disciplinirani, pa so predvidene ostrejšje mere.

Obiskali so nas

— lastnik firme Emanuel Ponziani iz Gorice in njegov sodelavec Olivero Pahor, ki sta se zanimala za večje dobave naše valjane žice, oziroma okroglih finih profilov v kolobarjih. Dogovorjeno je bilo, da bomo zadevo preverili in v kolikor bo ta izvoz za nas zanimiv, posredovali ponudbo.

— generalni direktor svetovno znane firme ARCOS iz Genove, g. Luigi Boschieri. Pogovarjal se je o tem, da bi naša železarna dobavljala njihovi firmi žico za izdelavo elektrodne žice za varjenje v zaščitni atmosferi.

— industrialec in zastopnik firme VA/UGHN iz ZDA, g. James Martine, si je ogledal delovanje strojev, ki nam jih je dobavila njihova firma in se zanimal za možnost izvoza valjane žice in žičnikov na angleško tržišče.

g. Josef Troztmümmmer in inž. Josef Kronaus od firme

Wagner biro z Dunaja sta naš obiskala v zvezi s ponudbo za čistilno napravo pri električni peči.

— predstavnika CENTRO-ZAP iz Katowic, g. Tadeusz Karczmarszuk in g. Eugen mir Piechota, sta se ob obisku pogovarjala predvsem o nerešenih vprašanjih pri dobavi aglomeracije in izdelave projekta za rekonstrukcijo plavžev.

— vodjem montaže iz ZDA sta se pridružila še g. John Johnson od ifrme Westinghouse, z namenom, da popravi škodo na elektroopremi, ki je nastala med transportom iz ZDA in g. Thomas Moruan od firme Blaw Knox z nalogo, da nadzoruje montažo linije vlečenja.

V INOZEMSTVO SO ODPOTOVALI

— v okviru tehnične pomoči je odpotoval v Sovjetsko zvezo na šestmesečno specializacijo inž. Janez Bidovec, asistent v obratu Javornik I,

— v zvezi z nabavo dozirnih tehnic sta odpotovala v Avstrijo Franc Globočnik, obratovodja plavža in inž. Vinko Golc, vodja objekta aglomeracije.

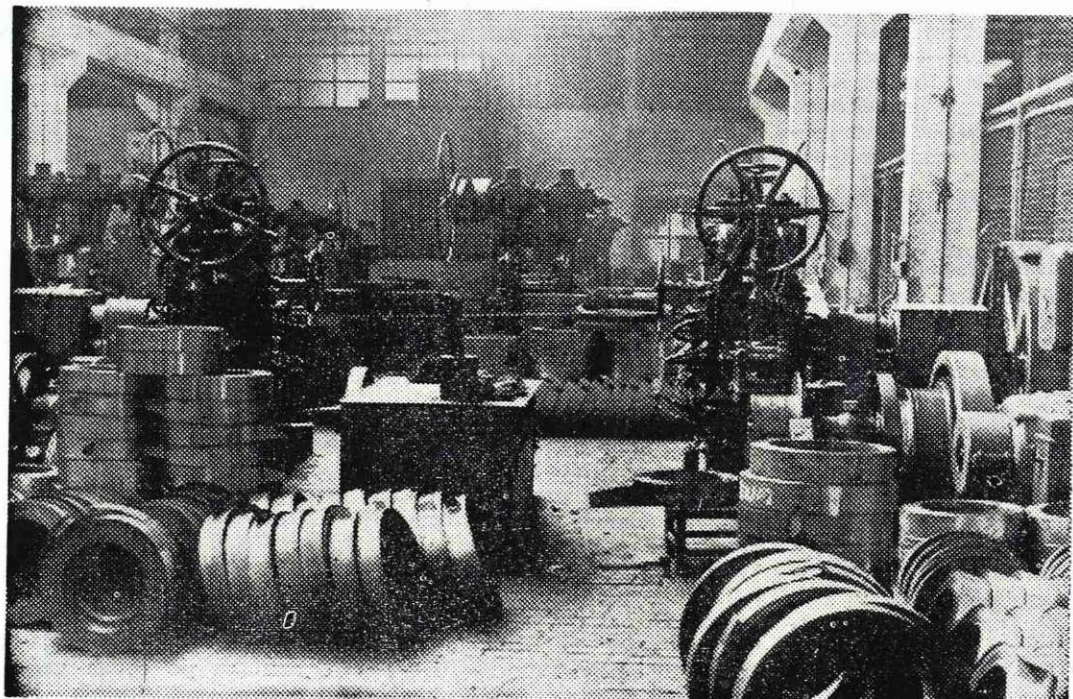
Železarski globus

BELGIJA. V belgijski železarni »Forges et Laminiers de Jemappes« je pričela pred kratkim obratovati nova 750 mm duo-reverzibilna-bločna valjarniška proga, ki ima mesečno kapaciteto 15.000 ton izvaljanega materiala. Proga je popolnoma avtomatizirana in je zanimiva predvsem zato, ker je pri njej zaposlen samo en delavec.

JAPONSKA. V japonski železarni »Fuji Iron and Steel Co.« so uspešno zaključili poskuse na proizvodnji hladno valjane pločevine z 1 milimeter debelimi rebri. S praktično uporabo so ugotovili, da je ta pločevina zelo primerna za podložne plošče in drugo podobno uporabo.

SOVJETSKA ZVEZA. Na dveh plavžih v Nižne Tagilski železarni so v letu 1964 uvedli dodajanje mazuta skozi pihalnice v talilnik. Pri uporabi skoraj samega sintra v vsipu in temperaturi zraka okoli 1000° C so ugotovili znižanje porabe koksa od prejšnjih 626 na 545 kg/tono gradnja. Pri tem je 1 kg mazuta zamenjal 1,4 kg koksa.

ZDA. V zadnjih letih je izredno narasla v svetu kapaciteta naprav za pocinkanje širokih trakov. Tako so v letu 1950 proizvedli na teh napravah na celem svetu 710.000 ton in v ZDA 490.000 ton, medtem ko je že v letu 1961 narasla ta kapaciteta v svetu na 7,7 milijonov ton in v ZDA na 5,7 milijonov ton.

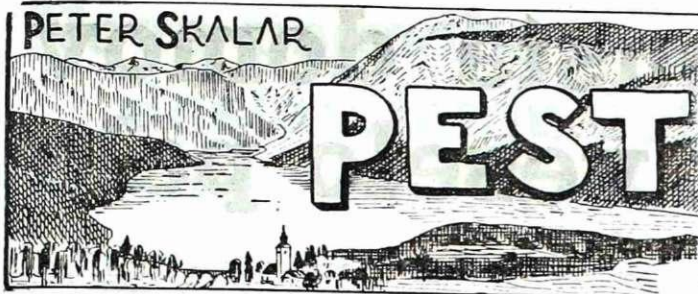
Iz hladne valjarne

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru hladne valjarne in žičarne se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki sem jo prejel v času moje bolezn.

Jakob Grohar
hladna valjarna —
žičarna

28. nadaljevanje

Prekupčevalski posluh ki si ga je izostril na škripajočem kamionu, se mu je začel obrestovati. Za žično košaro mu je dal hribovski kmet poldrug liter žganja, za to količino žganja pa je dobila njegova žena v mestu dve košari. Menjalni količnik je bil seve pri maslu in suhem mesu še donosnejši.

Vsak teden je odnesel na pošto desetkiliški omot in vsak mesec dvakrat je odhajal za dva dni težko otovorjen domov.

Ce je bilo treba preskrbeti liter žganja za oficirsko zabavo, ni bil nikoli v zadrega in zato so ravnali predstojniki z njim zelo obzirno in spoštljivo. Žena je nekajkrat obdarovala družine tistih oficirjev, ki so imeli kaj vpliva na njegov dopust in napredovanje, z zavojčkom masla ali kosom svežega ovčjega mesa in zato je dobival dopustna dovoljenja prav tako točno kot njegova enota razpoznavne znake. Zaradi tega dokaj preprostega dejstva je v treh letih priromal mimo treh vojaških in dveh podoficirskih činov.

Po premestitvi je kmalu dobil položaj, ki je znatno presegal njegov čin. Podrejenih mu je bilo petindvajset mož v domači karavli in prav toliko v treh zunanjih postojankah.

Zelet si je, naj vojna traja vsaj še dve leti. Prav toliko časa je namreč potreboval za uresničenje želja in načrtov. Ko je na jesen kazalo, da bo vojne v Rusiji skoraj konec, si ni želel ničesar bolj, ko da bi prišlo vmes nekaj, kar bi zmagoviti pohod vsaj malo zavrlo. Ob koncu vojne se je nadejal vsaj hauptmanskih epolet, vse bolj pa je upal, da se bo povzpел do obersta. Doumel je, da je kadetnica mirnodobska navlaka in da obstoji v vojni nešteto načinov, s katerimi se ji lahko ogneš. Kadar mu je treznejši pomislek skušal dopovedati, da si je postavil mnogo previsok cilj, se je vselej spomnil na nekdanji kašljajoči kamion, ki je bil na začetku vojne že čisto na koncu s svojimi močmi, v prvem vojnem letu pa bi bil skoraj zaslužil toliko denarja, da bi se spodrinil z novim, večjim in močnejšim vozilom. Kar je v mirnem času že skoraj za v reno, postane v vojni naenkrat silno dragoceno.

„Vojna prinaša s seboj velikanske možnosti“, si je zmeraj dopovedoval Jager. „Sposobni in dovolj drzni v vojni kaj lahko sežejo konju v grivo. Včasih je njegov drzni pohlep za kak dan opešal in se mu zvrtil v glavi že zaradi tega, kar mu je bila vojna dala dotlej. Takrat si je natakal žganje in se tolažil: „Saj, kaj vendar bi še hotel imeti? V zadnjih dveh letih se je moje življenje tako temeljito spremenilo, da bi me vsa moja soseska zanesljivo proglasila za norca, če bi bil le od daleč kaj takega napovedal vnaprej. Stanujem v knežji vili, v sobi nekdanjega kraljevega namestnika. Ukazujem in vodim. Podrejeni me ubogajo na migljaj. Kdo je pred dvema letoma vedel zame in kje na svetu je bil človek, ki bi me bil pripravljen ubogati? Niti tista razmajana kripa mi ni hotela biti poslušna.“

Ce bo do pomladi vojne konec, bo prišla Hilda dol. Naselila se bova v kakšni vili na fužinarski strani jezera. Pravijo, da je na svetu malo tako lepih krajev, kot je tale. Zakaj bi si potem ne uredil tu svoj konček nebes.“

In vse skupaj je prišlo čisto mimogrede, skoraj samo od sebe in ne da bi se bilo treba človeku kaj posebej prizadevati. Vojna je res čudovita, saj dvigne v knežji dvorec tudi človeka, ki bi mu sicer do smrti teklo za vrat strojno olje.“

Njegovi predstojniki so smatrali, tukajšnje prebivalstvo za ravno dovolj necivilizirano, da je iz tega koval Jager svoj kapital. Zelo spretno je znal podžigati zamotana modrovanja o tem, kako nemogoče je, da bi prebivalci teh krajev kdaj doumeli Führerjeva prizadevanja za ureditev nove Evrope in da bi premogli vsaj majhno mero domovinske zvestobe. Koliko šal je povedal na Bledu na račun bohinjskih ljudi, ki so se zgolj zaradi svoje naivnosti v decembru spuntali, napovedali vojno Reichu in hiteli s proglašanjem nekakšne sovjetske republike. Pravezprav so šele decembrski dogodki odprli tisto stran v Jagrovem življenju, ki ga je povedla v najožje kroge SD. Dotlej se niti ni dosti menil za tistih nekaj ljudi, ki so odšli v gozdove dokazovat svojo neciviliziranost. Ko si je takrat, dober mesec potem, ko so si umislili svoj banditizem, ogledal tistega, ki ga je SD ubila blizu Imenjka, je občutil zgolj zaničevanje. Mršavo, postarano kmečko telo nekega Ažmana, ki se je lotil vojskovanja proti Reichu, je takrat ležalo pred njim in s svojo klavrno smrtnost oznanjalo abotnost celotnega početja. Tokrat so enega izmed podivjancev ušli in ga pozneje ustrelili v

povračilo za banditske zločine. Tako sta ostala do decembrskih dni le še dva — neki Tomaž in še eden od dol, iz Imenjka. Ni si mogel misliti, da so ljudje tako nespametni, da so lahko nasledili dvema potepencema in takrat v decembru nagnali tak hrup. In vrag ve, če bi ne bilo tako visokega snega, če bi bila, denimo pomlad, ali bi jih ne ostalo v gozdovih vseh sto in še nekaj, ki so kakorkoli pokazali pred novim letom, da jim je malo za življenje.

„Zdaj so tamle spodaj najbrž štirje, kvečjemu bi jih bilo lahko pet“, je mrmral Jager. Obetal si je, da jih bo pred jutrom zanesljivo ujel. „Zvezal jih bom, da jih bo rezalo do kosti, ko jih bomo prignal k Sant. Jochanu. Tisti Tomaž bo najbrž zgleдал hudo klavrno, če ga najdem v spodnjicah in ga bom takšnega prignal čez most proti prinčevi vili.“

Jager je upiral svoje kačje oči skozi temo in natanko zaznaval stan, v katerem je domneval, da spe partizani. Imel je tako oster pogled, da je bil v stanju prebosti temo.

Zamišljal si je, kako bo dopoldne sestavil poročilo za SD. „Pet banditov“, si je mislil. Ravno prav za poročanje o zelo težavnih pogojih pri izvrševanju službe in ravno prav, da z njimi neprestano trapiš predstojnike, v resnici pa si tod na čisto prijetnih počitnicah.“

Feldwebel Jager je bil edini človek, ki je vedel, kako je bil pripravljen načrt za pogon tiste noči. Vedel je tisto, s čemer si je Sokoljak zastoj že vso noč razbijal glavo. Jager je vedel, da razen Sokoljakove obveščevalne mreže v tistih časih v Bohinju ni obstojala nobena druga. Vendar se je zgodilo, da je graničarski komandir, Sokoljakova zveza T8 izvolal tisto, kar ni mogel vzpostaviti obveščevalni sistem.

Njegovi graničarji so tisto zimo malo počivali. Vsak dan jih je pošiljal v zasnežene gore. Naloge, ki jim jih je zastavljal, si je izmišljal tako spretno, da ga niso mogli goljufati. Če je poslal patroljo skozi Voje proti Velemu polju, ji je izročil skico in na njej natanko označil, kaj je treba preiskati. Vrisal je senike in listnike, v katere je treba pogledati in vselej si je izmišljal kaj takega, da je lahko natanko dognal, ali so opravili vse tisto, kar jim je ukazal. Naročil jim je, katero polknico v koči na Velem polju, naj napol pripro in proti kateremu vrhu naj ukrivje strelvod. Seve, je večkrat osebno kontroliral njihovo delo. Izmišljal pa si je tudi preprostejše načine, ki so mu omogočali, da je imel svoje moštvo neprestano na muhi. Ugotovil je, čigave so svislili na koncu Voj. Potem je naročil orožnikom, naj mu javijo, kdaj bo kmet odpeljal iz njih zadnji samoteznik sena. Tisti dan je zahteval od svoje patrolje, naj pregleda svislji in po njenem povratku je med poročanjem vprašal vodjo, če je seno v svisljih kaj poležano. Mož je nekaj mencial in negotovo dejal, da ni ugotovil kaj takšnega. Teden dni je presedel v zaporu, potem pa je na hitro zapustil postojanko. Vsi udeleženci patrolje so dobivali ves mesec dodatne dolžnosti in večinoma so spali stoje, na straži. Po tistem ga ni upal več goljufati in med moštvom je živel prepričan, da vse ve in da kontrolira vsak korak. Vsa njegova navodila so jemali tako zares, da so si navezovali smučj natanko tam, kjer jim je zapovedal, merili na minute tisti čas, ki jim ga je določil za poležavanje v zasedah in si niso drznili mimo nobene sumljive stopinje, ne da bi jo natanko preiskali. O vsem so mu kar moč natanko poročali. Svojo službo so opravljali tako resno, da so se jim Ebnerjevi graničarji iz Jasnice smejali in kovali na njihov račun vsak dan nove dovtipke. Ker je znal vsak koristen podatek primerno nagraditi z izrednim dopustom, je dosegel med moštvom prepričanje, da je drog, a pravičen in dober.

Bivši šofer je bil kos odgovornemu delu in vsak dan je izpopolnjeval svoj sistem, saj so mu skozi počitniško življenje vse bolj vabljivo blestele oficirske epolete kot neposredni cilj v njegovi vojaški karieri.

»Najidealnejše bi bilo, da ujamemo dva, ali tri in da vsaj dva odneseta pete. Trije, Tomaž mora biti seveda med njimi, zadostujejo za fenriha. Tista dva, ki bi jo unesla, bi mi lahko pomagala pozneje do podporočnika,« je premišljeval in se ubadal, kako naj onemogoči prisutnega Eisbergerja in napravi vse skupaj tako, da bo on edini junak pohoda.

Pred dvema dnevoma so mu možje po povratku iz patrolje na Pšinc sporočili, da je okrog kočje sneg razvožen in da je v bregovih nad planino vse polno smučin. Gibanja ali kakršnega koli zanesljivega znaka o prisotnosti banditov, so rekli graničarji, da ni bilo mogoče ugotoviti. Ker niso imeli ustreznega povelja in ker od daleč ni bilo moč dognati, jeli kdo v koči ali ne, so odšli. Tako previdno, da jih ni mogel nihče opaziti.

Jager se je nad vodjem patrolje najprej razhudil potem je začel razmišljati. Premišljevanje ga je napeljalo na misel, da so možje ravnali popolnoma ustrezno. Jezilo ga je samo to, da mu niso prinesli zanesljivega dokaza, s katerim bi mogel takoj pred Messnerja. Preden je zavrtel telefon, je poslal novo patroljo in ji naročil, naj mu kar moč hitro prinese podatke o tem ali so v koči ljudje ali jih ni. Zahteval je, naj ugotove, ali se iz kočje kadi, ali vodijo smučine proti dolini, ali je sneg pred kočjo steptan in nešteto drugih podrobnosti.

Vožnja v neznano je uspela

Kakor na sedežih vseh avtomoto društev Gorenjske, so se zbirali v nedeljo zjutraj tudi na dvorišču poklicne industrijske šole številni člani AMD Jesenice, ki so se odločili za vožnjo v neznano. Vsak voznik je dobil na startu zapečaten pismo z navodili za prvo etapo vožnje. Koncem prve, druge in tretje etape je dobil navodila za nadaljnje vožnje in je šele po prevoženih prvih treh etapah zvedel za cilj. Čeprav je bil cilj za jeseniške udeležence vožnje v neznano dokaj blizu, t. j. Završnica nad Zirovnicco, so prevozili dokaj kilometrov in si med vožnjo ogledali našo lepo ožjo domovino, ki slovi po svoji lepoti daleč po svetu. Ko so prispele kolone vseh avtomoto društev Gorenjske na cilj, je bilo kratko zborovanje, na katerem je najprej govoril predsednik AMD Jesenice inž. Ivan Arzenšek, nato pa še predstavnik AMZ Slovenije tov. Kermavner. Oba sta podčrtala važnost že tradicionalnih voženj v neznano, ki utrjujejo odnose med posameznimi društvi in člani ter govorila o bodočih nalogah avtomoto društev, ki morajo svoje delo preusmeriti v nudenje še boljših servisnih uslug, v še kvalitetnejše izučevanje voznikov motornih vozil in posvečati večjo skrb vzgoji vseh uporabnikov cest. Sledilo je meddruštveno tekmovanje v zamenjavi koles, zamenjavi gum in streljanju z zračno puško. Med rajanjem v naravi so organizirali razne rekreacijske igre, posamezna društva pa so poskrbela za v resnici ceneno prehrano in pijačo. Kakor lanskoletna vožnja v neznano, katere cilj je bila Krma, je tudi letošnja v Završnico, po zaslugi organizatorja AMD Jesenice, odlično uspela.

Iz jugoslovanskih železarn

ZELEZARNA ŠTORE

V štorski železarni se morajo vsi na novo zaposleni udeležiti uvajalnega seminarja. Na tem seminarju jih seznanijo z zgodovino in razvojem podjetja, organizacijo podjetja, predpisi o delovnem razmerju in delovnem redu, s politiko nagrajevanja, HTV, z disciplinsko in materialno odgovornostjo članov kolektiva, s sistemom delavskega samoupravljanja, organizacijo izobraževanja in drugim. Za konec si ogledajo še tovarno. Vse udeležence seminarja tudi anketirajo. Ugotovili so, da je tak uvajalni seminar zelo koristen in potreben.

Ko se bom vrnil z dopusta domov bo moje kladivo zopet veselo pelo

V prvi polovici julija je v Biogradu letovala že tretja skupina železarjev in njihovih svojcev. V prelepem taboru jeseniških železarjev v senci mogočnih borov so se zbrali topilci, valjavci, vzdrževalci na oddihu, z namenom, da se odpočijejo in naberejo novih moči za uspešnih moči za uspešno izpolnjevanje delovnih nalog.

Ze sam prihod v tabor je za železarja prijetno doživet-

je. Velik ingot, na katerem se blešče medeninaste črke — Tabor jeseniških železarjev 1965 — in nad njim naš emblem ni nem, je živa pričča jeklene volje železarjev, ponazarja njih voljo in vztrajnost, kot pri delu, tako v aktivnem odmoru. Na prvi pogled človek skoraj ne more verjeti, kaj vse je uspelo gradbenemu odboru, ki je lani dobil nalogo delavskega sveta železarne za zgra-

ditev tega tabora. Lične zidane hišice v senci borov in centralna stavba s kuhinjo, jedilnico, bifejem, klubsko sobo in ostalimi upravnimi prostori, vse je v zelenju in cvetju. V sami hišici kaj kmalu lahko ugotoviš, da so graditelji pomislili prav na vse od ležišča do vseh osnovnih prituklin, morda bodo naknadno le še našli rešitev za preventivno zaščito zgornjih ležišč.

Ze prve dni letovanja smo si sami iskali poleg kopanja in sončenja razne oblike razvedrila, napravili smo krajši izlet v Tkon, smo tudi že preizkusili balinišče. Po nekaj dnevih pa je prišel še vodja rekreacije in naša rekreacija je postajala iz dneva v dan aktivnejša. Tabor je oživel, vse je tekmovalo, začeli so mladinci in pionirji z namiznim tenisom. Z zračnimi puškami so imeli največ zadreg mlajši, svoje oko in mirno roko pa so preizkusili tudi starejši. Za mlade kratkohlačnike ali boljše rečeno brezhlachnike pa je bil organiziran plavalni tečaj in po nekaj dneh so že prvi trije zapustili kopno in zaplaval po morju.

S temi aktivnostmi pa ni bil nihče moten, da se ne bi mogel ogledati mesta in njegovih znamenitih ulic in »feralov« in privatnih lokalov, kjer je vse polno dalmatinskih specialitet in prav tako dosti dobrega dalmatinskega vina.

Za vse udeležence je bilo pravo doživetje ogled slapov Krke, kamor smo se peljali z avtobusom. Nekateri smo celo zaplaval pod slapove, pa tudi nekaj drznih skokov z vrha slapov je bilo videti.

V avtobusu, kot tudi zve-

čer v taboru smo prepevali vesele narodne in partizanske pesmi. Proslavili smo dan borca, pa tudi zaključni večer je bil kar prijeten.

Teško je vse opisati iz dvanajst dnevnega življenja, morda še to, da so vneti bralci dobro segali po izbranih knjigah, katerih je v klubu dovolj, drugi pa so se kratkočasili ob televizijskih oddajah, vsi pa smo pogrešali glasbo. O tem smo dostikrat govorili, zakaj ni vsaj gramofona, ko pa so že vgrajeni zvočniki in že obstaja večje število gramofonskih plošč. Prav bi bilo, da se z nabavo takih stvari ne čaka prav do glavne sezone, ker gremo pač vsi z istim namenom na od-dih in si tudi vsaka skupina želi vesele zabave.

In končno — kako so se počutili naši železci. Hrana se pripravlja v moderno opremljeni svetli in čisti kuhinji, urejena je samopostrežba, no če je pa kdo na izgled premlad ali starejši pa mu priskoči na pomoč servirka in odnese na mizo. Posodo smo tudi sami nosili nazaj in kdor je videl, koliko je šlo hrane nazaj, je pač lahko ugotovil da lačni nismo bili, in da so bile govorice o nezadostni hrani precej iz trte zvite. Hrana je bila tudi kalorično vredna in okusna, smo pa nekateri predlagali tov. upravniku, naj ne bi bil riž prepogosto na jedilnem listu.

Mimo buffeta itak nihče ne more, zakaj bi ga izpuščal iz tega sestavka. Je pač založen z raznimi alkoholnimi in z nekaj dražjimi brezalkoholnimi pijačami. Potrošnja je tolikšna, da bi buffet moral dobiti večji hladilnik. Ja, potrošnja je velika, pa ne takoj zavpiti, da smo železarji pijanci. Samo v informacijo, dnevna potrošnja: blizu 100 steklenic piva, okrog 100 steklenic kokte in oranžade in okrog 20 litrov vina.

Kdor je skrbno prebral te vrstice, nam bo pač verjel, da smo se zelo dobro počutili v našem taboru, da smo bili aktivni v razvedrilo, se veliko kopali, saj je plaža oddaljena od tabora le okrog 5 minut in se tudi zabavali. Ob vsem tem je pač razumljivo, da smo na zaključnem večeru izrekli polno zahvalnost in priznanje delavskemu svetu in sindikalni organizaciji in posebej vsem graditeljem za njihovo razumevanje in ves trud, ki so ga vložili za ustvaritev tega, kar si vsi domači in tuji turisti Biograda zelo radi ogledujejo in dajejo tiha pa tudi javna priznanja kolektivu železarne ki posveča toliko skrbi razvedrilo kolektiva — svojemu razvedrilo in počitku.

Upam, da se bodo našli tudi v drugih skupinah takí, ki bodo ugotovili, da bo po njihovem dopustu »kladivo zapet veselo pelo«.

Posebno obvestilo sodelavcem

Obveščamo vse člane kolektiva Železarne Jesenice, ki stanujejo Podmežaklje in prihajajo v službo ter se vračajo iz službe preko lesenega mostu na Savi, da bo le-ta skladno s sklepom UO z dne 30. junija zaprt. Zgrajen bo nov most in bo po njem dovoljena vožnja tudi s kamioni.

Ze omenjeni most je bil zgrajen v letu 1953, med tržaško krizo, z namenom, da bi služil članom kolektiva za umik v zaklonišče v primeru zračnega napada. Ker se je položaj umiril, most za te namene ni bil več potreben. Našim delavcem iz Podmežaklje je bilo dovoljeno, da so lahko most uporabljali za prihod na delo in z dela. Most je bil zgrajen iz mehkega lesa, in je po 12 letih že dotrajal. Strokovna komisija, ki je ocenila nosilnost mostu, je ugotovila, da so nosilci, ki so v vodi, že skoraj stohneli in bi jih lahko voda odnesla prav v času, ko bi bil most najbolj obremenjen. Za popravilo mostu je bil izdelan predračun v višini 5 milijonov 500.000 dinarjev. Ker so predlagani stroški zelo visoki, Upravni odbor železarne meni, da mostu ne kaže popravljati, pač pa naj bi zgradili nov most, ki bi ga lahko uporabljali tudi za tovorni promet. Na ta način bo tudi delovno mesto vratarjev pri mostu bolj rentabilno, izvoz pri glavnem vhodu pa razbremenjen.

Vse člane kolektiva, ki so doslej uporabljali prehod preko mostu obveščamo, naj po 1. avgustu prihajajo v službo in se vračajo iz službe preko železne brvi ob železniškem mostu na pravi Jesenice — Gorica. Omenjena brv je bila zgrajena z namenom, da bi zamenjali odstranjeni most pod apnenico. Železarne je brv zgradila in jo tudi redno vzdržuje.

Odkar obratuje nova ASEA električna peč so se povečale tudi zaloge bram, tako da valjarne niso več v stiski za vložek. V jeklarni bodo morali le paziti, da bo tudi kvaliteta bram odgovarjajoča

Zbor proizvajalcev elektropeči

Težave z vložkom

V soboto 17. julija, je bil na elektropeči zbor proizvajalcev, na katerem so razpravljali o številnih problemih ob obratovanju nove ASEA peči. Največ težav imajo z vložkom, ker ni potrebnega sortiranega starega železa. Uporabljajo le uvoženo staro železo, ki pa ni primerno za izpolnjevanje predpisanega kvalitetnega asortimenta. Odpadkov iz domačih valjarn pa je tako malo, da ne zadoščajo za potrebe nove peči. Zaradi težav z vložkom imajo tudi težave z odpiranjem šaržirnih košar in seveda kot posledico daljše zastoje. To škoduje tudi grafitnim elektrodam, ki na zraku prekomerno odgorevajo. Prav tako neugodno vplivajo ti zastoje na opeko oboka, ki se preveč ohladi in nato razpade. S tem se znatno zmanjša vzdržnost silika opeke.

Zelo problematična je tudi napetost električnega toka, ki je pod normalnimi pogoji za topljenje v takih pečeh, kar slabo vpliva na stene peči in obok. Težave povzročajo tudi žerjavi, zaradi katerih

pride do številnih zastojev v proizvodnji.

V razpravi so mnogo govorili tudi o številnih subjektivnih napakah, predvsem v kvalitetnem pogledu. Ugotovili so, da čaka člane tega prizadevnega kolektiva še mnogo dela, če hočejo, da bo njihovo delo tudi glede kvalitete na zadovoljivi ravni.

Dobra vzdržnost sten BBC električne peči

V letošnjem polletju smo obzidali 8-tonsko BBC električno peč trikrat z dolo bloki firme »Dolomite Franchi«. Povprečna vzdržnost je bila 144 šarž, kar je zelo dobro. Mnogo slabši so bili rezultati z domačo magnezitno opeko. Tudi s to opeko smo trikrat v polletju obzidali peč, povprečna vzdržnost pa je znašala le 84 šarž.

Nova pogodba o naročanju in dostavljanju železniških voz za nakladanje blaga

V juniju je začela veljati nova pogodba o naročanju in dostavljanju železniških voz za nakladanje, ki je bila sklenjena med Železniškim transportnim podjetjem v Ljubljani in našo železarno. Zaradi obveznosti, ki so zajete v pogodbi in so nove menim, da je prav, da so z osnovnimi predpisi seznanjeni vsi, ki delajo pri odpremi blaga.

Poudarjam, da je železnica na osnovi pogodbe dolžna v redu in pravočasno dostavljati prazne vozove za nakladanje. Za naše podjetje je zelo važno, da je dostava praznih voz s pogodbo zagotovljena, zlasti še v jesenjem in zimskem času, ko je pomanjkanje železniških voz večje in tako nastajajo težave pri odpremi blaga. Na osnovi te pogodbe mora železnica dostaviti železarni leto 5700 zaprtih in 11.200 odprtih železniških voz, v celoti 16.900 voz. To tudi zadostuje našim potrebam za odpremo izdelkov. Da bi železnica lažje dostavila potrebno število železniških voz, smo se dogovorili tudi za nov način odpreme blaga in sicer:

Na Jesenicah je predvidena bolj enakomerna odprema, mesečno nihanje pa ne sme presegati 10% predvidenega števila voz, medtem ko je na Javorniku predvidena odprema blaga po dekadah in sicer:

od 1. do 10. v mesecu 20 odstotkov,

od 11. do 20 v mesecu 30 odstotkov,

in od 21. pa do konca meseca 50 odstotkov, celotne mesečne odpreme blaga in skupnega števila planiranih voz. Mesečni plan moramo predložiti železnici do 25. v mesecu, za naslednji mesec, železniške vozove za odpremo pa naročamo vsak dan na postaji Jesenice in Javornik.

Razumljivo je, da je tudi železarna morala prevzeti nekatere obveznosti. Tako moramo dati železnici v letu 1965 za prevoz okrog 280.000 ton blaga. Vagone moramo nakladati s statično obremenitvijo zaprte po 15 ton za Jesenice in Javornik in odprte po 17 ton na Jesenicah in 20 ton na Javorniku. Upoštevane niso bile pošiljke, ki so namenjene za kontingirane postaje ali za ozkotirne proge, kjer je že po tarifi določeno kolikšno bruto teže lahko naložimo. To je zelo važno za nas, ker če železniških voz ne bomo nakladali s statično obremenitvijo 15 ton zaprte in 17 oz. 20 ton odprte, bomo ob koncu leta imeli težave, ker bomo po pogodbi določeno število voz prehitro porabili, hkrati pa se tako obvarujemo plačevanja praznih voznin. Prazni vozovi morajo biti naloženi v določenih rokih, ker bo v nasprotnem primeru zaračunana vozovna zamudnina po splošnih tarifnih predpisih.

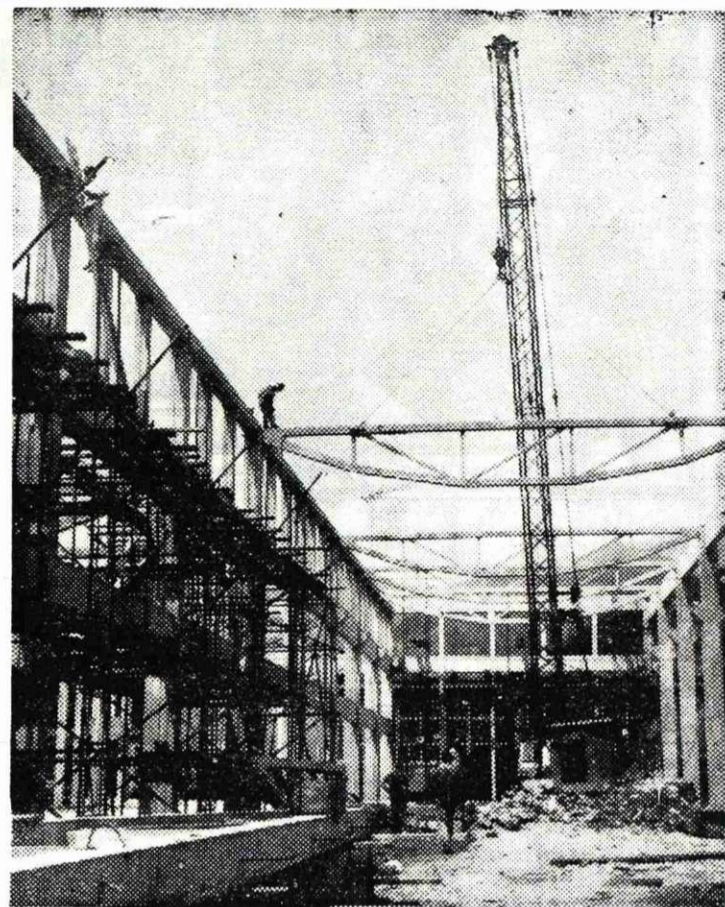
Obveznost železarne do železnice bo zmanjšana, če bi različni vplivi bistveno vplivali na količino izdelkov (izredni remont, težave zaradi električne energije, pomanjkanje reprodukcijskega materiala, deviz itd. Naprošamo vse obratne odpremnike, da o podobnih težavah obvestijo špediciji na Jesenicah in Javorniku, da skupno z železnico napravi ustrezen zapisnik, da bodo na tej osnovi železarni zmanjšane obveznosti skladno s pogodbo.

Železnici bo zmanjšana obveznost do železarne, če bi prišlo do dogodkov, ki bi bistveno vplivali na planirano, oziroma naročeno število voz (elementarne in železniške nesreče, če je zastoj daljši od 6 ur in kadar mora dostavi

viti večje število voz za druge potrebe po nalogu višjih državnih organov. Ob koncu lahko ugotovimo, da večjih težav pri odpremi blaga letos ne bomo imeli. Obe pogodbeni stranki bosta morali dosledno izpolnjevati obveznosti iz pogodbe o naročanju in dostavljanju železniških voz za nakladanje blaga. Že omenjene obveznosti pa so zagotovljene tudi s kaznijo, če niso pravočasno izpolnjene. V tem primeru mora železarna plačati železnici 110 dinarjev za vsako tonažo neizpolnjene letne tonaže, železnica pa železarni 2000 dinarjev, za vsak voz, ki ga ne bo dostavila v posamezni dekad v mesecu.

S to pogodbo smo si zagotovili dnevno dostavo praznih voz za nakladanje, naša naloga pa bo, da bomo obveznosti izpolnjevali, da ne bomo imeli nepotrebnih težav.

Peter Gasar

Nekoliko »stara« fotografija, ko delo tako hitro napreduje (nova patentirnica)

Poškodbe in bolezni nimajo dopusta - kri je potrebna tudi poleti

Številne poškodbe in bolezni zahtevajo transfuzijo krvi in plazme. Zavod za transfuzijo krvi v Ljubljani jo dobavlja ljubljanskim in drugim bolnicam, med njimi tudi jeseniški. Največ se je uporablja v kirurgiji. Tako so je samo pri operaciji na srcu, ko so mladi bolnici vstavili umetno srčno zaklopko in o kateri je pisalo »Delo«

pred desetimi dnevi, porabili skoraj 15 litrov. Darovalo jo je okoli 45 krvodajalcev. Ogromno se je porabi v porodništvu in v ginekologiji, pa tudi v pediatriji in v interni medicini, 200 steklenic po 3 dl jo mora Zavod za transfuzijo dobiti dnevno, če hoče zadovoljiti potrebam. Poleti je situacija najbolj

kritična. Bolezni, ki zahtevajo zdravljenje s transfuzijami krvi ni nič manj kot ostali čas, poškodb, posebno prometnih, je še več. Krvodajalcev pa je manj. Dopusti in vročina zmanjšujejo odziv na pozive za dajanje krvi.

Od leta 1960. naprej je bila na Jesenicah krvodajalska akcija vedno v zimskih mesecih, le enkrat letno. Nad-

povprečen odziv ob teh akcijah je bil dokaz, da se prebivalci občine Jesenice zavedajo njih pomembnosti in človekoljubnosti. V zadnjih petih letih je 5.821 krvodajalcev iz občine jesenice darovalo 1.765 litrov krvi! Kdo bi mogel naštet vse tiste bolnike, ki jim je ta kri pripomogla k ozdravljenju ali pa jim celo rešila življenje. Po vsej Sloveniji so neprestano podobne krvodajalske akcije kot so bile pri nas, tudi po dvakrat letno. Krv pa še ni dovolj na razpolago, posebno ne v poletnih mesecih. Nujne operacije, pri katerih je vnaprej predvidena večja poraba krvi, se odlagajo, ker te ni dovolj. Zato je Občinski odbor Rdečega križa Slovenije na Jesenicah z razumevanjem sprejel poziv Zavoda za transfuzijo, da zadnje dni julija organizira krvodajalsko akcijo. Pričakujejo okoli 800 krvodajalcev. Le z velikim naporom se jih bo pridobilo tolikšno število, pa vendar upamo, da bodo naši ljudje tudi tokrat prisluhnili pozivom za plemenito dejanje. Ugovori tistih, ki se boje, da bi jim odvzem krvi dvakrat letno škodoval, niso upravičeni. Saj zdrav organizem že v 10 do 20 dnevih obnovi darovano kri. Pa tudi sicer je dajanje krvi popolnoma neškodljivo. Doprinesemo torej skromno žrtev, prijetna zavest, da smo sterili nekaj dobrega, nam jo bo plačala.

dr. J. Ž. Turk

Tudi nesreče pri delu zahtevajo velike količine krvi in plazme

Clues and pre-filled words in the crossword puzzle:

- KISIKOVA SPOJINA
- DAN V TEDNU
- OVENEL
- OTIPAVANJE
- B
- OSEBNI ZAJEMEK
- RIMSKO ŠTEVILLO 500
- PREDUŠ
- ITALJANSKI KOMIK
- BIVŠI ANGLEŠKI PREMIER
- BAJESLOV PRVI LETALEC
- ŽIVALSKI KROG
- ITALJAN POPEVAR
- ČITATELJI
- T
- PETER AMBROŽ
- VEŠOLJNI POTOP
- USLUŽBEN U O S
- VRSTA PEČIVA (MNOŠ)
- ZENSKO IME
- GOSTIJA
- PRITOK DRINE
- OMEGA DREVLEKA
- ENOTA PRITIŠKA
- BLAGO IZ UMETNIH VLAKEN BOSANSKI RUČNIK
- VRSTA SIRA
- OPREMA VADNOVAL NAPRAVA
- RADO BORDON
- AMERIŠKO MOŠKO IME
- PERZIJA
- GRŠKI POLOTOK
- REDOVNICA
- MUSLI-MANSKI DUHOVNIK
- M
- REKA V ANGLIJI
- PRISLOV
- N
- MESTO V ROMUNIJI
- GORA PRI KRANJU
- TOVARNA VINA
- EDGAR ALLAN
- DVIGNITI SE DEL TRIHOTNIKA
- OBRU
- LAHKOAFEL DISCIPLINA
- TUŽNA RASTLINA
- LUBLJAN PARK
- POPIS POTOVANJA
- NEPOPOLN ZLOM
- VRSTA VRBE
- REKA Z ZNAMENITIMI SIAPOVI
- AVSENIK VILKO
- PREDMESTJE MARIBORA
- ŽENSKO IME
- R
- VILKO NOVAČEK DEL ČEŠA
- DRŽAVA V AFRIKI
- HRIS PRI LJUBLJANI
- ERUDEN IGO
- REKA V JUŽNI AMERIKI
- SAMO
- IZDELO VALEC ČOPAT
- KRILLO RIMSKE KORNJE NICE
- IGLAVEC
- MAHEDON KOLO
- ŽENSKO IME
- ITALJANSKI KAMION
- OSEBNI ZAJEMEK
- OSVEŽUJOČA PIJAČA
- SNEŽNI PLAZ
- NAPAD, NASKOK, MARKELJI ANTON
- HVAINICA
- VRSTA ŠPORTA
- BIVŠI ANGLEŠKI POLITIK
- OMEMBA
- A
- TANTAL
- KRAJE VNI PRISLOV

Današnja stikovna križanka je nagradna. Z žrebotom bodo reševalcem s pravilnimi rešitvami razdeljene naslednje nagrade:

1. nagrada 5000 din; 2 nagradi po 4000 din; 3 nagrade po 3000 din; 4 nagrade po 2000 din.

Rešitev vpišite v izrezan ali prerisan lik križanke čitljivo in po možnosti z velikimi črkami.

Vsak lahko sodeluje le z eno rešitvijo, ki naj bo v posebni kuverti, na katero označite NAGRADNA KRIŽANKA in napišite svoj naslov ter obrat, v katerem delate.

Rešitev pošljite najkasneje do vključno 3. avgusta 1965 na naslov: UREDNIŠTVO ŽELEZARJA, železarna Jesenice, Jesenice

Rešitvam ne prilagajate nobenih drugih dopisov.

Nagradna križanka

Kisikovi konvertorji v SZ

Znano je, da kisikovi konvertorji v svetu vedno bolj izpodrivajo še do nedavna najbolj razširjen agregat za proizvodnjo jekla, to je SM peč. Uveljavitev kisikovih konvertorjev v proizvodnji jekla velja danes praktično za vse države in tudi za ZDA, ki je še nekaj leta nazaj imela le majhno število teh agregatov in je še vedno prevladovala SM peč. Do nedavna, ko tudi v ZDA obratuje vedno večje število kisikovih konvertorjev velikih kapacitet, medtem ko vedno nove gradijo, je bila edina izjema Sovjetska zveza. Ta država, ki je s svojo letno proizvodnjo surovega jekla v višini okoli 85 milijonov ton na drugem mestu v svetu takoj za ZDA je ostala še nekaj let nazaj na izredno nizki in neizpremenjeni proizvodnji jekla v kisikovih konvertorjih in sicer 2,5 do 3,5 milijonov ton letno.

To majhno količino jekla iz kisikovih konvertorjev sta proizvajali dve ukrajinski železarni: Krivoj Rog in Petrovskij. Prva ima danes štiri konvertorje, katerih kapaciteto bodo povečali od 44 na 55 ton, medtem ko so v drugem leta 1956 predelali tri 25 t Bessemerjeve konvertorje na kisikove in ti še danes obratujejo.

V obeh železarnah so imeli v prvih letih obratovanja teh konvertorjev velike težave pri premagovanju različnih tehničnih pomanjkljivosti. Tako so imeli v železarni Krivoj Rog v letu 1958 zaradi tehničnih in organizacijskih pomanjkljivosti v kisikovi jeklarni kar 41 % koledarskega časa zastojev. Ta situacija se je sicer v naslednjih letih postopno izboljševala, vendar v letu 1960 so imeli v tej železarni še ve-

dno 28,8 % koledarskega časa zastojev.

Te težave v prvih kisikovih jeklarnah so brez dvoma pripomogle k temu, da se gradnja novih kisikovih konvertorjev ni izvajala v zadnjih letih s takšnim tempom kot v drugih državah. Vendar po letu 1961 so tudi v Sovjetski zvezi uvideli, da je kisikov proces danes tisti, ki lahko omogoči velike proizvodne kapacitete ob istočasno nizkih predelovalnih stroških proizvedenega jekla. Zato so predvidevali, da bodo v letih 1962 in 1963 pričelo obratovati osem kisikovih konvertorjev s kapaciteto 100 ton vsak. To se sicer ni zgodilo zaradi premajhnih kapacitet sovjetske strojne industrije, ki je morala te konvertorje

zgraditi in zaradi težav s proizvodnimi kapacitetami za kisik. Vendar ti konvertorji so bili zgrajeni in v gradnji so še novi, tako, da predvidevajo, da bodo letos proizvedle sovjetske železarne skupno okoli 20 milijonov ton jekla v kisikovih konvertorjih.

Iz skice je razvidna situacija, katere železarne v Sovjetski zvezi imajo ali pa gradijo oz. bodo gradile kisikove konvertorje. Kapaciteta konvertorjev v teh železarnah, razen v Krivoj Rogu in Petrovskem se giblje med 100 in 250 tonami.

Sovjetska zveza ima na razpolago tudi bogata nahajališča železne rude z visokim fosforjem, katere je možno zelo ugodno izkoriščati. Zato predvidevajo tudi

gradnjo kisikovih jeklarn, ki bodo obratovale po »LD-AC« postopku in to predvsem v Zdanovu ter »Azovstalju« ki leži blizu Kerča, kjer so glavna nahajališča železnih rud.

Brez dvoma nam vsi ti podatki kažejo, da so tudi v Sovjetski zvezi, sicer malo

pozno, vendar kljub temu spoznali, da je proizvodnja jekla v kisikovem konvertorju tisti postopek, ki ima poleg elektro peči velikih kapacitet, največjo bodočnost, saj mu SM peč pri normalnih pogojih ne more več uspešno konkurirati. K.

Skrb za varnost človeka

AMD Jesenice je organiziralo v ponedeljek zvečer v gledališču Tone Čufar na Jesenicah predavanje o novostih temeljnega zakona o varnosti prometa na javnih cestah. Predavatelj, kapetan Zdravko Petrič iz Ljubljane, je poslušalce najprej seznanil s statističnimi podatki o nesrečah, o povzročiteljih nesreč

in o vzrokih nesreč. V lanskem letu je bilo npr. 336 prometnih nesreč s smrtnim izidom. Največ se je ponesrečilo pešcev, ki jim sledijo kolesarji, mopedisti, motoristi in šele zadnji so šoferji. Zanimivo je bilo tudi tolmačenje novega prometnega zakona in končno izvajanje o človeku kot uporabniku ceste, ki smo mu doslej posvečali premalo pozornosti. Po zelo zanimivem predavanju je kapetan Petrič odgovarjal na zastavljena vprašanja in tolmačil navzočim nekatere nejasnosti. Avtomoto društvo Jesenice, ki bo organiziralo še več podobnih predavanj, pričakuje v bodoče številnejše udeležbe, saj so predavanja namenjena predvsem za prevzgojo vseh koristnikov cest, katerih večina na cestah ni ali pa je premalo kulturna.

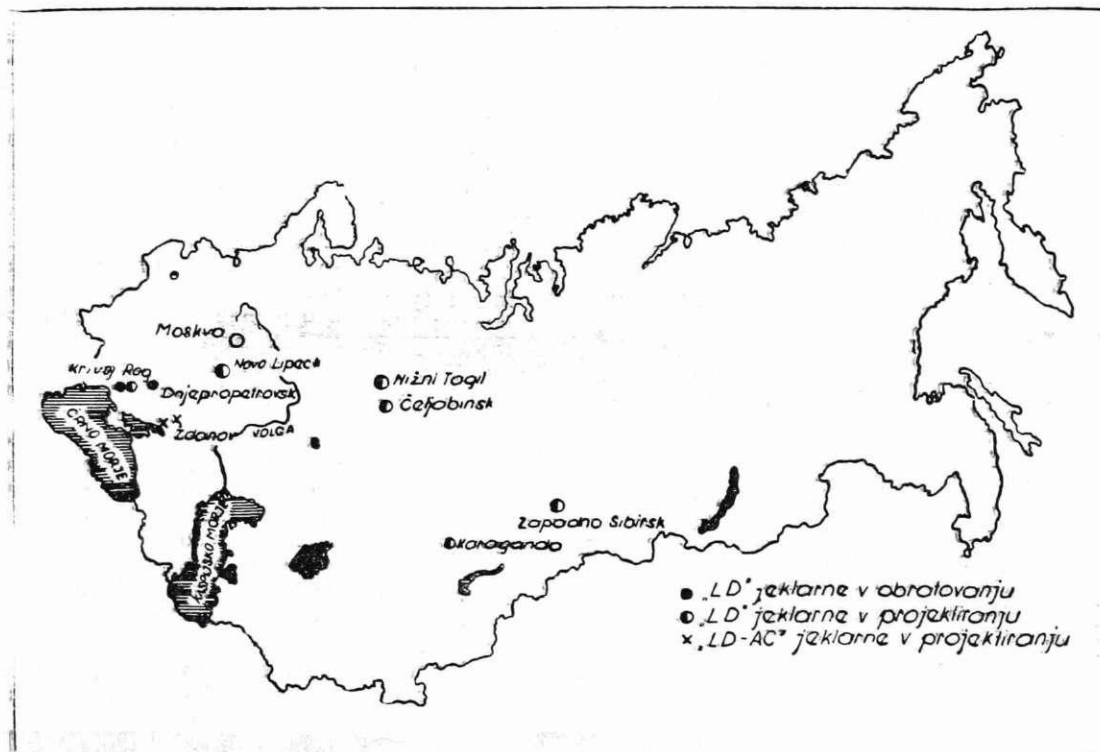
ZAHVALA

Ob nepričakovani izgubi dragega moža, očeta, starega očeta, brata in strica

FRANCA ROZMANA

se zahvaljujemo vsem sosedom, prijateljem in znancem za spremstvo na njegovi zadnji poti in za izraze sožalja.

Žalujoči: žena, hčerki z družinama in ostalo sorodstvo

tehnični feljton

Avstrijske železarne v letu 1964

V preteklem letu je proizvodnja avstrijske železarske industrije v primerjavi z letom 1963 precej narasla in dosegla novo najvišjo točko. Vse železarne v tej naši sosednji državi so proizvedle leta 1964 skupno 2,2 mil. ton grodja, kar je za 4,6 odstotka več kot v letu 1963 in 3,19 mil. ton surovega jekla oziroma za 8,4 odstotka več kot v predhodnem letu.

Preskrba avstrijskih železarn z izjemo molibdena ni imela problemov, saj so na domačem tržišču zbrali 242.000 ton starega železa, kar je za 12,5 odstotka več kot v letu 1963, medtem ko so uvozili 166.000 ton, kar je še enkrat več kot leta 1963. Nezadostna preskrba z molibdenom je povzročala velike težave železarnam, ki so proizvajale legirana jekla, poleg tega pa še znatno povečanje cen kositra in wolframa.

Investicijska izgradnja v železarski industriji z ozirom na slabe konjunkturalne pogoje v preteklih

letih je bil tudi v preteklem letu minimalna in se je v glavnem omejila na nujno potrebne ukrepe nadomestila iztrošenih naprav ter izboljšav. V letošnjem letu kaže situacija precej boljše in bodo posamezna podjetja brez dvoma prešla na večje investicijske gradnje.

Na notranjem tržišču je bilo na področju prodaje proizvodov železarske industrije čutili v preteklem letu v Avstriji znatno izboljšanje v primerjavi s prejšnjimi leti. Industrija, ki proizvaja investicijske objekte, je dobila spet več naročil in s tem tudi železarne za svoje proizvode, ki jih dobavljajo tej industriji. Tudi v gradbeništvu je bilo preteklo leto zelo uspešno, posebno še ker se je zaradi mize zime lahko nadaljevala ta dejavnost tudi preko zimskih mesecev. Končno je k ugodni prodaji na notranjem tržišču doprineslo tudi dejstvo, da so naročniki in trgovina zelo izpraznili svoje zaloge v letih 1962 ter 1963 tako da so bili v preteklem letu prisiljeni spet nakupiti večje

količine železarskih proizvodov za izpopolnitev svojih zalog in napolnitev skladišč.

Na tuja tržišča so izvozile avstrijske železarne v letu 1964 količinsko približno toliko kot v letu 1963, vrednostno pa za 4 odstotke več oziroma pri plemenitih jeklih celo za 20 odstotkov več. Nekoliko težav je nastalo zaradi lanskoletnega povečanja carin na uvoz železarskih izdelkov v nekaterih zahodnih državah in v Veliki Britaniji. Od skupno 2,2 mil. ton končnih izdelkov so izvozile avstrijske železarne približno polovico na zunanja tržišča in polovico so prodale doma. Od celotne količine so izvozile 43 odstotkov v države evropske gospodarske skupnosti, 27 odstotkov v socialistične države in ostanek 30 odstotkov v druge države po svetu.

Vsi ti podatki kažejo, da je bilo leto 1964 po več letih gospodarske depresije za avstrijske železarne spet uspešno in tudi za letos kaže, da verjetno ne bo slabše.

ELEKTRIKA IN PLIN V KONKURENCI

Kakšna je situacija s potrošnjo električne energije in plina v domačinstvu v dveh visokorazvitih državah ZDA in ZRN?

Kakšna je povprečna potrošnja, cena in kakšne so perspektive navedenih energetskih virov?

O tem piše Düseldorfski »Handelsblatt« št. 95 letnik 1965.

Po razpoložljivih podatkih največjih distribucijskih podjetij v obeh navedenih državah je znašala povprečna letna potrošnja električne energije v ZDA pred šestnajstimi leti 1600 kWh po potrošniku. V letu 1963 je povprečna letna potrošnja na prebivalca v ZDA narasla na 4990 kWh. V Zvezni republiki Nemčiji je v letu 1963 znašala povprečna poraba na prebivalca le 1186 kWh.

Navedene količine so podane za potrošnjo v domačinstvu.

V naslednjem dajem najvažnejše izvlečke iz članka:

Plinarne so najnevarnejši konkurent električnim centralam. Večina distribucijskih podjetij je za oskrbovanje domačinstva s plini povečala svoje oskrbovanje od leta 1936 do danes od 10 do 13 krat. Prezgodaj bi bilo govoriti danes o koncu ali stagnaciji opisanega razvoja uporabe plina. Nasprotno plin osvaja dan za dnem nove oblike in vrste uporabnikov in nova področja dejavnost. V Detroitu (ZDA) ima 87 % vseh zgradb instalirane plinske instalacije z različnimi potrošniki, 99 % vseh novogradenj ima ogrevanje s plinom pozimi in hlajenje poleti. Vse zgradbe so oskrbovane s toplom vodo v vsakem času. Isto velja za komunalno dejavnost mesta: vse pralnice, čistilnice, podjetja za sežiganje smeti, pekarnice itd. imajo plinske instalacije. Slična je situacija v Clevelandu in Chicagu (ZDA).

Če vzamemo ameriška domačinstva in komunala za vse ZDA, potem je situacija naslednja: 58 % vsega ameriškega domačinstva se oskrbuje s plinom, 45 % vsega prebivalstva greje svoje prostore s plinom in 40 % prebivalstva uporablja za ogrevanje kurilno olje.

V konkurenci z električnimi centralami gredo podjetja za distribucijo plina tako daleč, da celo poizkušajo, da bi odpravili električno omrežje. Nekatera bolj dinamična podjetja instalirajo brezplačno svojim odjemalcem popolnoma avtomatične domače plinske turbine, s katerimi potrošniki izpopolnijo potrebo po el. energiji (npr. za radio, televizijo in rezervo, toploto pa, katera nastaja pri tem, uporabljajo za gretje prostorov ali vode).

V središču reklame za potrošnjo električnega toka v ZDA in dajanje tehniške pomoči potrošnikom se nahaja domačinstvo in ogrevanje prostorov. Brez ogrevanja prostorov bi se potrošnja

električne energije v domačinstvu in komunalni dejavnosti v perspektivi mogla le malenkostno povečati. Potrošnik, kateri v svojem stanovanju koristi električno energijo za ogrevanje prostorov, bo poleg razsvetljave in drugih el. aparatov obdržal tudi el. bojlerje in štedilnik ter imel torej za kritje po energiji pokritih 80 % svojih potreb. Zaradi tega predstavlja uporaba elektr. energije za ogrevanje prostorov zelo važen in odločilen moment v konkurenčni borbi podjetij za distribucijo električne energije in plinarn.

Na vprašanje, ki se je postavilo ameriškim distribucijskim podjetjem električne energije, kako rešujejo problematiko velikih obremenitev kapacitet v odrejenem času dneva in leta, so odgovorili:

Moderne velike centrale nosijo vse najvažnejše obremenitve, medtem ko manjše zastarele centrale, katere ne odgovarjajo več sodobnim zahtevam, prevzamejo del obremenitve v kritičnih časih in v času velike sezonske potrošnje. Predpostavko za ekonomično koriščenje el. energije za ogrevanje prostorov predstavljajo tudi zgradbe same. Da potrebe za ogrevanje ne bi bile prevelike, je potrebno, da se stavbe grade iz toplega materiala kot je les in lahki gradbeni material. Te brez dvoma v veliki meri uporabljajo v ZDA, kjer je večina hiš lesenih in kombiniranih z lahkim gradbenim materialom. Potrebna so tudi dvojna okna in preprečitev vseh ostalih toplotnih izgub. Udeležba celokupnega števila potrošnikov v domačinstvu in komunali v ZDA, kateri trošijo za opisane namene el. energijo, znaša 13 %, medtem ko znaša po podatkih zapadnonemških distribucijskih podjetij el. energije v ZRN ta udeležba samo 6 %.

Višji procent udeležbe el. toka v domačinstvu v ZDA je razumljiv, ker so cene toka zaradi ugodnih tarif nizke. Za gospodinjstvo se uporablja takoimen. zonska tarifa, ki je rentabilna za potrošnike — abonente in za katere so merjenja, obračuni in kontrola zelo enostavni. Navedna tarifa začne s I-zono za prvih porabljenih 10, 15 ali 30 kWh v mesecu. Cena za 1 kWh znaša v tem primeru 4—5 centov. Nekateri centrale zahtevajo samo minimalni pavšalni doprinos v višini 1,25 do 1,50 dolarja mesečno. Za daljše zone, t. j. za sledečih 50—100 kWh ali več se plača 3 ali 2 centa po kWh. Popolno elektrificirane zgradbe, ki so opremljene z napravami za segrevanje vode in prostorov spadajo v zadnjo cono, za katero znaša cena 1,6 do 2 centa po kWh.

Za uporabo velikih električnih naprav za akumulacijo toplote se doplača pav-

šalni dodatek ne glede na stvarno porabo toka. Poleg ugodnih tarif ima potrošnik el. toka v ZDA še sledeče prednosti:

— cene padajo z naraščajočo porabo el. toka

— osnovna cena ne raste

— prispevek za hišni priključek se ukinja pri popolnoma elektrificiranih zgradbah

— vse nastale stroške za uvod elektrike v stavbo samo nosi distribucijsko podjetje.

Toda kljub vsem naštetim ugodnostim večji del potrošnikov uporablja plin.

Če primerjamo stroške za plinsko in električno instalacijo v zgradbi, vključno toplotno izolacijo zgradbe, so približno enaki. Celokupni stroški pa so za el. tok veliko večji npr. v neki zgradbi s toplotno izolacijo stroški za el. ogrevanje znašajo odvisno od cene energije od 1,6 do 2,5 dolarjev po kvadratnem metru grelne površine, kar je cca za 50—60 % več od stroškov za plinsko ogrevanje.

V Zvezni republiki Nemčiji je zadeva še bolj ugodna za plin. Dokaz temu je zelo majhna udeležba skupnega prebivalstva na potrošnjo el. toka (komaj 6 %).

Dejstvo, da kljub večjim stroškom potrošnja električne energije v ZDA in v ZRN še narašča, je pripisati le komodnosti, specifičnim željam potrošnika in pa trgu, ki nudi zelo ugodno in sorazmerno ceneno izbiro električnih aparatov. V obeh državah pa si po večini izbere el. tok samo tisti, kateremu stroški za energijo v gospodinjstvu pomenijo samo majhen del njegovih skupnih stroškov, t. j., da niso odločilni za njegov domači budžet.

V perspektivi je torej pričakovati še večjo borbo med obema konkurentoma: električno energijo in plinom.

Lojze Mrak

OSNOVNI TEHNOLOŠKO EKONOMSKI POKAZATELJI PRVE ETAPE IZGRADNJE CEVOVODA DALJINSKEGA PLINA

Buhara — Moskva (Azija — Centr. SSSR)	
Letna proizvodnja plina	21 milijard m ³
Dolžina trase cevovoda	3375 km
Število vmesnih kompr. postaj	15 kom.
Rok izgradnje	koncem leta 1965
Premer cevovoda	1000—1400 mm
Pritisk plina v cevovodu	64 kg/cm ²
Instalirana moč kompr. postaj	16—25.000 kW
Amortizacijska doba	3,8 let
Cena za 1000 Nm ³ v rajonu Moskva	2,7 rubljev
t. j. 21.060 din, 1 Nm ³ = 21,06 din	

Tudi pri nas se bo verjetno uvedel daljinski plin iz Velenja. Toda cena bo vsekakor višja kot v SSSR, kjer je plin

možno dobiti iz bogatih nahajališč ceneno in v skoraj neizčrpnih količinah.

V livarni o novem gospodarskem sistemu

Na seji sindikalnega odbora livarn so v preteklem tednu razpravljali o novem gospodarskem sistemu ter s tem v zvezi o naših prihodnjih nalogah. Reorganizacija gospodarstva nas torej ne sme najti nepripravljene. V razpravi je bila poudarjena delitev dela, dohodka, ki bo v prihodnje prav gotovo drugačna. Prav tako bodo obveznosti do družbe dobile drugo obliko.

Razprava je pokazala, da so naše konkretne naloge v iskanju rezerv v obratu, ki so v še tako urejeni proizvodnji lahko znatne. Poseben pomen bo v bodoče imele tudi znižanje proizvodnih stroškov. Zanimariti pa ne bomo smeli tudi vprašanja, da z obstoječimi napravami povečamo proizvodnjo, ki bo specifičen strošek na enoto proizvodnje znižala. S tem v zvezi je tudi storilnost, ki jo bomo v uvedbo morda drugačnega postopka dela, po možnosti brez dodatnega fizičnega naprežanja, še povečali.

Konkurenca in večje zahteve pa nas bodo same prisili-

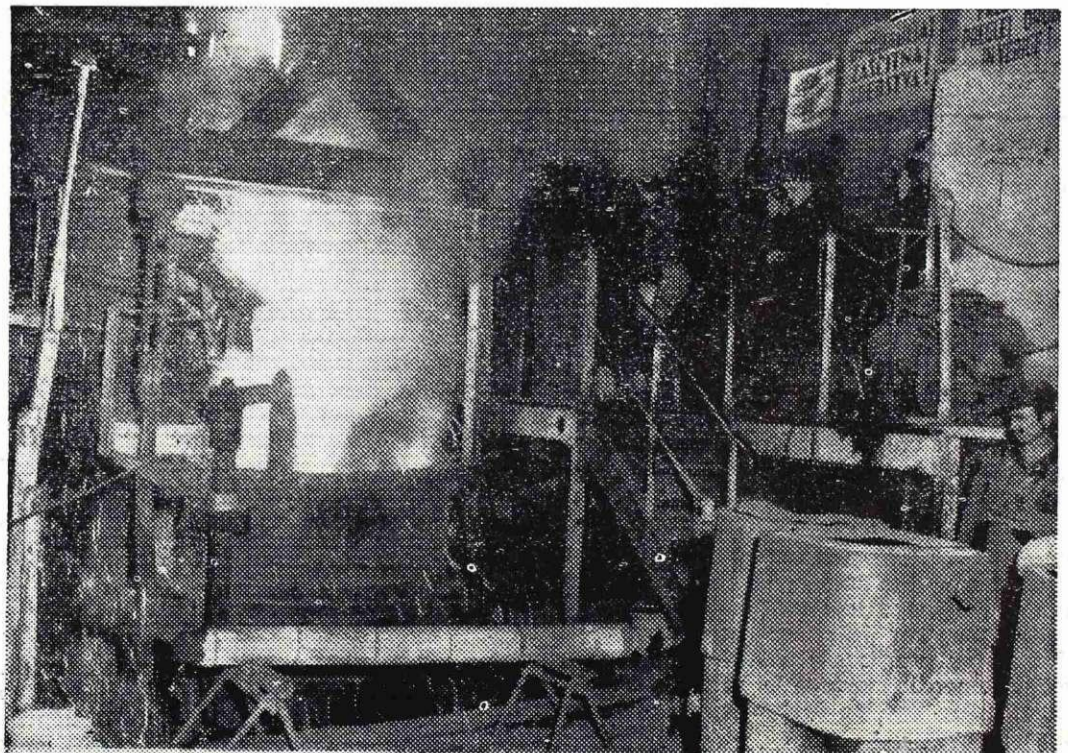
le izboljšati tudi kvaliteto naših izdelkov, ki sem in tja le še odstopajo od zahtevanih kvalitet.

Iz razprave je torej razvidno, da je potrebno, da prav vsi pristopimo k realizaciji zgornjih zahtev, ker le v tem primeru bomo lahko pomagali izvesti korenite spremembe sistema gospodarjenja in bomo težave lažje prebrodili.

Sindikalni odbor je razpravljal tudi o rekreaciji livarjev, ki delajo v zelo težkih delovnih pogojih. Zato naj bi letos izvedli izlet livarjev v drugačni obliki, kot smo to delali dosedaj.

Livarji si želijo daljši izlet izven naše ožje domovine. Tako je bilo predlagano za lepo Belo Krajino ali Dolenjsko, za dokončno določitev je bil izvoljen ožji pripravljalni odbor.

Pravilno je, da skrbimo za delovnega človeka, za njegov oddih in rekreacijo, ki naj mu vsaj do neke mere povrne in osveži moči in sile, ki so potrebne za njegovo nadaljnje delo in proizvodnjo. T. R.

Novo tone kvalitetnega jekla bodo napolnile kokile

Kaj bomo gledali v kinu

Kino »Radio«

24. in 25. julija italijanski film ITALIJANKE IN LJUBEZEN ob 17. in 19. uri

26. julija francoski CS film KDO STE VI, MR. SORGE ob 17. in 19. uri

27. in 28. julija sovjetski film BITKA ZA SEVASTOPOL ob 19. uri

29. julija francoski-italijanski barvni CS film OBLEGANJE SIRAČUZE ob 17. in 19. uri

30. julija sovjetski barvni CS film POEMA O MORJU ob 17. in 19. uri

31. julija angleški film ČLOVEK NA MESECU ob 17. in 19. uri

Kino »Plavž«

24. julija sovjetski film BITKA ZA SEVASTOPOL ob 18. in 20. uri

25. julija francoski CS film KDO STE VI MR. SORGE ob 18. uri

26. in 27. julija italijanski film ITALIJANKE IN LJUBEZEN

26. ob 18. in 20. uri, 27. ob 20. uri

28. julija francosko-italijanski barvni CS film OBLEGANJE SIRAČUZE ob 18. in 20. uri

29. in 30. julija ameriški VV film NAJLJUBŠI UČENEC ob 20. uri

31. julija madžarski film LAŽNI DIPLOMAT ob 18. in 20. uri

Kino »Dovje«

24. julija francoski barvni CS film SLAVNE LJUBEZNI

25. julija jugoslovanski film ZVEDETI RESNICO

29. julija italijanski film ITALIJANKE IN LJUBEZEN

31. julija sovjetski film BITKA ZA SEVASTOPOL

Kino »Koroška Bela«

24. julija ameriški VV film NAJLJUBŠI UČENEC

25. julija španski barvni film PEVEC POTEPUH

26. julija sovjetski film BITKA ZA SEVASTOPOL

31. julija sovjetski barvni CS film POEMA O MORJU

Kino »Kranjska gora«

24. julija španski barvni film PEVEC POTEPUH

25. julija ameriški VV film NAJLJUBŠI UČENEC

Dežurni zdravnik

za čas od 23. julija od 12. ure do 30. julija do 12. ure

ZAHODNI DEL JESENIC:
dr. Alojzij Jenko, Jesenice, Cesta maršala Tita 84, telefon 82-277.

VZHODNI DEL JESENIC:
dr. Avguštin Tancar, Jesenice, Cesta maršala Tita 27, telefon 82-278.

29. julija sovjetski film BITKA ZA SEVASTOPOL

30.-31. julija italijanski film ITALIJANKE IN LJUBEZEN

Radio Jesenice

Program od 24. 7. do 29. 7. 1965

Sobota, 24. 7.

- lokalna poročila,
- obvestila in reklame,
- kulturno-prosvetne zanimivosti in problemi,
- posebna oddaja: Ob 30-letnici stavke,
- čestitke in želje poslušalcev,
- mladinska oddaja: mladinske brigade v Planini pod Golico so se namenile,
- turistični napotki.

Nedelja, 25. 7.

- »Mi pa nismo se uklonili«, koledar važnejših dogodkov v preteklosti,
- obvestila in reklame,
- športnih 10 minut: Kako delajo odbojkarji v Žirovnici,
- posebna oddaja: Ob 30-letnici stavke,
- čestitke in želje poslušalcev.

Torek, 27. 7.

- lokalna poročila,
- naši amaterji nastopajo,
- delavska univerza: Neposlusnost in trma otrok,
- obvestila in reklame,
- posebna oddaja: Ob 30-letnici stavke,
- čestitke in želje poslušalcev.

Četrtek, 29. 7.

- lokalna poročila,
- obvestila in reklame,
- 20 minut zabavne glasbe,
- jeseniške aktualnosti.

Lep uspeh mladincev - dijakov v livarni

V letnih šolskih počitnicah prihajajo na delo v železarno dijaki in učenci raznih šol, ki hočejo svoj prosti čas izkoristiti za nabiranje raznih delovnih izkušenj in s tem bogatiti svoje obzorje. Prav tako kot druga leta, smo tudi letos dobili v livarni v svojo sredo več mladincev, ki so takoj ob sprejemu v obrat pokazali najboljšo voljo koristiti kolektivu s svojim delom.

Sestavili smo ekipo teh mladih ljudi za delo na kaluparskem stroju. Že po nekaj dneh so dosegli lep rezultat. Sto in celo več kalupov s preko šeststo odlitki so izdelali v osmih urah. To je enako delu, ki ga dosegajo kvalificirani livarji pri tem delu.

Tudi delo samo je zelo kvalitetno in moramo pripomniti, da je sicer nujen

Osem tarifnih razredov

Iz glasila Skupnosti železniških podjetij Ljubljana »Nova prog«, povzemamo, da so prizadevanja za stabilizacijo železnic in njihovega ekonomskega položaja zelo uspešna

Lahko pričakujemo spremembe na področju železniških prevoznih tarif. Tarifni razpon med največjo in najnižjo prevozno ceno je predviden v razmerju 1:2 in bodo imeli na železnici osem tarifnih razredov. Tak je bil sklep skupnosti jugoslovanskih železnic, ko so razpravljali o nomenklaturi klasifikacij in novih prevoznih tarifah. Cene za prevoze naj bi se oblikovale po dejanskih stroških. Sedanja cena za posamezne vrste blaga je v premajhni odvisnosti od resničnih stroškov. Na osnovi dejanskih stroškov za prevoz blaga naj bi se tudi zmanjšal sedanji tarifni razpon od 1:2,64 na 1:1,7, toda ne more biti zaenkrat še uveljavljen.

Po novem predlogu naj bi tudi klasifikacijo blaga opravili dosledno po stroških, ki nastanejo ob prevozu posameznih vrst blaga ob upoštevanju uporabljenih voz, obteka voz, premikalnega dela itd. Iz tega lahko sklepamo, da bi po tem predlogu bili le trije tarifni razredi. Toda skupščina omenjeni predlog ni upoštevala in je sprejela prvotni predlog strokovnih služb Skupnosti jugoslovanskih železnic, da se tarifa spremeni na 8 tarifnih razredov.

Zaradi novega tarifnega sistema in načina obračunavanja voznin uporabnikom, bo prevoze zelo težko kontrolirati, če je železnica pravilno zaračunala prevozne stroške in bi bilo bolje, če bi železnica uporabnikom prevozov zaračunavala prevozne stroške po enotnih tarifnih tablicah za vso državo. Kako si bodo železniška transportna podjetja prevozne stroške med seboj razdelila je odvisno od njihove tehnične izvedbe.

Predvidevamo, da se bodo železniške prevozne tarife v kratkem povečale, pri vsem tem pa je važno za koliko, kdaj in pri katerih vrstah blaga bo povečanje doseglo največji odstotek. Iz doslej še nepotrjenih virov smo sicer zvedeli, da največje povečanje lahko pričakujemo spet pri surovinah. Razen tega lahko računamo, da bodo pre-

vozne usluge na železnici večje za okrog 35 odstotkov, tako da bo železarna plačala 1 milijardo več voznin kot v letu 1965. Menim, da bi pri vsakem povečanju tarif, ko se o tem razpravlja in sklepa, morali biti prisotni tudi predstavniki večjih železarn, ker vsako tako povečanje prevoznih tarif, v kolikor niso obveščeni, lahko neugodno vpliva na sam potek proizvodnje in na gospodarstvo.

Peter Gasar

„The Pittsburgh junior Tamburitzans“ na Jesenicah

Pretekli ponedeljek so v razprodani dvorani gledališča »Tone Čufar« gostovali mladi tamburaši, pevci in plesalci, skoraj vsi slovenskega in hrvaškega rodu, iz Pittsburgha v ZDA. Nastop teh mladih entuziastov je ob pestrem programu, trajajočim polni dve uri, pomenil prijetno presenečenje za vse navzoče, ki niso štedili s priznanjem. Težko bi govoril o programu, ki je bil zelo raznolik. Vendar je bilo takoj opazno, da so bile posamezne točke zelo skrbno pripravljene. Posebno velja to za tamburaški orkester, ki je muziciral dinamično, intonačno in ritmično zelo precizno, kar pomeni ob dejstvu, ker so vse skladbe v kakršnikoli zasedbi izvajali na pamet, da so se morali za to sedanjo turnejo zelo veliko pripravljati.

Veliko navdušenje pri občinstvu so izzvale posamezne točke slovenskih, hrvaških, dalmatinskih in madevskih narodnih pesmi ter plesov, kjer je pokazal celo-

ten ansambel dovolj poslušala in prizadevnosti, da jih je izvedel čim bolj prikupno ter dostojno. Tudi pri izvedbi tega dela programa smo lahko čutili zelo skrbno roko obeh direktorjev ter vodij ansambla Violete J. Ruparčič in Johna I. Gregurčiča.

S svojim nastopom so nam mladi potomci naših rojakov v ZDA dokazali ne samo to, da so talentirani muziki in plesalci, temveč, da so ta svoj talent znali izpopolniti tudi z intenzivno vajo pod skrbnim in strokovnim vodstvom obeh direktorjev. Njihovo gostovanje lahko štejejo med ene najbolj uspešnih tovrstnih prireditev, kar smo jih videli v zadnjem času na Jesenicah! K.

Težave v proizvodnji v livarni

Skoraj redno vsako jutro imamo težave zaradi prenizkega pritiska oz. tlaka komprimiranega zraka. Ta težava nam povzroča izmedek v proizvodnji kokil, ki niso dovolj trdne phane s peskom pred odlitjem. Ta pojav pomanjkanja zraka traja šele nekaj časa, vzrok pa je menda v prenizki napetosti električnega toka v jutranjih urah. Zelo bi bilo zaželeno, da strokovnjaki ta problem rešijo, ker imamo mi, prav tako pa tudi drugi, ki so na to vrsto energije navezani, velike težave. Pripomniti pa moramo, da to pomanjkanje preneha nekaj po osmi uri zjutraj in je potem tlak skoraj normalen.

magajo uspešno prebroditi tudi večje težave, ki so v poletnih mesecih prav gotovo zelo velike.

Livarna je torej z njimi zelo zadovoljna, saj so pri svojem delu pokazali potreben posluš za delovno disciplino, tehnologijo dela ter primeren odnos do sodelavcev. T. R.

Izreden uspeh elektropeči

V preteklem mesecu juniju so se naši elektropečarji posebej izkazali. Dosegli so dosedaj še nedosežen rezultat v porabi kokil v kg na tono proizvodnje.

Poraba jeseniških kokil v njihovem obratu je znašala le 10,26 kg na tono proizvodnje. Da je ta rezultat, lahko rečemo celo rekord, zelo po-

memben, naj navedemo dosedanje porabo kokil, ki se je gibala v železarni od 17, včasih 27 in celo 40 kg na tono proizvodnje, zato jim lahko res k uspehu čestitamo. Dokazali so, kar se mora poznati tudi v sami proizvodni ceni. Istočasno pa je to tudi dokaz, da naše jeseniške kokile le niso tako sla-

be, kot se tako rado poudarja. Trdimo lahko celo, da so kar zelo dobre. S tem je prekoračen rezultat železarne Nikšič, ki je imela potrošnja jeseniških kokil z 11 kilogrami na tono jekla.

Elektropečarjem in njihovu vodstvu pa želimo prav na vseh področjih dela take in podobne uspehe. T. R.

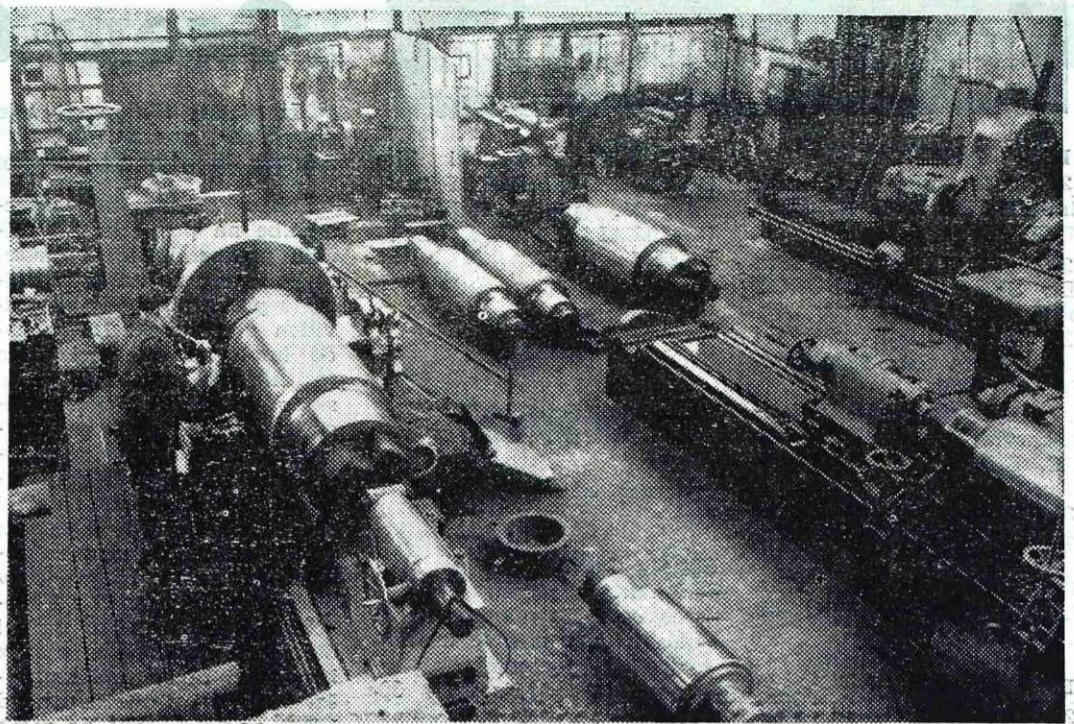

Dvovrstno izučevanje šoferjev

Z novim temeljnim zakonom o varnosti prometa na javnih cestah je močno liberalizirano poučevanje kandidatov voznikov motornih vozil.

Drugi odstavek 114. člena omenjenega zakona namreč citira: »Kandidate sme učiti praktično vožnjo na cesti voznik, ki ima že najmanj tri leta vozniško dovoljenje za kategorijo motornih vozil, na kakršnem se kandidat uči.« Po zadnjem odstavku omenjenega člena pa mora imeti vozilo na katerem se kandidat uči poseben znak, katerega obliko in način namestitve določi zvezni sekretar za potranje zadeve. Po do sedaj obstoječih predpisih mora biti vozilo opremljeno s tablico »Avto moto šole«. Da je novi zakon praktično že v uporabi dokazuje dejstvo, da mnoge avto moto šole že čutijo manjši dotok kandidatov, kar ima za posledico, da izgubljajo dotok sredstev, od katerih so vplačevala znatne vsote družbenih skupnosti. Z novim temeljnim zakonom o varnosti prometa na javnih cestah ima privatno poučevanje privilegiran položaj, kar gotovo ni bil namen novega zakona in ga bo prav iz teh razlogov nujno dopolniti s pravilniki. Iz konkurenčnega

vidika pa novi zakon pozitivno vpliva na vsa avto moto društva, ker si bodo morala v večji meri prizadevati za boljše kakovost pouka, selekcijo inštruktorjev in za opremljanje učilnic z nazornimi učili. Glede kakovosti poučevanja voznikov motornih vozil v šoli in po vozniških privatnikih, pa velja tole: »Stari vozniki, ki niso pedagogi, ne morejo biti dobri učitelji in nimajo ter tudi ne morejo imeti načina podajanja, obvladovanja danes in psihološkega pristopa k kandidatu.« Še vedno bodo AMD šole najboljše in bodo tisti vozniki motornih vozil, ki bodo uspešno zaključili avto moto šole, vedno in povsod boljši šoferji od onih, ki se bodo pričeli voženj pri voznikih praktikih.

Strugarna valjev na Javorniku

Iz razprave zasедanja organizacijsko-političnega zbora Skupščine SRS

Za izboljšanje cestnega prometa

Montaža naprav za vpihovanje mazuta

Pretekli teden smo začeli na plavž št. 1 montirati cevodode in konzole za merilne instrumente — del naprav za vpihovanje mazuta v plavž. Dela izvajajo domača montaža, instalacija in instrumentalna delavnica. V kolikor ne bo posebnih težav pri montaži cevododov do pihalic, bomo verjetno začeli v začetku avgusta z vpihovanjem mazuta v plavž. Z deli moramo pohiteti, da bi lahko čimprej začeli vpihovati mazut, saj bomo tako prihranili na koksu.

Obvestilo

Obveščamo vse sodelavce in upokojujence Železarne Jesenice, da imamo na zalogi na Jesenicah v nekdanjem pokojninskem zavodu, večjo količino odpadnih nesortiranih žičnikov. Zaradi večje zaloge jih izdajamo po 20 kilogramov na člana.

Razvoj domače proizvodnje, rast življenjskega standarda, mednarodna izmenjava blaga, stalno naraščajoči turizem in obmejni promet povzročajo porast cestne motorizacije. Novi problemi, ki se pojavljajo ob tolikem porastu cestne motorizacije, pa terjajo učinkovitejši napredek prometa, njegovih prometnih sredstev, cestišč in podobnega. O vsem tem so razpravljali na nedavnem zasédanju organizacijsko-političnega zbora Skupščine SRS. Posebej so poudarili preventivno dejavnost in vzgojo vseh koristnikov cest, ki bo moarala biti v prihodnje učinkovitejša in bolj vrednotena. Danes je cestni promet že del vsakdanjega življenja slehernega državljanja, ki v tem prometu posredno ali neposredno sodeluje in je s tem soodgovoren za svojo varnost in za varnost drugih ljudi. Na te činitelje so usmerjeni tudi vsi ukrepi, ki naj služijo za izboljšanje prometne vzgoje državljanov, tehnično stran urejanja prometa, izgradnjo prometnih površin in naprav, prometni zakonodajo in kaznovanje politiko za prometne kršitve. Kršenje prometne discipline je pri nas zelo pogost pojav saj je bilo lansko leto v Sloveniji kaznovanih za lažje kršitve na licu mesta preko 102.000 koristnikov cest, sodniki za prekrške so izrekli 55.219 kazni, pred rednimi sodniki pa je bilo izrečenih za kaznive dejanja v prometu 12% vseh sodno izrečenih kazni. Razumljivo, da teh kazni ne bi bilo toliko, če bi bile naše ceste boljše. Da bi prišli do boljšega vzdrževanja

cest, bi bilo potrebno spremeniti sedanji sistem cestnega gospodarjenja in odnos do financiranja bi bilo poiskati pravilnejše sorazmerje v finansiranju vzdrževanja cest glede na njihove uporabnike,

kajti podjetja, ki prevažajo blago in ljudi ne vlagajo v vzdrževanje cest tolikšnih sredstev, kakor je njihovo izkoriščanje. Tudi za tehnično brezhibnost in pravilno opremljenost vozil, za stro-

kovnost voznškega kadra in predvsem za vzgojo vseh koristnikov cest bo nujno potrebno v bodoče temeljiteje proučevati, je bilo splošno mnenje skupščinske razprave o cestno-prometni varnosti.

Remont rudarskih pražilnih peči

Za normalno obratovanje pražilnih peči je važno, da naprava v rudarni obratuje brez večjih okvar. Da bi zmanjšali morebitne okvare imamo planirano vsako leto dvakrat pregled in remont posameznih strojev v rudarni. Zadnji remont, ki je trajal od 6. do 13. julija obsega popravilo vseh strojev v rudarni vključno tudi transportni tresoči žleb za peči.

Planiran termin je bil šest dni, vendar so se takoj v začetku remonta pokazale napake, ki so trajale sedem dni in pol. Pri tem delu smo poleg naprav v rudarni in transportnega žleba popravili tudi fire skipa na peči 2. Poleg domačih vzdrževalcev so bile sodelovale tudi centralne delavnice vzdrževanja.

Novi del transportnega žlebu pa smo izdelali v konstrukcijski delavnici. Vse delovne skupine so svoje delo dobro in razmeroma hitro opravile, tako da kljub velikemu obsegu del remonta ni trajal predolgo. Delavci so uvideli, da je za normalno obratovanje plavžev važno, da čimprej remont zaključimo, tako da bi priprava vložka nemotena.

NIZKA NAPESOST ELEKTRIČNEGA TOKA

V zadnjem času na ASEA in BBC električni peči precej težav z električnim tokom. Napetost zelo niha na daljnovodu 110 kV, največ zato, ker je termoeletrarna Šoštanj v generalnem popravilu in ne proizvaja električne energije.

Nizka napetost zelo neugodno vpliva na sam tehnološki proces in izdelavo šarže, kar se odraža predvsem v:

- daljšem času topljenja šarže,
- manjši vzdržnosti sten peči in oboka,
- večji porabi električne energije in grafitnih elektrod.

Težave z napetostjo električne energije bodo predvidoma trajale še tri tedne.

Zastrupljen zrak nad velikimi mesti

New York — Ekonomska izguba v ZDA zaradi zastrupljenega zraka nad velikimi mesti in industrijskimi centri znaša letno 11 milijard dolarjev. Do te številke so prišli znani strokovnjaki, ki so potrdili, da samo New York v enem letu zaradi tega izgubi preko pol milijarde dolarjev. V ta znesek niso vračunane izgube ljudi in stroški za zdravljenje bolezni, katerim je vzrok zastrupljen zrak.

Med izgube so namreč vračunali samo zunanje poškodbe zgradb, rjavjenje kovin, stalno naraščanje izdatkov za čiščenje oblek, razpadanje nogavic iz umetnih vlaken in še nekaj izdatkov v gospodinjstvu.

Newyorški komisar za kontrolo zraka je izjavil, da ima na razpolago le 1.337.000 dolarjev, kar pa je le za obrambo, da se položaj ne bi poslabšal.

Medicinski strokovnjaki so potrdili, da imajo dokaz, da je zrak vedno bolj nevaren za zdravje. Vedno več je namreč bolnikov z astmo, bronhitisom, rakom na pljučih in vedno več je prehladov, ki ga zdravniki smatrajo za precej nevarno bolezen, ki pušča težko ozdravljive bolezni.

Globus

ZAHODNA NEMCIJA. Zahodnonemška želez. »Rhein-stahl Hüttenwerke AG« je v svoji jeklo livarni odlila dve veliki valjarniški stojali od katerih tehta vsako 270 ton. Namenjeni sta za novo valjarniško progo te železarne za valjanje 2,8 m široke debele pločevine, kjer se bodo pri valjanju pojavljali pritiski do 4.000 ton. Zato so potrebne tudi izredno močne dimenzije obeh stojal.

»ZELEZAR« — GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA ŽELEZARNE JESENICE — Ureja redakcijski odbor — Glavni in odgovorni urednik Remigij Noč — Rokopisov in fotografij ne vračamo — Naslov: Uredništvo Železarja, Železarna Jesenice. Telefon int. 758 in 394 — Tisk ČP »Gorenjski tisk«